T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN YAZILARININ AÇIKLAMALI BİBLİYOGRAFYASI

Yazar
Birkan SARAÇ

Danışman
Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

MANİSA–2024

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN YAZILARININ AÇIKLAMALI BİBLİYOGRAFYASI

Yazar
Birkan SARAÇ

Danışman
Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

MANİSA–2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, tein yazımında akademik ve etik kurallara aykırı herhangi bir yapay zeka program kullanmadığımı beyan ederim.

Birkan SARAÇ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR DİZİNİ	II
TEŞEKKÜR	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1
1. Edebiyat Gazete-Dergi İlişkisi	1
2. Genel Hatlarıyla Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hayatı ve Edebî Kişiliği	17
BİRİNCİ BÖLÜM	28
Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yazılarının (Kronolojik) Bibliyografyası	28
İKİNCİ BÖLÜM	41
Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yazılarının Açıklamalı Bibliyografyası	53
I. Edebiyat Yazıları	53
1 Türk ve Batı Edebiyatına Dair Yazılar	53
2. Kendi Eserlerine Yönelik Edebiyat Tartışmaları.	65
3. Tiyatroya Dair Yazılar	69
II. Ansiklopedik Yazılar	71
1. Zoolojiye Dair Yazılar	71
2. İnsana Dair (Bedeni Tanıtmaya Yönelik) Yazılar	75
3. Yabancı Kültürlere Dair Yazılar	79
4. Gök Bilimi ve Meteorolojiye Dair Yazılar	83
5 .Tıbbî Yazılar	85
III. Toplumsal Hayata ve Toplumsal Meselelere Dair Yazılar	87
1. Moda ve Günlük Hayata Dair Yazılar	87
2. Siyasete Dair Yazılar	99
3. Kadın ve Toplum	104
IV. Kendine Dair Yazılar	109
SONUÇ	110
BİBLİYOGRAFYA	114
I. Taranan Gazete ve Dergiler	114
II. Faydalanılan Kaynaklar	116

KISALTMALAR DİZİNİ

nr. Numara

TEŞEKKÜR

Çıktığım bu uzun ve zorlu yolda bana ışık olan ve asla pes etmeme izin vermeyen, çalışmamın her aşamasını titizlikle takip ederek sonuca ulaşmamda büyük çaba harcayan değerli hocam Doç. Dr. Özlem NEMUTLU başta olmak üzere; yüksek lisans dönemim boyunca gelişmeme katkı sağlayan değerli hocalarıma, beni bir Türkolog olarak yetiştiren değerli lisans hocalarıma, bu süreçte sonsuz desteği ile hayatımı kolaylaştıran, her türlü zorlukta yanımda olan ve bana güç veren kıymetli nişanlım Seray GÜVEN'e ve bu sürecin zorluğunu benimle birlikte üstlenen aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Manisa 2024

Birkan SARAÇ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yazılarının Açıklamalı Bibliyografyası

Birkan SARAÇ

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

Bu çalışmada, Türk yazın hayatına birçok farklı edebî türde verdiği eserleri ile önemli katkılarda bulunmuş olan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın gazetelerde yayımlamış olduğu makale niteliğindeki yazıları *Ceride-i Havadis, Tercüman-ı Hakikat, İkdam, , Millet, Sabah, Âti, İleri, Zaman, Son Telgraf, Yarın, Vakit, Milliyet, Cumhuriyet, Akşam, Vakit (Haftalık Ek), Hergün* gazeteleri; *Boşboğaz, Yeni Mecmua, Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, Âyine, Kadın Yolu, Yeni Kitap, Güneş, Konya Yeni Fikir Mecmuası, Muhit, Darülbedayi, Ülkü, Yeni Türk, Türk Tiyatrosu, Yarım Ay, Yeni Adam, Büyük Doğu, Ulus, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Yeditepe* dergileri taranarak konularına göre ayrılmış kronolojik bibliyografya ve açıklamalı bibliyografya şeklinde tasnif edilerek incelenmiştir. Bu çalışma, 1884 yılındaki ilk eserinden 1944 yılındaki vefatına kadar olan dönemdeki gazetelerde yayımladığı makale niteliğindeki yazıları kapsamaktadır.

Batılılaşma Dönemi Türk Edebiyatı'nın önemli temsilcilerinden biri olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, sadece yazar olarak değil dönemindeki toplumsal meseleleri iyi tahlil eden bir gazeteci olarak da tarihimizde yer etmiş aydınlardan biridir. Romanlarında olduğu gibi gazetecilik hayatında da Ahmet Mithat Efendi'nin çizgisini takip etmiş, halkın sosyoekonomik ve sosyokültürel durumu, eğitim, sanat, tiyatro, kültür, yabancı kültürlerin tanıtılması, dil, kadın meselesi, politika, devlet yönetimi, askerlik, güncel olaylar gibi çeşitli konulardaki yazılarıyla fikirlerini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın gazetecilik hayatı boyunca çeşitli konuları ve disiplinleri kapsayan bir tutumla Ahmet Mithat Efendi'den devraldığı öğretici rolünü devam ettirdiği görülmektedir. Söz konusu yazıları sayesinde toplumu bilinçlendirmeye ve eğitmeye yönelik bir tavırda olduğu, aynı zamanda romanlarında görülen natüralist tavrın bir yansıması olarak da görülebilecek şekilde güncel meseleler hakkında isabetli çıkarımlar yaparak ülkenin içerisinden geçtiği sarsıcı tarihî olaylara sessiz kalmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Rahmi Gürpınar, sanat ve edebiyat yazıları, sosyal tenkit.

ABSTRACT

Master Thesis

An Explanation of Hüseyin Rahmi Gürpınar's Writings Bibliography

Birkan SARAÇ

Manisa Celal Bayar University
Postgraduate Education İnstitute
Department of Turkısh Language and Lıterature

Supervisor: Doç. Dr: Özlem NEMUTLU

In this study, the articles published in newspapers, *Ceride-i Havadis, Tercüman-ı Hakikat, İkdam, , Millet, Sabah, Âti, İleri, Zaman, Son Telgraf, Yarın, Vakit, Milliyet, Cumhuriyet, Akşam, Vakit(Haftalık Ek), Hergün* newspapers, ; *Boşboğaz, Yeni Mecmua, Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, Âyine, Kadın Yolu, Yeni Kitap, Güneş, Konya Yeni Fikir Mecmuası, Muhit, Darülbedayi, Ülkü, Yeni Türk, Türk Tiyatrosu, Yarım Ay, Yeni Adam, Büyük Doğu, Ulus, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Yeditepe* magazines of Hüseyin Rahmi Gürpınar, who made significant contributions to Turkish literary life with his works in many different literary genres, were scanned and classified as chronological bibliography and annotated bibliography separated by subject. has been examined. This study covers the articles he published in newspapers from his first work in 1884 until his death in 1944.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, one of the important representatives of Turkish Literature in the Westernization Period, is one of the intellectuals who has a place in our history not only as a writer but also as a journalist who analyzed the social issues of his period well. As in his novels, he followed Ahmet Mithat Efendi's line in his journalistic life, and he focused on various issues such as the socioeconomic and sociocultural situation of the people, education, art, theater, culture, introduction of foreign cultures, language, women's issue, politics, state administration, military service, and current events. He expressed his ideas through his writings.

As a result, it can be seen that Hüseyin Rahmi Gürpınar continued the teaching role he inherited from Ahmet Mithat Efendi with an attitude covering various subjects and disciplines throughout his journalism life. Thanks to his writings, it is seen that he has an attitude towards raising awareness and educating the society, and that he does not remain silent about the shocking historical events that the country is going through by making accurate inferences about current issues, which can also be seen as a reflection of the naturalistic attitude seen in his novels.

Keywords: Hüseyin Rahmi Gürpınar, art and literature writings, social criticism.

ÖN SÖZ

Tanzimat ile birlikte hayatımıza giren özel gazetecilik ve dergicilik faaliyetleri, edebiyatımızın şekillenmesinde büyük bir rol oynamıştır. Şair ve yazarlar söz konusu gazete ve dergiler aracılığıyla bir yandan eserlerini okuyucu ile buluşturma fırsatı yakalarken bir yandan da yayımlanan tercüme eserler sayesinde Avrupa edebiyatını tanıma fırsatı bulmuştur. Gazete ve dergilerin etrafında oluşan bu etkileşim Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı'nın ortaya çıkmasının önünü açan başlıca hareketlilik olmuştur. Dönemin edebiyatçılarının eserlerini süreli yayınlar aracılığı ile okuyucuya ulaştırmaları, aynı zamanda gazetecilik alanında da aktif olmalarını sağlamıştır.

Esasında romancılığı ile ön plana çıkan Hüseyin Rahmi Gürpınar da dönemin tüm yazarları gibi romanlarını gazetelerde tefrika ederek okuyucuya ulaştırmıştır. Bu durum onun gazetecilik alanında da aktif olmasına olanak sağlamıştır. İlk iki yazısını *Ceride-i Havadis* gazetesinde yayımlayan Hüseyin Rahmi'nin bu iki yazısının ilki olan "Bir Genç Kızın Avaze-i Şikâyeti"[1] aktüel bir yazıdır ve bir genç kızın aldatılmasından dolayı önce erkeklere, ardından hayata ve kadere (tabiata) olan isyanını dile getirmektedir; ikincisi ise "İstanbul'da Bir Frenk"[2] adlı hikâyesidir ve 29 Kasım-4 Aralık tarihleri arasında gazetede yayımlanmıştır. Yazı hayatının başlangıcındaki eserlerinden ilkinin aktüel bir yazı, ikincisinin ise çok yakın tarihli bir hikâye olmasının da göstereceği gibi Hüseyin Rahmi'nin edebî eserler vermeye başlamasıyla aynı zamanda gazetecilik faaliyetlerine de başladığı görülür. Daha sonra *Şık* romanı ile birlikte dâhil olduğu *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde de bu iki alanı birlikte devam ettirdiği görülmektedir. Yazın hayatının devam eden dönemlerinde ta ki 1944 yılında Heybeliada'da bulunan evindeki vefatına kadar sürekli olarak gazetelerde makale, güncel haber, fıkra, hikâye, roman gibi birçok tarzda eserler yayımlamış; hiçbir zaman gazetecilik ile romancılığı birbirinden ayrı tutmamıştır.

[1] *Ceride-i Havadis*, nr.5856, 24 Kasım 1884.
[2] *Ceride-i Havadis*, nr. 5861-5866, 29 Kasım 1884- 4 Aralık 1884.

Çalışmamızın başlangıç noktası; Muzaffer Gökman'ın hazırlayarak 1966 yılında yayımladığı *Hüseyin Rahmi Gürpınar: Açıklamalı Bibliyografya* adlı çalışmasında gördüğümüz, özellikle gazetecilik alanındaki yazılarda bulunan tarih, numara, isimlendirme yanlışlıkları ve birçok yazının bibliyografya içine dâhil edilmediğini fark etmemiz olmuştur. Gökman'ın çalışmasında, "Çeşitli Yazıları" başlığı altında değerlendirdiği 146 makale bulunmaktadır. Bu makalelerden bir kısmında tarih eksiklikleri, bir kısmında ise tarih yanlışlıkları bulunmaktadır. Ayrıca 7 tanesinde hiçbir gazete yahut tarih ibaresi bulunmamaktadır. Örnek olarak "Beşeriyette Güzellik" 3064-3075 sayılarında 6-19 Eylül 1888 tarihleri arasında *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde 5 tefrika hâlinde yayımlanmış bir yazı dizisi iken Gökman yalnızca 3064 sayılı 6 Eylül tarihli yazıyı kullanmıştır. "Arzı'n-nar Vahşileri", "Bazı Zanniyâtın Hastalar Üzerindeki Tesiri", "Emrazın Valideynden Evlada İrsen İntikali", "Harda Musiki Merakı" başlıklı yazılarda ise sadece *Tercüman-ı Hakikat* 1888 ifadesi yer almaktadır. "Harekat-ı Kürre-i Arzın Nazarî ve Amelî İsbatı" başlıklı yazı *Tercüman-ı Hakikat* 3097-3016 sayıları arasında tefrika edilmiş olarak gösterilmiş ancak aslında 3096-3116 sayıları arasında tefrika edilmiştir. "O Dö Koloni Denilen Mayi Muattar" başlıklı yazı ise *Tercüman-ı Hakikat'*te Hicri 13 Mart 1889 tarihinde yayımlanmıştır ancak çalışmada Rûmi takvim ile karıştırılarak 1 Mart 1889 tarihi kullanılmıştır. Söz konusu yanlışlıklara daha birçok ekleme yapılabilir. Söz konusu makalelerin yanında sayısı 11 olmak üzere "Sahne ve Sahne ile İlgili Yazılar" başlığı altında toplanmış yazılar ve 26 tane "Mektuplar" başlığı altında toplanmış yazılar olmakla birlikte bunlardan 5 tanesi Hüseyin Rahmi'ye ait değildir. Biz çalışmamamıza bu yazılara 47 tane daha ekleyerek, tespit ettiğimiz yanlışlıkları düzelterek başladık. Abdullah ve Gülçin Tanrıkulu tarafından hazırlanan ve 5 eserden oluşan *Gazetecilikte İlk Yazılarım, Gazetecilikte Son Yazılarım 1 Basın ve Basın Özgürlüğü, Gazetecilikte Son Yazılarım 2 Zorla Ahlaksız Olduk, Gazetecilikte Son Yazılarım 3 Yankesiciler Kulübü, Gazetecilikte Son Yazılarım 4 Söyleşiler ve Paul Bourget'den Çevirdiği Andre Corneli Romanı* adlı çalışmalarda ise yıl ve sayı yanlışları tespit edilmiş ayrıca birçok yazının tarihi ve yayımlanan gazete-dergi isimleri eksik bırakılmıştır. Ayrıca yazarın süreli yayınlardaki yazılarının bir kısmı Bahanur Garan Gökşen'in "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Süreli Yayınlardaki Yazıları Çerçevesinde Edebiyata Dair Görüşleri" adlı makalesinde yer almakla birlikte, çalışmanın kapsamı dâhilinde sınırlı kalmıştır. Yazarın hikâyeleri, Esin Alçiçek tarafından 2010 yılında *Hüseyin*

Rahmi Gürpınar'ın Hikâyeciliği adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Romanları hakkında ise birçok yüksek lisans ve doktora tezlerinin yanında, Mehmet Kaplan'ın "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslî Tipler" ve Pertev Naili Boratav'ın, "Hüseyin Rahmi'nin Romancılığı" adlı makaleleri, Önder Göçgün'ün *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu ve Hüseyin Rahmi Gürpınar: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, Hikâyeleri, Tiyatroları, Tenkidleri, Mektupları, Makaleleri, Röportajları, Hakkında Yazılanlar, Bibliyografya* adlı çalışmaları, Şevket Toker'in *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Alafranga Tipler* adlı çalışması ve Efdal Sevinçli'nin *Hüseyin Rahmi Gürpınar İnceleme* adlı çalışması konuyla ilgili yapılan ilk tespitlerdir. Biz, çalışmamızda yazarın gazetelerde yayımlanmış makalelerini öncelikle kronolojik olarak yayımlanma sırasına göre ayrılmış bir bibliyografya daha sonra ise konularına göre tasnif edilmiş açıklamalı bibliyografya olmak üzere iki bölümde ele alacağız. Ayrıca açıklamalı bibliyografya bölümünde genel bir değerlendirme yaparak söz konusu yazıların kapsamını inceleceğiz.

Çalışmamızda Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın gazetelerde çıkan yazılarını, alanımızın Türk Dili ve Edebiyatı olmasından dolayı edebiyat alanındaki yazılarını ön plana çıkaracak şekilde inceledik. Bu sebeple ansiklopedik nitelikteki ve günlük hayata dair yazıları daha çok olmasına rağmen edebiyat alanındaki yazılarından başlayarak açıklamalı bir bibliyografya şeklinde sıraladık. Aynı zamanda yazarın kişisel ve edebî hayatındaki gelişmeler ile gazetelerdeki yazılarında gerçekleşen değişimlerin ilişkisini genel değerlendirme bölümünde inceledik.

Bu çalışma, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1884 yılında yayımladığı ilk yazısından başlayarak vefatına kadar olan dönemdeki yazılarının bir tasnifidir. Çalışmamızın Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzun bir dönemde eser vermiş Türk edebiyatının en velut yazarlarından biri olan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romancılığının yanında makale yazarlığı alanındaki başarısının da ortaya çıkarılmasına vesile olacağına inanıyoruz.

GİRİŞ

1. Edebiyat ve Gazete-Dergi İlişkisi

Okur ile edip arasındaki bilgi aktarımının yoğun olduğu dergi ve gazeteler; tefrika ettikleri romanlar, yayımladıkları yazılarla birlikte aynı zamanda Türk Edebiyatı'na sanatçı yetiştiren bir okul görevi üstlenmiş ve edebiyata olan ilgiyi diri tutmak açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Dergi ve gazetelerde sanatçılar ürünlerini ortaya koyma, paylaşma ve geniş kitlelere seslenme olanağı bulurken okurlar farklı türlerde edebî metinlere ulaşma, yazılanları sorgulama ve kendini geliştirme imkânı yakalar. Edebiyat ortamının canlanmasında yazar ile okur arasındaki etkileşim çok önemlidir. Bu etkileşim yazarların deneyimleri ve dünya görüşlerini okuyucuya aktarmalarını sağlarken aynı zamandan okuyucuların geri dönüşleri sayesinde yazarların eserleri ve dünya görüşleri de şekillenir. Dergi ve gazeteler, topluma okuma alışkanlığı, edebiyat sevgisi ve ana dil bilinci kazandırır; edebiyatın gelişmesinde, geniş kitlelere ulaşmasında, yeni şair ve yazarların ortaya çıkarılmasındaki katkısı da oldukça fazladır.

Gazete, edebiyatla olan ilişkisinden önce bir iletişim ve haberleşme kaynağıdır. Bir haberleşme kaynağı olarak gazete; 17. yüzyılda Avrupa'da, elde edilen bilgiyi daha geniş kitlelere ulaştırabilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Gazete öncesinde Avrupa'da matbaa ile yıllar içinde yerleşmiş bir kitap kültürünün varlığı dikkat çeker. Kitabın dolayısıyla ortaya koyduğu bilginin sadece belirli bir kesime ulaşabiliyor olması, bilgiyi daha geniş bir kitleye ulaştırabilecek bir aracın yani gazetenin varlığını gerekli kılmıştır. Bunda ticarette ve endüstride yaşanan gelişmelerin de etkisi büyüktür. "Avrupa'da kitleleri yönlendirmek ve kamuoyu oluşturmakta büyük bir güç kazanan gazetenin baskı ve sansürle karşılaşması da çok uzun sürmemiştir. Buna çok satma arzusu da eklenince gazetenin edebiyatla ilişkisi başlamış olur. Fransız İhtilali'ni takip eden yıllarda özellikle Almanya ve Fransa'da özgürlük alanı kısıtlanan gazeteler, sayfalarını edebî içerikle doldurma yoluna gitmiştir." (Aybay, 2022, s. 1). Yani gazeteler ile edebiyatın yollarının kesişmesi Fransız İhtilali'nin ardından oluşan baskı ortamı ile birlikte, öncelikle Fransa ve Almanya'da tefrika edilmeye başlayan romanlarla gerçekleşir. Avrupa toplumunda

çok uzun yıllardan beri bir gelenek halini alan kitapçılık faaliyetleri, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile yaygınlaşmaya başlayan gazete ve dergiler; yeni bir edebiyat çevresinin oluşumuna doğrudan katkı sağlamıştır. Tercüme Odaları'nda başlayan çeşitli çeviri faaliyetleri, Avrupa'ya eğitim amacıyla gönderilen öğrencilerin yanlarında getirdikleri yabancı gazeteler ve öğrendikleri gazetecilik kültürüyle birlikte Osmanlı Devleti'nde de gazetecilik faaliyetleri başlamıştır. Batı'daki seyrin aksine Osmanlı Devleti'nde gazeteden kitaba doğru bir seyir izlenmiştir. İlk gazeteler, Batılılaşma ve modernleşmeyi halka aşılayabilmek amacıyla popüler bir hâle getirilirken bir yandan da halkın kültür seviyesi yükseltilmeye çalışılmıştır. O dönemde "gazete", medeni bir toplum olma yolunda önemli bir adım olarak görülmüştür. Gazeteler ile aynı dönemde

1831 yılından itibaren padişah II. Mahmud'un emriyle çıkartılmaya başlanan ilk resmî gazetemiz *Takvim-i Vekayi'*yi takip eden süreçte, ilk yarı resmi gazetemiz olan ve 1840 yılında İstanbul'da muhabirlik yapan William Churchill tarafından çıkarılmaya başlayan *Ceride-i Havadis*, ardından 1860 yılından itibaren Şinasi ve Agâh Efendi tarafından çıkarılan *Tercümân-ı Ahvâl* ve yine Şinasi tarafından 1862 yılında çıkarılmaya başlanan *"Tasvir-i Efkâr"* ile birlikte gazetelerin sayısında ciddi bir artış görülmüştür. Bununla birlikte edebiyat tarihimizin ilk tefrika örneği olan Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı eseri de *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde çıkarılan ilk dergi ise 1849 yılında yayın hayatına başlayan *Vaka-i Tıbbiye* olduğu görülmektedir. İlk dergiyi takip eden süreçte Münif Paşa'nın öncülüğünde kurulan Cemiyet-i İlmiyeyi Osmaniye'nin yayın organı olan *Mecmua-i Fünun* 1860 yılında ve bu dergiye rakip olarak yenilikçi gençler tarafından *Mecmua-i İbritname*'nin çıkarıldığı görülmektedir ardından ise *Takvim-i Ticaret, Atine-i Vatan, Tuhfetül Tıb, Cüzdan* gibi birçok dergi yakın dönemde çıkarılmaya başlamıştır. İlerleyen süreçte 1862 yılında ilk resimli dergi *Mirat*, 1863 yılında ilk musiki dergisi *Musiki-i Osmaniye* ve 1869 yılında Teodor Kasap tarafından edebiyatımızın ilk mizah dergisi olan *Diyojen* çıkarılır. Ahmet Mithat ise 1871 yılında felsefi içerikli *Dağarcık* mecmuasını ve ardından 1873 yılında popüler kültür dergisi *Kırk Ambar*'ı çıkarır ve her iki dergide de çeviri eserler yayımlamaya başlar. Söz konusu gazete ve dergilerde yayımlanan çeviri eserler sayesinde edebiyata ilgi duyan gençler, yazarlar Avrupa'da yazılan eserleri de okuma fırsatı bulmuş ve bu bağlamda Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı'nın oluşumuna olanak sağlamıştır. İnci Enginün,

yabancı dillerden yapılan çevirilerin Türk edebiyatını nasıl şekillendirdiğini şu şekilde açıklamaktadır:

> "Türk basını uzun yıllar, Batı dillerinden, özellikle de Fransız gazetelerinden yapılan çevirilerle yaşar. Çevirinin kültürler arası ilişkilerin yaygınlaşmasında ve birbirlerini beslemedeki önemi bilinmektedir. Yine de bu dönemdeki çeviriler konusunda farklı görüşler ileri sürülmüş ve tartışılmıştır. Gazetelerin yanı sıra çıkan dergiler de edebiyat ve kültür alanında büyük katkıda bulunur. Bu dönemin süreli yayınları (dergi ve gazeteleri) sadece kamuoyu oluşturmak amacını taşımaz, bir çeşit yaygın eğitim organı gibi çalışır. Gazetelerin bu niteliği yakın zamana kadar devam eder. Edebî eserlerin gazetelerde tefrikası, edebiyat zevkini de geniş kitleye yayar." (Enginün, 2021, s. 32).

Gazetenin etki ettiği en önemli alanlardan biri nesir dili olmuştur. Yazarlar bu nesir dilini kullanırken birtakım özelliklere daima dikkat etmişlerdir. Özellikle söz konusu ilk gazetelerde halkın rahatlıkla anlayabileceği bir dil; kısa, sade, açık bir üslup kullanılmasına dikkat edilmiştir. Şinasi *Tercümân-ı Ahvâl* gazetesinin mukaddimesinde kullanılan dilin "umum halkın kolaylıkla anlayabileceği mertebede" olmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Bu görüşü sadece Şinasi değil, devrin diğer yazarları da benimsemiştir. "Namık Kemal, 'Lisan-ı Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazatı Şamildir' başlıklı makalesinde dili fikir alışverişinin ve medenileşmenin vasıtalarından biri olarak ele almış, halkın anlayabileceği bir dille yazıldığı takdirde eserlerin halka faydalı olabileceğini savunmuş, Şemsettin Sami, *Sabah* gazetesinin ilk sayısında, herkesin anlayabileceği bir lisanla yazmayı gazeteciliğin şartlarından saymıştır." (Aybay, 2022, s. 3).

Tanzimat Dönemi gazetecilerinin girişimiyle, Türk toplumu gazete ve dergiyle tanışmış, bu yeni iletişim araçlarından çeşitli noktalarda yararlanma imkânı bulmuştur. O dönemin gazete yazarları, "halk"ı ön planda tutup "halk" için yazsalar da kendi siyasî ve sosyal düşüncelerini, edebiyata dair görüşlerini yine gazetelerde ifade etmişlerdir. Edebî anlayışlarını da gazete sayfalarına aktaran yazarların bu yazıları dahi, edebiyat ile gazetenin arasındaki güçlü bağı kanıtlar niteliktedir. Zaman içerisinde edebî görüşler de gazetelerde ifade edilmeye başladıkça gazetenin görevi "edebiyat" ı da içine alarak genişlemiştir. Yani bir yandan devleti yönetenler

gazetelerle güçlü bir kamuoyu oluşturmaya çalışırken aydınlar da toplumun kitapsız geçen yıllarının açığını kapatmaya gayret göstermiştir. *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan edebiyat makaleleri, tiyatro tercümeleri; *Tercümân-ı Ahvâl*'de tefrika edilen "Şair Evlenmesi"; *Tercüman-ı Hakikat, Hizmet* ve *Sabah* gazetelerinde tefrika edilen romanlar buna örnektir. Tefrika edilen romanların çoğunun çeviri roman olması; Osmanlı'ya Batı edebiyatını tanıtan, bu kültüre kapı aralayan en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Batılı anlamda birçok edebî tür de gazeteler aracılığıyla edebiyatımıza girmiştir: tiyatro, hikâye, roman, makale, tenkit, hatıra gibi. Yeni edebî türlerle tanışılmasının dışında en büyük değişimin nesir dilinde gerçekleştiği görülmektedir lakin bu yenilik tabii olarak şiirin üslubuna da sirayet etmiştir. "Açık, anlaşılır bir ifade tarzı, halkın anlayacağı kelimeler, canlı, hareketli, konuşma sentaksına yakın mısra anlayışı gibi Şinasi'nin üslup bakımından Türk şiirine getirdiği yeniliklerde gazete önemli bir role sahiptir." (Tunç, 2020, s. 17)

Tanzimat Dönemi'nde gazetenin işlevi bunlarla da sınırlı kalmamıştır. Batılı birçok edebî tür gazetelerde tanıtılmaya devam ederken Türk edebiyatının ilk dil tartışması olarak tarihe geçen "Mes'ele-i Mebhûsetün Anhâ" yaşanır. Tartışma başlangıçta başlı başına bir dil tartışması değilken ilerledikçe edebiyatçıların dünyasını etkileyen ve o dönemde ses getiren büyük bir dil mücadelesine dönüşür. *Rûznâme-i Ceride-i Havadis* ile *Tasvîr-i Efkâr* gazetelerinde yaşanan bu tartışmaların asıl konusu "Arapça terkiplerin nasıl yazılacağı" dır. Şinasi'nin *Tasvîr-i Efkâr*'da kullandığı dili beğenmeyen Mehmet Sait Efendi gazetede bu dille alay edince tartışma alevlenmiş olur. Şinasi de buna Mehmet Sait Efendi'nin gazetede kullandığı yanlış terkipleri tespit ederek cevap verir ve bir süre bu tartışma devam eder. Bu sayede gazetelerde ilk defa bir dil tartışması meydana gelmiş olur. Tanzimat Dönemi ve sonrasında, özellikle Meşrutiyet Dönemi'nde dil ve edebiyat tartışmaları dergi ve gazetelerin etrafında toplanan gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'nin ardından daha sistemli bir şekilde uygulamaya konulan Batılılaşma faaliyetleri doğrultusunda Türk toplumuna, modern ilim ve kültürü tanıtmak amacıyla, gazetecilik faaliyetleri en verimli dönemlerini yaşamıştır. Yani gazete ve dergiler, Batı'ya açılan bir pencere hüviyeti kazanmıştır. Örneğin *Ceride-i Havadis* gazetesinde, *Mecmua-i Fünun* ve *Hazine-i Evrak* dergilerinde Münif ve Münif Efendi isimlerini kullanan Münif Paşa; gazetecilik ve kütüphanecilik faaliyetleri içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Halkın bilgilenmesi

hakkındaki muhtelif fikirlerini gazetelerde yayımlama imkânı bulmuştur. "Toplumun kitap dışındaki diğer kültürel kaynaklar aracılığıyla da bilgilenmesi için gazetelerin var olması gerektiğini düşünen Münif Paşa, farklı dillerdeki yayınlarla ilgili düşüncesini kıraathane oluşturarak halka yansıtmayı hedeflemiştir. (Cunbur, 1967, s. 8). Münif Paşa'nın bu faaliyetlerini Tanpınar ise şöyle yorumlar: "O da Cevdet Paşa gibi öğretmek için doğanlardandı. Ve ömrünün sonuna kadar öğretti. Gazeteciliği dahi bir nevi hocalıktır." (Tanpınar, 1988, s. 180). Bu dönemde özellikle Münif Paşa'nın ön ayak olmasıyla yayın hayatına başlayan ilim, fen ve kültür dergisi olan *Mecmûa-i Fünûn* içerisinde yer alan yazılarla çağının Batı düşüncesini doğru bir şekilde yansıtmaya çalışırken bir yandan da Türk okuyucusunu o dönemde henüz yabancısı olduğu fizik, kimya, jeoloji gibi pozitif ilimlerle; tarih, coğrafya, felsefe gibi sosyal bilimlerle tanıştırmayı amaçlamıştır.

Gazete, dergi ve edebiyat ilişkisinin en güçlü yansımalarından biri de bünyesinde yazar ve şair yetiştirmesi olmuştur. Yetişen güçlü şair ve yazarlar, yeni bir edebiyatın ortaya çıkmasında ve yayılmasında etkili olmuşlardır. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e devrin önemli edebiyatçıları, yazarları ve şairleri gazetelerin kadrosunda yer alarak özgün yazılar yazmayı, romanlarını tefrika etmeyi ihmal etmemişlerdir. Tanzimat Dönemi'nde Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Şemseddin Sami; Servet-i Fünûnculardan Ahmet Rasim, Halit Ziya Uşaklıgil ve Tevfik Fikret gibi isimler hem eserlerini yayımlamak hem yazılarını ve fikir dünyalarını paylaşmak hem de kendilerini edebî çevrelere tanıtmak amacıyla gazetelerle ilişkilerini daima güçlü tutmuşlardır. "Halit Ziya'nın edebî çevrelerce tanınması *Hizmet* gazetesindeki edebî faaliyetleri neticesindedir. Yakup Kadri *Tanin* gazetesinde yazılarını okuduğu Halide Salih'in adını gazete ve dergilerde aramaya başladığını belirtir. *Hadika*'da başlayan gazeteciliği *Hafta, Sabah* gazetelerinde devam eden Şemsettin Sami de özellikle *Sabah'*ta yayımladığı dil ve edebiyat konusundaki yazılarıyla, Tevfik Fikret *Tarik* gazetesindeki dil makalelerinin yanı sıra "Hafta-i Edebî" başlıklı edebiyat sohbetleriyle edebiyatı gazeteye taşıyan isimlerdendir." (Aybay, 2022, s. 5).

Tanzimat Döneminde ilk gazete yazarlarının edebiyatçı, devlet memuru veya siyasetçilerden oluşması, gazeteler aracılığıyla yeni bir edebiyatın doğmasına da zemin hazırlamıştır. Bir yandan toplumu yeni fikirlere yöneltebilecek, etki altına alabilecek bir kamuoyu oluşturulurken bir yandan okur kitlesinde, halk üzerinde

yavaş yavaş büyüyen bir bilinç meydana gelmiştir. Yani Osmanlı'da "okuma" kitaplarla değil gazetelerle başlamıştır, denilebilir. Ahmet Hamdi Tanpınar gazetenin bizdeki yerini ve önemini şu şekilde açıklamaktadır:

> "Hiçbir yerde gazete bizdeki role benzer bir rol oynamamıştır. Başka yerlerde o, düşüncenin daha geniş surette topluma yayılması için seçtiği hareket sahalarından biridir. Arkasında bütün cemiyet müesseseleri ve devam hâlinde olan, hayatla daima münasebetdâr bir düşünce dünyası vardır. Bizde ise bütün işaretler oradan gelir. Kalabalık onun etrafında kurulur. Okumayı o yayar. Mekteplerin uzak bir gelecek için hazırladığı ocağı o tutuşturur." (Tanpınar, 1988, s. 250).

Edebiyat ile gazetenin bağlarının asıl kuvvetlendiği dönem, Sultan II. Abdülhamit'in uyguladığı istibdat rejimine denk gelmektedir. Bu dönemde II. Abdülhamit, yerel ve yabancı basını kontrol altında tutmak amacıyla çeşitli önlemler almıştır. "Örneğin 1893 Nisan'ında Berlin Elçiliği'ne, Alman basınını kontrol edecek ve Osmanlıya dair haberlerle resimleri haber verecek üç yüz Mark maaşlı bir memur tutulması için talimat verilmiştir" (Koloğlu, 2010, s. 99). Kontrol altında tutulan bazı dergilerin yayımlarına müsaade edilse de mizah dergilerine hiç izin verilmemiştir. Birçok gazeteci sarayda görev almış ya da sürgüne gönderilmiştir. "Aynı dönemde Namık Kemal, Abdülhamid'i eleştirilerinden dolayı önce Magosa Kalesine sürgün edilmiş, sonra cezaevine ardından da Midilli'ye sürgüne gönderilmiş ve akabinde vezirlik makamına yakın olan Bâlâlık'a getirilmiş, ancak gazetelerde yazması yasaklanmıştır." (Nalcıoğlu, 2013, s. 412). Bu ağır cezalar ve aşırı kısıtlamalar sebebiyle II. Abdülhamit'in otuz üç yıllık saltanatı, basın üzerindeki sansürün en katı şekilde uygulandığı dönem olarak tarihe geçmiştir. Basındaki bu kısıtlamalar, gazete ve dergi yazarlarını oldukça etkilemiş; yazarlar politik konulara değinemez hâle gelmişlerdir. Bununla birlikte aynı dönemde, edebî ve ilmî konulara ağırlık verilmiş, popüler makaleler kaleme alınmış, yabancı ülkelerin kültür ve sanat haberlerine yer verilmiş ve farklı türlerden edebî eserler çevrilmeye başlanmıştır. Yani siyasal konulardan mecburen uzaklaşan gazeteciler edebiyata ağırlık vermişlerdir. II. Abdülhamit için polisiye romanlar çevrilmiştir. Şu şekilde söylenebilir ki gazetelere edebiyat ve ilimden başka bir alan bırakılmamıştır. Basın hayatı için olumsuz etkileri olsa da bu dönem edebiyat ile gazete ilişkisini olumlu yönde etkilemiştir. Okay söz

konusu etkilenmeyi şu şekilde açıklamaktadır: Toplum ve politika konularından mecburen uzak kalan II. Abdülhamit dönemi gazeteleri bir süre sonra âdeta birer edebiyat gazetesi hüviyeti kazanmıştır. 1885'ten sonra ise aynı sebepten gazetenin yerini dergiler almıştır. *Malûmat, Mirsad, Servet-i Fünun, Hazine-i Fünun, Hazine-i Evrak, Mecmua-i Muallim, İrtika* gibi, bir kısmı çok güzel baskılı, klişeli, bazıları Saray'dan himaye gören bir yığın edebiyat dergisi, edebiyatın yayılmasını temin eden bir ortam meydana getirmiştir." (Okay, 2018, s. 61-62) Örneğin Ahmet Cevdet, *İkdam* gazetesinde dönemin en güçlü kalemlerini toplayıp edebiyat, sanat ve tarih gibi genel kültür konuları üzerinde durmuştur. "Edebiyat tarihimizde Servet-i Fünun Dönemi olarak adlandırılan 1895-1901 yılları arasında *İkdam* gazetesi de edebiyat noktasında çok canlıdır." (Aybay, 2022, s. 10). Aynı dönemde faaliyet gösteren Tercüman-ı Hakikat gazetesinde de durum farklı değildir. Yayın faaliyetlerine başladığı ilk dönemde daha çok popüler meseleler üzerine yoğunlaşan gazeteye bir edebiyat sayfası eklenerek Ahmet Rasim, Ahmet Cevdet, Hüseyin Rahmi, Muallim Naci gibi devrin önemli isimleri toplanır. "Zengin içeriği ve kaliteli baskısıyla gazete asıl kimliğine ikinci dönemde (1882-1884) kavuşur. Bu dönem, Ahmed Midhat'ın edebiyat dünyasında yıldızı giderek parlayan damadı Muallim Nâci'yi de yanına almasıyla başlar. Muallim Nâci'nin görevi gazetenin edebiyat sayfasını yönetmektir. Bu süreçte gazete, gerek toplum ve kültür hayatına getirdiği hareketlilikle gerekse içerik zenginliğiyle güçlenip kamuoyuyla bütünleşme fırsatını yakalar." (Tekin, 2011, s. 497)

II. Abdülhamit devrinde çoğu gazete, yayımladığı yazılarda edebiyata çok geniş bir yer vermiştir. Romanlar tefrika edilmiş, makale ve hikâyeler yayımlanmıştır. Makalelerde, Türkçenin grameri ve Türkçenin tarihi gibi konulara değinilirken dil eğitiminin önemi vurgulanmış ve yabancı dil bilmenin gerekliliği anlatılmaya çalışılmıştır. 1901-1908 yılları arasında gazete ve dergilerde edebiyat yazıları açısından oldukça durgun bir devir yaşanır fakat II. Meşrutiyet'ten sonra bunu çok yönlü ve zengin bir edebiyat âlemi takip eder, özellikle gazetelerde edebî faaliyetler ve yazılar artar. İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği yıl ve sonrasında Osmanlı'da, kısa süre de olsa, basın ve ifade özgürlüğü yaşanır. Lakin o yıllarda basın özgürleşse de ülke, siyasi ve sosyal olarak oldukça karışık bir dönemden geçmektedir: Milliyetçilik akımının yayılmasıyla birlikte başlayan mücadeleler, aydınların değişen fikir dünyaları, Ulusçuluk, İslamcılık, Osmanlıcık, Batıcılık gibi

birtakım fikir hareketleri… Yazılan yazılar, yayımlanan makaleler elbette sadece edebiyatla ilgili olmamıştır fakat kaleme alınan yazı ne olursa olsun amaçları toplumu aydınlatmak, kamuoyu oluşturmak olan yazarlar dilde bir çözülüş başlatmışlardır; daha kısa ve sade bir dil tercih edilerek Türkçenin sadeleşmesi yolunda ilk adımlar atılmıştır. Söz konusu sadeleşme hareketinin Tanzimat ile birlikte başladığı görülmektedir. Şinasi'nin "umum halkın kolaylıkla anlayacağı mertebede işbu gazeteyi kaleme almanın" gerekliliğini dile getiren ifadesinden de anlaşılacağı gibi II Meşrutiyet yıllarında hızlanan bu sadeleşmenin temelleri Tanzimat ile birlikte atılmıştır. Tanzimat Dönemi'nde dilde sadeleşme hareketlerine bir başka örnek ise *Sabah* gazetesinde karşımıza çıkmaktadır. "Dönemin diğer gazetelerinde dile yönelik benzer bir bakış, 1876 yılında yayımlanan *Sabah* gazetesinde de vurgulanmıştır: "Şurut-ı lâzımeyi cami olan bir gazeteden olunacak istifadenin umumi olması ise iki şeye mütevakkıftır. Birincisi herkesin anlayabileceği bir lisanla ve usanç vermeyecek surette muhtasar yazılmalı; ikincisi herkes suhuletle alacak kadar ucuz" olmalıdır." (Tunç, 2020, s. 14). Bu bağlamda II. Meşrutiyet'te hız kazanan sadeleşmenin ve dilde çözülmenin II. Abdülhamit ile birlikte kesintiye uğrayan bir sürecin devamı olduğu söylenebilir.

II. Meşrutiyet'te yayın hayatına başlayan, dönemin edebiyat, kültür ve sanat dünyasını en başarılı şekilde yansıtan dergilerden birisi de *Rübâb*'dır. *Rübâb,* devrinin kültür ve edebiyatına ayna olması ve içerisinde barındırdığı çeşitli edebî metinlerle birlikte tam bir edebiyat dergisi hüviyeti kazanmıştır. "Dergide bir taraftan Yakup Kadri'nin (Karaosmanoğlu) *Genç Kalemler*'in yürüttüğü Yeni Lisan Hareketi'ne karşı hücumlarına yer verilirken diğer taraftan İlyas Mâcid'in "Yeni Lisanla Mektup Yazmak Sanatı" başlıklı yazıları yayımlanmıştır." (Polat, 2008).

Çağdaş bir toplumun ve ulusun, laik bir ülkenin, modern bir hayatın hayalini kuran, bunu gerçekleştirmeyi hedefleyen bir grubun iletişim aracı hâline gelen, *Hüsn ve Şiir*'in ardılı olan *Genç Kalemler* dergisi, Kasım 1910 – Ekim 1912 arasında Selanik'te yayın hayatına başlayan fikir dergilerinden biridir. Türk dergicilik tarihinin ve Türk edebiyatının en mühim isimleri burada yazılar kaleme alarak dil (Yeni Lisan) ve edebiyat (Milli Edebiyat) hareketleriyle bu dergiye özel bir kimlik yaratmışlardır: Ali Canip (Yöntem), Kazım Nami (Duru), Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp. *Genç Kalemler* dergisi vasıtasıyla beyan edilen "dilde sadeleşme ve uluslaşma", "edebiyatta uluslaşma/millî bir edebiyat" fikirleri dergi ve edebiyat

ilişkisinin en güçlü tezahürlerinden birisi olmuştur. "*Genç Kalemler*, XX. yüzyıl Türk edebiyatına damgasını vuracak olan "Millî Edebiyat" akımının da kurucu ve öncülüğünü yapmıştır." (Duymaz A. , 2019, s. 12).

Genç Kalemler haricinde ön plana çıkan dergilerden biri de *Türk Yurdu* olmuştur. 15 Mart 1923 tarihinden itibaren *Türk Yurdu* dergisi Türk Ocağı tarafından yayımlanmaya başlamıştır fakat yayınını sürdürmek için yeterli destek bulamayınca yayın hayatına ara vermiş; daha sonra aynı adla Türk Ocaklarının resmen yayın organı olarak Ekim 1924'te tekrar yayımlanmaya başlamıştır. Derginin edebiyatla sıkı ilişkisi Veled Çelebi, Necip Asım, Mehmed Emin, Yusuf Akçura gibi isimlerle gelişir. Mesailerinin çoğunu Türkoloji ve edebiyat çalışmalarına ayıran bu isimler, *Türk Yurdu*'nun milleti bir arada tutan unsuru yani "dilin üzerinde zenginleşmiş ve yükselmiş bir "edebiyat"ı da bünyesinde barındırdığını belirtmişlerdir.

Türkçülük ve Milliyetçilik fikirleri etrafında şekillenen, ilim ve fikir adamlarını bir araya getiren, edebiyatçıları "İlim, Sanat ve Ahlâka Dair Haftalık Mecmua" ibaresi altında toplayan *Yeni Mecmua*'nın da edebiyatla ilişkisi oldukça güçlüdür. "Dergide yazılar "Hafta Musahabesi", "İçtimâiyat", "Edebiyat Musahabesi", "Tarih", "Fikir Hayatı", "Edebiyat Tarihi", "Târîh-i Sanat", "Mûsikî", "Mimari" gibi üst başlıklarla yayımlanmıştır." (Kahraman, 2013). Derginin edebiyatla olan ilişkisini özellikle Ziya Gökalp, Köprülüzâde Mehmed Fuat, Ahmed Refik gibi önemli yazarların edebiyat, tarih ve sosyoloji alanlarındaki yazıları güçlendirmiştir. Bununla birlikte *Yeni Mecmua*'nın bir edebiyat dergisi olarak Türk edebiyatına hizmetleri fazladır. Dergide, hikâye, şiir, tefrika roman, hatırat gibi birçok edebi türde eser ve bunlara dair kaleme alınmış eleştiri yazıları yayımlanmıştır. Bu incelemelerde edebiyat ile toplum ilişkisi üzerinde durulmuş; "Vezin Meselesi" kapsamında hece-aruz tartışmalarına yer verilmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar da bu sebepleri göz önünde bulundurarak dergiyi bir "edebiyat organı" olarak kabul etmiştir:

> "Ziya Gökalp, 1917 senesinde biraz da resmi imkânların yardımıyla *Yeni Mecmua* adlı büyük bir edebiyat organını kurdu. Sırasıyla *Servet-i Fünun, Genç Kalemler, Türk Yurdu* mecmualarından sonra edebiyatımızda büyük bir tesir bırakan organlardan biri de hemen hemen o devir Türk elitini toparlayan ve Ziya Bey'in başyazıları dışında hiçbir ideolojik gaye güder görünmeyen bu

> mecmuadır. Filhakika, *Yeni Mecmua*'da Yahya Kemal, Yakup Kadri gibi müstakiller, o zaman sürgünde bulunduğu halde mecmuaya iştirakini temini için affedilip İstanbul'a getirilen Refik Halid gibi muhalifler ve yeni yeni yetişen gençler yazıyordu. Şayan-ı dikkattir ki, bu mecmuaya Türkçülük dolayısı ile Ziya Bey'in yakın arkadaşı sayılacak *Türk Yurdu* muharrirleri fazla iştirak etmezler." (Tanpınar, 1998, s. 108).

Mütareke yılları sırasında yayın hayatına başlayan, Damat Ferid Paşa'nın isteği üzerine yaveri Mümtaz Bey'in çıkardığı *Ümîd* dergisi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte toplumu bilinçlendirme ve entelektüel birikimi arttırmak gibi kaygılarla ortaya çıkarak edebî meselelerden kadının toplumsal hayattaki konumuna kadar birçok dikkat çekici konuyu içerisinde barındırmıştır. "Mütareke yıllarının ağır ve kasvetli havasından okuyucuyu bir nebze olsa uzaklaştırmak, edebiyat, sanat ve moda gibi alanlara ağırlık vererek özellikle kadın ruhuna hitap etmek, onları bilgilendirerek yol göstermek ve hayatın içinden kesitler sunmaktır. Derginin birinci nüshasında yer alan "Maksad" başlıklı yazıda; Türk tarihine sahip çıkılmamasından, askeri içerikli yayınların azlığından ve Türk milletinin kendi tarihini Avrupalı devletlerden öğrenmesinden yakınılmıştır." (Müderrisoğlu, 2021, s. 430). Döneminde hükümeti desteklediği için *Ümîd* dergisine bir tepki olarak başka bir dergi çıkartma fikri, Darülfünun Edebiyat Fakültesi öğrencileri tarafından ortaya atılmıştır. Bu fikir; Ahmet Haşim, Yakup Kadri, Yahya Kemal gibi önemli edebiyatçıların destekleriyle hayata geçirilmiştir. Bu vesileyle *Dergâh* dergisi yayın hayatına başlamıştır. *Dergâh*, 28 Nisan 1921 ile 18 Ocak 1923 tarihleri arasında varlığını sürdüren aylık bir ilim ve sanat dergisidir. "*Dergâh*, büyük ölçüde Yahya Kemal'in fikir ve sanat anlayışının tesirinde bir dergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi yönü ile Milli Mücadeleyi destekleyen dergi, edebiyat ve sanayi-i nefise alanlarında ise milliyetçilikten yanadır. Türkçülük şuurunun yerleştirilmesi için Türklerle ilgili inceleme ve araştırmalara yer verildiği görülmektedir" (Karadişoğulları, 2005, s. 223). Dergide Yahya Kemal'in kaleme aldığı yazılar önemli bir yer tutarken bunun dışında makaleler, şiirler, eleştiri yazıları, biyografi, felsefe gibi birçok alanda yazılar da yayımlanmıştır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra ise gazete ve derginin işlevi değişiklik gösterir. İtilaf Devletlerinin işgal girişimleri sebebiyle büyük bir direniş başlar: Millî

Mücadele. O yıllardan itibaren gazeteler daha çok Millî Mücadele destekçisi ve Millî Mücadele karşıtı olmak üzere iki sahada adeta çarpışırlar. "*Alemdar, Peyam-Sabah ve İstanbul* Millî Mücadele'nin karşısında yer alırken *İleri, Yeni Gün, Akşam, Vakit* gazeteleri Millî Mücadele'yi destekler." (Aybay, 2022, s. 13). Millî Mücadele yanlısı yayın organları halkı yüreklendirmeye çalışan nutuklar ortaya çıkarıp millî bir şuur yaratmaya çalışırken Millî Mücadele karşıtı gazeteler bu hareketlerin karşısında durmayı tercih etmişlerdir.

1919-1924 yılları arasında, Celal Nuri İleri ve kardeşi Suphi Nuri İleri tarafından İstanbul'da kurulan *İleri*, günlük olarak yayımlanan siyasî bir gazetedir. Bu dönemde yayın yapan gazetenin, ilk zamanlarda Kuvâ-yi Milliye karşısındaki tavrı muğlak olsa da Celal Nuri'nin "Sivas Kongresi Hey'et-i Temsîliyyesi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne"[3] başlıklı yazısıyla birlikte Kuvâ-yi Milliye'yi desteklemeye başladıkları görülür. "*İleri* gazetesinde dil ve edebiyat üzerine bilhassa edebî şahsiyet ve eserler hakkında tenkit mahiyetinde yazılar yayımlanmış, hikâye ve roman tefrikaları ile şiirlere de yer verilmiştir." (Duymaz R. , 2020). Dergiye siyasî niteliği dışında edebî bir işlev ekleyen en önemli etken ise genelini edebiyatçıların oluşturduğu yazar kadrosu olmuştur: Hüseyin Rahmi (Gürpınar), Abdülhak Hâmid (Tarhan), Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Faik Âli (Ozansoy), Süleyman Nazif, Sâmipaşazâde Sezâi, Fatma Aliye, Ercümend Ekrem (Talu), Aka Gündüz, Yahya Kemal (Beyatlı), Rûşen Eşref (Ünaydın), Abdülhak Şinasi (Hisar), Cenab Şahabeddin, Ziya Gökalp, Mahmud Esad (Bozkurt)...

Millî Mücadele zaferle sonuçlandıktan sonra da gazete ve dergilerin bu faaliyetleri son bulmamıştır. Halkı millî bir şuurla donatmak, millî değerlerine sahip çıkan bir toplum meydana getirmek için çalışmalara devam edilmiştir. "Bu yazılardan bazılarının başlıkları şöyledir: "Millî Terbiye Esasları", "Terbiye-i Milliye", "Türkler Nazarında Su", "Eski ve Yeni Türklük", "Türklerde Medeniyet", "Türklerde Yurt Sevgisi", "Türklerde Veraset ve Diyanet", "Bir Milletin Mümeyyiz Sıfatı Nedir?", "Nevruz Merasimi", "Türk'ün Asıl Seciyeleri Nedir?", "Türklerde Okçuluk", "Türkler ve Türk İli", … Bu bilinç, gazete ve dergilerde sadece edebiyat yazıları ile değil; tiyatro ve musikiye ait parçalarla da sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun niçin bu kadar önemli olduğunu Ahmet Cevdet, *İkdam*'da şu şekilde anlatır:

[3] *İleri*, 12 Teşrînievvel 1335

> "Hülasa şimdi muharebe yalnız silahla edilmiyor. Kalemin, sanatın da bu mebhaste büyük yardımı vardır. Söz müessir olabilmek için kabalıktan uzaklaşmalıdır. Kezalik resim için de böyledir. Maksat halkı terbiyesiz etmek değildir, bilakis bir terbiye-i âliye-i vatanperverane ile zihinlerin kabiliyet-i tesiriyesini artırmaktır. Tiyatro ile musiki dahi vezaif-i hamiyet ifa ediyor, halk da en ziyade bu gibi şeylere düşkün. Vatanperverliğin teyidi için yazılan tiyatrolara pek tabiidir ki rağbet ziyadedir." (Ahmet Cevdet, 1915). [4]

Gazeteler aracılığı ile Avrupa edebiyatından Batılı anlamda yeni türlerle karşı karşıya gelen edebiyat çevresi, bu yeni türlerde yaptıkları denemeleri yine gazeteler aracılığı ile buluştururlar. Ahmet Hamdi Tanpınar gazetenin yeni bir edebiyat çevresinin oluşumundaki rolünü şöyle ifade etmektedir:

> "Filhakika gazete yalnız bir efkâr-ı umumiye ve umuma mahsus yazı dili vücuda getirmekle kalmaz, ayrıca yeni nevilerin girmesine ve yayılmasına yardım ederek yeni edebiyatın kurulmasını sağlar. Dilimizde tiyatro, tercüme ve telif ilk numunelerini gazete vasıtasıyla verir. Roman nev'inin ilk numunelerini o tanıtır. Bu karşılaşmalar hakiki ihtilallerdir. Bunların yanı başında makale, politika ve edebiyat meseleleri, tenkit deneme ile edebiyat ve fikir meseleleri günün hadisesi olmaya başlar. Böylece toplumun düşünce sahası genişler." (Tanpınar, 1988, s. 251).

Osmanlı Devleti'nin son döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına dek süreli yayınlarda ön plana çıkan bu fikrî ve edebî çalışmalar Anadolu topraklarında filizlenerek Cumhuriyet'in ve modernleşmenin çok önemli bir parçası hâline gelmiştir. Dergiler ve gazeteler süreç içerisinde bu fikir dünyasının hızla genişletildiği, zenginleştirildiği, tartışmaya açıldığı ortamı yaratan yayınlar hâline gelmiştir.

Cumhuriyet'in ilan edildiği dönemden Harf İnkılâbına kadar dönemde bazıları kısa zaman faaliyet gösterebilen bazıları ise uzun yıllar faaliyetlerine devam eden birçok edebi derginin yayın hayatına başladığı görülmektedir. Söz konusu

[4] A. C. (1915, Şubat 5). Muhabere Menkıbelerinden. H. Aybal içinde, *İkdam Gazetesindeki Edebiyat Yazıları* (1894-1928)(s. 19). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi).

dergiler Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından yayımlanan siyasi-mizahi içerikli *Akbaba,* baş yazarlığını Refik Halit Karay'ın yaptığı mizah dergisi özelliği taşıyan *Cem,* Yahya Kemal tarafından kurulan *Dergâh, Süs* dergisinin devamı niteliğindeki *Firûze,* Mehmet Rauf tarafından çıkarılan *Gelincik,* kısa ömürlü bir dergi olan *Gençlik,* Orhan Seyfi Orhon tarafından çıkarılan *Güneş,* Kemâl Cenab sahipliği ve Tahsin Nâhid mesul müdürlüğünde on beş günde bir Ankara'da çıkan *Halk Yolu,* Emin Erişirgil, Nâfi Atuf Kansu ve Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından çıkarılan *Hayat,* Abdullah Cevdet tarafından çıkarılan *İctihât,* yazar kadrosunda Ahmet Şefik, Mehmed Reşad, Reşad Nuri Güntekin gibi isimler bulunan *Kelebek,* El-Mevlevi (Tahir Olgun) tarafından çıkarılan edebî-dinî içerikli *Mahfil,* Mustafa Şekip Tunç, Necip Fazıl Kısakürek, Hilmi Ziya Ülken ve Mehmet Emin Erişirgil'in yazar kadrosunda olduğu *Mihrâb,* Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul'da yayına başlayan ilk dergi *Milli Mecmua,* yazar kadrosunda Mehmet Rauf, Halikarnas Balıkçısı, Reşat Nuri, Ahmet Rasim, Ercüment Ekrem gibi isimler bulunan *Resimli Ay,* bir hikaye dergisi özelliği gösteren *Resimli Hikaye,* Nebizâde Hamdi Behçet tarafından çıkarılan *Resimli Perşembe,* Mehmed Âkif'in desteğiyle ve Eşref Edip Fergan'ın başyazarlığında olduğu *Sebilürreşad,* Mehmed Rauf tarafından çıkarılan edebiyat ve kadın dergisi *Süs,* Yusuf Ziya Ortaç tarafından 2 sayı çıkarılan *Tavus,* Nezihe Muhittin önderliğinde cumhuriyetin ilanından sonra kurulan ilk yasal kadın derneği olan Türk Kadınlar Birliğinin yayın organı *Türk Kadın Yolu,* İstanbul ve Ankara'da yayımlanan edebi-türkoloji dergisi *Türk Yurdu,* Orhan Midhat sahipliğinde İstanbul'da yedi sayı yayımlanan *Türk Edebiyat Mecmuası,* Orhan Seyfi Orhon tarafından çıkarılan *Yeni Kalem,* Sedat Simavi ve Celal Sahir Erozan tarafından çıkarılan *Yeni Kitap* olarak sıralanabilir. 1 Kasım 1928'de gerçekleşen Harf İnkılâbıyla birlikte kısa bir dönem okur-yazar oranında düşüş yaşandığından birçok dergi ve gazete kapanmıştır ya da bir süreliğine yayın faaliyetlerine ara vermiştir. Yayına devam eden gazete ve dergiler ise, edebiyat veya tartışma konularına girmeyip bu yayın organlarını inkılâpları anlatmada bir araç olarak kullanmışlardır. 1928-29 arasında kapanan ya da yayın faaliyetlerine ara veren dergilere örnek olarak; *Akbaba, Cem, Meşale, Yeni Kalem, Mehtap, Yeni Kitap, Resimli Hikaye, Resimli Perşembe* gösterilebilecekken gerçekleşen devrime ayak uydurarak yayın hayatına devam eden dergiler de vardır. Söz konusu dergilere örnek olarak; *Muhit, Resimli* Ay, *Darülfünun Edebiyat Mecmuası* gösterilebilir.

1940 ve 1950'ler edebiyat gazete ilişkisinin güçlü olduğu dönemlerdir. Faik Baysal bu yıllar için: "1945- 1955 arası edebiyatın altın yıllarıydı. Gazeteler edebiyat ekleri yayımlamaya başladı." (Baysal & Sönmez, 2003, s. 88). İfadelerini kullanır. Bu dönemde etkili olan edebiyat dergileri ise şu şekilde sıralanabilir: Sedat Simavi'nin genel yayın müdürü ve sahibi olduğu *Yedigün,* yazarları arasında Fuat Köprülü, Suut Kemal Yetkin, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kutsi Tecer gibi isimler bulunan *Ülkü, Garip* akımına bir tepki olarak ortaya çıkan ve "eski şiirimizden, millî kültür ve edebiyatımızdan kopmadan yeni ve güzel bir şiir sergilemek, o yıllarda şiirimizi çıkmaza sokanlara ve yozlaştıranlara karşı çıkmak ve tavır almak" parolasıyla faaliyetlerini sürdüren *Hisar,* Yaşar Nabi Nayır tarafından yayımlanan *Varlık,* Ahmet İhsan Tokgöz tarafından yayımlanan *Servet-i Fünun, Servet-i Fünun*'un devamı niteliğindeki *Uyanış,* Behçet Kemal Çağlar tarafından çıkarılan *Şadırvan,* Nurettin Topçu tarafından çıkarılan *Hareket,* yazar kadrosunda Edip Cansever, Attilâ İlhan, Cahit Külebi, Cahit Sıtkı Tarancı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Necati Cumalı gibi isimler bulunan *Edebiyat Dünyası* dergileri. Bu yıllarda, birçok genç yazarın gazete ve dergilerde yayımladığı çeşitli edebî türlerdeki eserleri ile edebiyat aleminde adını duyurmaya başladığı görülmektedir.

1960'lı yıllara gelindiğinde ise edebiyatın gazetelerden ötelendiği gözlenir. Edebiyat ile ilgili yazılar ve şiirler birkaç küçük köşe yazısından ileri gidememeye başlar. Neredeyse tüm edebî türlerin tanıtılma, halka ulaştırılma işlevini karşılayan gazeteler bu fonksiyonlarını yavaş yavaş kaybetmişlerdir. Bu değişim aslında 1950'lerde başlamıştır. Yusuf Ziya Ortaç, 1952'de *Akbaba*'yı tekrar çıkarmak istediğinde gazetesinde yazacak edebiyatçı bulamadığı için şu şekilde şikayet etmiştir:

> "Biraz eskiye döneyim, on üç yıl kadar geriye... Sene 1952... *Akbaba* ile aramıza giren politika kara kedisini ürkütmüş, yeniden Bizim Yokuş'a gelmiştim.
>
> Ne yazar kalmış, ne çizer... Yirminci yüzyılın Hezar Fen'i Zahir Güvemli tek yardımcım. Hikâye yazıyor, eh, hikâye mikâye... Röportaj yapıyor, eh, ropörtaj mopörtaj... Şiir yazıyor, eh, şiir miir!

> Heveslilerden yazılar geliyor ara sıra... Evlere şenlik! Bir tanesini okudum mu, öyle tiksinti geliyor ki edebiyattan, iki üç gün yazı yazamıyorum." (Ortaç, 1963, s. 256).

Sezai Karakoç'un da bu büyük değişimle ilgili düşünceleri şunlardır:

> "1950'li yıllardan sonra büyük gazeteler gerçek edebî ürünlere sayfalarını kapadı. Eskiden, bir roman, önce bir gazetede tefrika edilirdi... Gazetelerde edebî makalelere ve tenkitlere rastlanırdı. Edebiyatçıların adı günlük gazetelerde sık sık geçerdi. Mizah dergilerinde onların fıkraları, esprileri, karikatürleri yer alırdı. Şimdi, edebiyat, sitemizden kovuldu. Televizyon, ses sanatçılarına, sporculara, artistlere ayrıntılı bir şekilde yer verirken, bir edebiyatçıya bir kanalda birkaç dakika ayırmayı bir iltifat sayıyor." (Karakoç, 1996, s. 9).

İşte gazetelerdeki bu değişim, edebiyatçıların süreç içerisinde dergilere yönelmesine sebep olmuştur. Fakat bu gazetenin edebiyatla olan tüm ilişkisini kestiği anlamına gelmez. Edebiyatın gazetelerdeki konumu değişse de hep var olmuştur. Şair ve yazarlar gazetelerde yazılar yazmış; yazarlarla, şairlerle yapılan röportajlar ve mülakatlar yayımlanmaya devam etmiştir. "Refi Cevat Ulunay 1938- 1953 yılları arasında *Yeni Sabah*'ta, 1953- 1968 yılları arasında da *Milliyet*'te yazmıştır. 1950 ve 1960'lı yıllarda Fakir Baykurt, Yaşar Kemal ile Orhan Kemal'in romanlarının birçoğu ilk önce *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanmıştır." (Abadan, 1961, s. 109).

Gazeteler, 1980'li yıllara kadar kendi bünyelerinde edebiyat sayfalarına yer vermeye devam etmiştir. *Yeni İstanbul, Tercüman, Demokrat İzmir* gibi gazetelerde edebiyat sayfaları ve roman tefrikalarına yer verilmiştir. 2000'li yıllarda ise bu durum kitap ekleri üzerinden devam etmiştir. Günümüze gelindiğinde, özellikle gazetelerde çeşitli konuların varlığı göze çarpar: siyaset, magazin, ekonomi, spor, ilan ve reklamlar. Gazetelerde bu konulara ağırlık verilerek şiir, hikâye gibi edebî türlere pek yer verilmeyip edebiyat yazılarına ayrılan bölüm daraltılmış olsa da kitap ekleri hala varlığını sürdürmektedir. Bu ekler zaman içerisinde yeni kitap ve yazarları tanıtmakta önemli bir araç hâline gelmiştir. Günümüzde de gazetelerden ziyade *Kafa, Hece, Sabit Fikir, Kafka Okur, Kitap-lık* gibi edebiyat ve kültür-sanat

dergileri tamamen "edebiyat" a yönelip bu amaçla yayın yapmaya devam etmektedir.

2. Genel Hatlarıyla Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hayatı ve Edebî Kişiliği

Ara Nesil yazarlarından Hüseyin Rahmi Gürpınar; 19 Ağustos 1864[5] yılında, İstanbul Ayaspaşa'da dünyaya gelmiştir. Anne tarafından Safranbolulu, baba tarafından Aydınlı'dır. Annesi, Safrancılar Kethüdası Hacı Ahmet Efendi'nin torunu ve İbrahim Efendi'nin kızı Ayşe Sıdıka Hanım; babası hünkâr yaveri Mehmet Said Paşa, dedesi Sivastopol Savaşı'nda kolunu kaybettiğinden "Çolak" olarak tanınan Yüzbaşı Hüseyin Efendi'dir.

Yazarın babası tarihe ve edebiyata meraklı, entelektüel bir şahsiyet olsa da Hüseyin Rahmi'nin üzerindeki etkisi oldukça azdır. Çünkü, Mehmet Sait Paşa hayatının çoğunu, askerlik mesleğinin de bir neticesi olarak görevlendirildiği İstanbul dışı illerde geçirmek zorunda kalmıştır. Henüz dört buçuk yaşındayken annesini kaybeden yazar, bir süre babasıyla Girit'te yaşamış hatta orada ilkokula başlamıştır. Fakat babasının ikinci evliliğini yapmasıyla birlikte öksüzlüğün sıkıntılarını daha da fazla hissederek anneannesi ve teyzesinin yanına gelmiş, çocukluğunu teyzesinin Aksaray'da Yakubağa Mahallesi'ndeki konağında geçirmiştir. Burada yaşamaya başlayışını anılarında şöyle anlatır:

"3-4 yaşındayken annem ölmüş; babam başka bir kadınla evlenince, beni İstanbul'da teyzemin yanına getirdiler. Evde, 10-12 kişi vardı. Yere bir yaygı yayarlar, üzerine yüksekçe bir iskemle ve onun üstüne de büyükçe bir sini oturturlardı. Çatal, kaşık, bıçak yok; herkes ortaya gelen yemekten yer, herkes aynı bardaktan su içer vs. …" (Muhsinoğlu, 1944, s. 4). İşte burada geçirdiği yıllar, gözlemledikleri ve anıları, onun romanlarında yıllarca konu ettiği kadın tiplerinde, tipik Osmanlı konutlarındaki kadınlar arasındaki yaşam ilişkilerini irdelemesinde oldukça etkili olmuştur. Sadece kadınlar değil, o konakta çocukluğundan itibaren dinlediği masalları da eserlerine malzeme etmiştir. Çok küçük yaşta annesini kaybeden her çocuk gibi Hüseyin Rahmi de bundan çok etkilenmiş, her zaman anılarında annesinin acısını ve özlemini anlatmıştır:

[5] Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın doğum tarihinin 17 veya 19 Ağustos olduğu ile alakalı fikir ayrılıkları vardır. Çoğu kaynak 17 Ağustos olarak kabul etmektedir. Fakat, Abdullah Tanrıkulu, *Hüseyin Rahmi Gürpınar* adlı kitabında, yazarın yeğeni Safder Hanım'a bizzat gönderdiği bir mektubu göz önünde bulundurarak bu tarihi 19 Ağustos olarak kaydetmiştir. Daha fazla bilgi için bkz: (Abdullah Tanrıkulu, *Hüseyin Rahmi Gürpınar* 1974, I. Bölüm, s.7 ve -Mektuplar- kısmı; 1. Mektup, s.111.)

"Validem okur yazar bir kadındı. Beni dört buçuk yaşında teyzemin terbiye kucağına bırakarak pek genç iken yirmi iki yaşında hayata veda etti. Söz valideme intikal edince kalemimi tutamam, ağlamadan duramam. Çünkü kendisine pek düşkündüm. Kucağından hiç inmezdim. Çocukluğumda bütün ateşleriyle zihnime yer etmiş birkaç levha vardır ki hatırladıkça beynimi daima yakar. O zaman ne olduğunu bilmediğim, itiraf lazım gelirse hala öğrenemediğim hayatın acılığı masum yanaklarımı pek insafsızca şamarlamıştı. Sızısı hâlâ gitmiyor." (Gürpınar, 1934, s. 1585). "Ölüm ayrılığı yaşlarıyla üzerime dikilen o kirpikler o zamanki masum kalbime öyle saplanarak bîdeva yaralar açmıştır ki, onu hala mezarından nihayetsiz şefkatiyle bana bakıyor sanırım." (Gürpınar, 1934, s. 1587). Hüseyin Rahmi anılarında annesinin ölümünü de ayrıntılı bir şekilde anlatır:

"Küremizi kuşatan milyarlar, trilyonlarca küp havanın bir zerresi hayatını beslemek için artık onun ciğerlerine giremiyordu. Sudan çıkarılan bir balık gibi debelendi, başı yastığa düştü. Yüzünde pek acı bir tebessüme benzer, bir takallus gezindi. Bana dönük olan siyah gözleri aralandı, söndü; sonsuz bir boşluğa kaçtı… Uçan nazarı, dünyayı, kocasını, anasını, evladını her şeyi, her şeyi geride bırakarak sürtünmek için aradığı uluhiyetin eşiğine uçtu. Çehre duruldu, duruldu, sessiz fakat hayatın hiçliğini toplayan okyanuslardan, fezalardan derin bir mana aldı. İki siyah ince yay gibi kaş ve uzun kirpikler arasından yarı kapalı, Allah'ına bakan iki gözden başka bütün çehre silindi, nur oldu." (Gürpınar, 1934, s. 1589). Çocuk Hüseyin Rahmi, babasını da Erzurum mevki kumandanlığı yaparken kaybetmiş ve yetim kalmıştır. Yazar, tüm bu yaşanmışlıkların, kayıpların, öksüzlüğün ona çektirdiği sıkıntılardan hareketle 1901 yılında yazdığı *Nimetşinas* romanını annesine ithaf ermiştir.

Hüseyin Rahmi, önce Yakupağa Mahalle Mektebi'nde, daha sonra Mahmudiye Rüşdiyesi'nde okumuştur. Rüştiyenin ardından katip yetiştiren Mahrec-i Aklam'da okurken tarih öğretmeni Abdurrahman Şeref Bey vesilesiyle Mekteb-i Mülkiye'ye geçmiştir. Mekteb-i Mülkiye'de okuduğu sırada özel Fransızca dersler alarak kendini geliştirmeye devam ederken hastalanarak bir yıl kadar sürecek uzun bir tedaviye başlar ve okulu bırakmak mecburiyetinde kalır. Hastalığının başlayışını şöyle aktarır:

"Mülkiyenin ikinci senesinde iken hastalandım. Birçok gençlerle bir gece davetinde bulunuyorduk. Aramızda Ahmet Rasim de vardı. O gece sabaha karşı

ağzımdan kan gelmeye başladı. Annem ve bütün halalarım veremden öldüler. Bunun için büyük annem sağlığım hakkında büyük endişeye düştü." (Gürpınar, 2004, s. 127). Bu zamanları ise şu şekilde aktarır:

> "Pek ziyade zayıf düşmüştüm; tahsile devamıma imkan yoktu. Beni bir sene tedavi altına aldılar, tebdil-i havalara (hava değişimlerine) götürdüler. Birkaç hekim birden bakıyordu; iyileştim. Sonra, hastalığın nüksü korkusuyla bir daha mektebe göndermediler. Fakat, ben yine boş durmuyordum. Bütün çalışmamı Fransızca'ya verdim. Bir risalede meşhur Franklen'in tercüme-i hâlini okurken, O'nun kendi kendisine bir program tanzimiyle nasıl çalışması olduğunu gördüm; ben de O'na benzer bir program yaptım. Tabii mektepteki gibi tarih, coğrafya, edebiyat derslerinden…" (Sevengil, 1944).

Eğitim hayatı sonlandıktan sonra Adliye Nezareti Ceza Kalemi'nde memurluğa başlayan Hüseyin Rahmi ilerleyen süreçte Ticaret Mahkemesi'nde azâ mülâzımı olur. "Devlet memuriyetinde son çalıştığı yer Nâfia Nezâreti Tercüme Kalemi kâtipliğidir. II. Meşrutiyet'in ilânı üzerine buradan da ayrılır (1908)" (Göçgün, 1996, s. 324). Bir süre bu kadrolarda memurluk yaptıktan sonra istifa eder ve II. Meşrutiyet'in ilanından sonra artık edebiyat dünyasının en meşhur yazarlarından biri olmak için adeta adım adım çalışmalara başlar; kendisi tamamen edebiyata yönelir.

Bu yıllarda ilk romanı olan *Âyine'*yi *(Şık)* yazmaya başlasa da Hüseyin Rahmi'nin ilk eseri daha on iki yaşlarındayken yazdığı *Gülbahar Hanım* adlı piyesidir. Lakin bu hikâye Aksaray'daki yangında yok olmuştur. "Hüseyin Rahmi, devrin birçok Osmanlı genci gibi fennî konulara da ilgi duydu ve *Saadet* gazetesinde "Kısm-ı Fennî"yi idare eden Beşir Fuad'ın bazı yazıları üzerine çıkan tartışmalara ilk yazı denemeleriyle katıldı (Ağustos-Eylül 1886)" (Göçgün, 1996, s. 324). Yayımlanan ilk eseri "Bir Genç Kızın Avaze-i Şikâyeti" dir.[6] Hemen ardından da hikâye türündeki eseri "İstanbul'da Bir Frenk" yayımlanmıştır.[7] "Bu hikâyesiyle edebiyat âleminin ilgisini çekmiş; Beşir Fuat onun mizah kabiliyetinden şöyle bahsetmiştir: 'Bu çocukta espri-komik var, dikkat edin!'" (Sevengil, 1944, s. 45)

[6] *Ceride-i Havadis*, nr. 5856, 24 Kasım 1884.
[7] *Ceride-i Havadis*, nr. 5861-5866, 29 Kasım 1884- 4 Aralık 1884.

Hüseyin Rahmi'nin tanınmasını sağlayan asıl eser *Âyine'*ye *(Şık)*[8] dönülecek olursa, bu eser Ahmet Mithat Efendi'nin gazetesi *Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika edilmiş; 1889'da Kırkanbar Matbaası'nda basılmıştır. Genç Hüseyin Rahmi'nin yeteneğini bu romanıyla fark eden ve oldukça öngörülü davranan Ahmet Mithat Efendi onu manevi oğlu edinmiş ve bunu gazetesinde ilan etmiştir. Hüseyin Rahmi'nin söz konusu romanı yazarken de esasında Ahmet Mithat Efendi'yi örnek aldığı görülmektedir. Fazıl Gökçek bu meseleyi "Ahmet Mithat Efendi'nin Felatun Bey ile ilk örneğini verdiği ve sonra diğer romanlarındaki bazı örneklerle geliştirdiği alafranga tipinin belki biraz daha gülünç tarafı öne çıkan benzerini Hüseyin Rahmi *Şık* romanında Şatırzade Şöhret Bey'in şahsında kişiselleştirmiştir. Hüseyin Rahmi'ye yazarlık yolunu açan, yazdıklarını gazetesinde yayımlayarak onu teşvik eden Ahmet Mithat Efendi'dir. (Gökçek, 2020, s. 32).

Ahmet Cevdet'in 1887 yılında Ahmet Mithat'la yollarını ayırışından sonra ortaya çıkan boşluk, Hüseyin Rahmi'ye gazetenin kapılarını açmıştır. "…gazetenin sahibi ve başyazarı olan Ahmet Mithat Efendi; hayli takdir ettiği Hüseyin Rahmi'yi, 750 kuruş aylıkla muharrir kadrosunda yanına aldı. Bu maaş, o günün şartları içinde önemli bir miktar idi" (Göçgün, 1990, s. 8). Orada çalışmaya başlayan Hüseyin Rahmi, Beşir Fuad ile Menemenlizade Tahir'in arasında ortaya çıkan realizm-romantizm üzerine başlayan edebî tartışmaya dolaylı yoldan fikrini sunmak için *İstiğrak-ı Seherî* adlı bir perdelik piyesini yayımlamıştır. Bu piyesiyle ilgili, "İlk iştiharıma vesile teşkil eden bu yazıdır." (Sadreddin, 1929, s. 22) demiştir. Piyeste Menemenlizade'nin *Bir Sergüzeşt* eserinin eleştirisi yapılmaktadır. "Hüseyin Rahmi'nin *İstiğrak- Seheri*"yi yazmaktaki amacı ise *Bir Sergüzeşt*'in hayalperest kahramanından yola çıkarak romantik edebiyatın kusurlu yönlerini alaya alıp onu hicvetmektir." (Durgun, 2012, s. 32). Ardından gazetede yayımladığı tercüme yazıları *Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi* adıyla 1889 yılında kitaplaştırmıştır. Erdal Sevinçli Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi'nin yayımlanma sürecini şu şekilde ifade anlatır:

> "Tercüman-ı Hakikat'te çalıştığı ilk yıl içinde yazdığı çevirdiği yazılardan oluşan bir seçmeyi "Müntehabat-ı Hüseyin Rahmi" başlığıyla (3 cilt), 1889(H.1305) da koruyucusu Ahmet Mithat Efendi yayımlamıştır. Genç gazetecinin bu yazlarında tütünden modaya,

[8] *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2916, 23 Şubat 1888.

> tahtakurusundan bekarlık sıkıntısına, dil sorunlarından yazın akımlarına uzanan bir genişlik içinde çırpındığını görürüz. Bu çırpınışlarına çoğu kez ustasının "mülahazacık" başlıklı eklemeleri, öğüt ve övgü gücüyle katkıda bulunur." (Sevinçli, 1990, s. 18-19)

1894 yılına dek Tercüman-ı Hakîkat gazetesinde çalışan Hüseyin Rahmi buradan ayrılarak Ahmet Cevdet'in sahibi olduğu *İkdam* gazetesine geçmiştir. Bu gazetede çalıştığı süreçte *İffet* (1896), *Mutallaka* (1898), *Mürebbiye* (1899), *Bir Muadele-i Sevda* (1899), *Metres* (1899), *Tesadüf* (1900), *Nimetşinas* (1901) romanlarını tefrika etmiştir. II. Abdülhamit döneminde kitaplara ve basılı neşriyata yönelik denetim ve uygulanan sansürlerden dolayı 1901 yılında Hüseyin Rahmi'nin de *Alafranga* romanının yayımı durdurulmuştur. Sansür baskısının çok fazla arttığını gören Hüseyin Rahmi, bir süreliğine de olsa edebiyattan uzaklaşarak memuriyete dönmüştür. "18 Temmuz 1901'de tefrikaya başladığı ve 13 gün tefrika edilebilen Alafranga romanının uğradığı sansür ve Malûmat'ın sahibi Baba Tahir'in eleştirileri sonucu 6 Şubat 1902'ye kadar herhangi bir yazı yayımlamayarak yayın dünyasından çekilmiştir. Dolayısıyla bu olay Hüseyin Rahmi için "yazarlık yaşamının ilk darbesi" olarak adlandırılmıştır" (Garan Gökşen, 2022, s. 96)

Hüseyin Rahmi'nin edebiyata tekrar yönelişi II. Meşrutiyet dönemine denk gelmektedir: 1908'de Ahmet Rasim ile haftada iki kez olmak üzere *Boşboğaz İle Güllâbi* isimli mizah gazetesini çıkarmıştır. Lakin İttihat ve Terakki yönetimi de bir süre sonra gazete ve dergilere baskı uygulamaya başlamıştır. Hüseyin Rahmi de çıkardığı bu gazeteden dolayı mahkemeye verilmiş ve gazete kapatılmıştır. Bundan sonra da kendisi gazete veya dergi çıkarmamış, edebî hayatına *İkdam*, *İleri*, *Sabah*, *Ziya*, *Âti*, *Zaman*, *Vakit*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Son Posta*, *Söz, Yeni Mecmua*, *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, *Sontelgraf* gazete ve dergilerinde devam etmiştir. Hayatının bir döneminde de kitapçı olan yakın arkadaşı İbrahim Hilmi kitaplarını bastırmasında, gazetesinin dağıtımında yardımcı olmuştur. "Bundan başka, İbrahim Hilmi Bey ile birlikte *Millet* gazetesini çıkardı, lakin o da birtakım siyasi sebeplerle kapatılır" (Göçgün, 1990, s. 9).

Dönemin getirdikleri ve sansürler sebebiyle yayımlanamayan *Alafranga* adlı romanını, 1909'da *Sabah* gazetesinde *Şıpsevdi* adıyla tefrika eder. Romanı 1911 yılında kitap olarak da basılmıştır. Bu meşhur romanından sonra *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* (1912), *Sevda Peşinde* (1912), *Gulyabani* (1913), *Cadı* (1913)

romanlarını art arda yayımlamıştır. Şehabettin Süleyman'ın *Cadı* adlı romanını eleştirmesiyle birlikte bu, edebiyat âleminde kuvvetli bir dil ve edebiyat tartışmasına dönüşmüştür. Kalem tartışmaları *Cadı Çarpıyor* ve *Şakavet-i Edebîyye* adlı eserlerinde yer alır. Bu iki kitap, Şahabettin Süleyman'ın, *Cadı*'nın nitelikli bir sanat eseri olmadığını, acele yazılmış olduğunu, güldürücü değil üzücü felsefelerle dolu olduğunu ileri süren eleştirisinin *Rübâb* dergisinde yayımlanmasıyla başlayan, lehte aleyhte birçok kişinin katıldığı tartışmalara verdiği yanıtları içerir. "Bu kalem tartışmalarında Hüseyin Rahmi, kendi yazdıklarının üzerine titreyen, hırçın ama yazıncı kişiliğinden emin bir yazar kimliği göstermektedir" (Tanrıkulu & Tanrıkulu, 1998, s. 17). Hüseyin Rahmi bu tartışmalar çerçevesinde dil ve edebiyat anlayışını da yansıtan iki eleştiri kitabı yayımlamıştır: "*Zamane Münekkitlerine Cevap" Cadı Çarpıyor* (1913) *ve Şakâvet-i Edebîye* (1913).

Söz konusu edebiyat tartışmaları dolayısıyla 1914-1918 yılları arasında Hüseyin Rahmi, sahne üzerine birkaç makale dışında hiçbir kalem faaliyetide bulunmaz. Bunda 1908 de Boşboğaz ve Millet'in kapatılması da çok etkili olmuştur. Bütün bunlara I. Dünya Savaşı'nın zorlu yıllarının yarattığı olumsuz koşulları eklemek gerekir.

Hüseyin Rahmi'nin 1919 yılında yayımlamaya başladığı eserlerle tekrar edebiyata yöneldiği gözlenir: *Hakka Sığındık İşitilmedik Bir Vaka* (1919), *Toraman* (1919), *Hayattan Sayfalar* (1919), *Kadınlar Vaizi* (1920), *Son Arzu* (1922), *Tebessüm-iElem* (1923), *Cehennemlik* (1924), *Efsuncu Baba* (1924), *Meyhanede Hanımlar* (1924). *Son Telgraf* gazetesinde tefrika edilmeye başlanan romanı *Ben Deli Miyim?* (1924) edep ve ahlak kurallarına aykırı görüldüğünden Hüseyin Rahmi mahkemeye verilir ve romanın yayımlanması yarım kalır. Bu süreçte aynı gazetede yayımladığı "Hâkimlere, Karilerime, Efkâr-ı Umumiyeye" başlıklı yazısı, (23 Eylül 1924) aynı zamanda onun edebî görüşünü de açıkça yansıtır. Yazar bu zorlu sürecin ardından *Ben Deli Miyim?* (1925), *Tutuşmuş Gönüller* (1926), *Billur Kalp* (1926), *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?* (1927), *Muhabbet Tılsımı* (1928), *Mezarından Kalkan Şehit* (1929), *Kokotlar Mektebi* (1929) eserlerini yayımlar.

Hüseyin Rahmi, 1933'te çocukluk arkadaşı Miralay Hulusi Bey'i kaybeder ve onun vefatından fazlaca etkilenerek çok uzun bir seyahate çıkar; 1929-1933 yılları arasında hiç eser yayımlamaz. Bu uzun yolculuktan döndükten sonra şu eserlerini

yayımlar: *Şeytan İşi* (1933), *Namusla Açlık Meselesi* (1933), *Katil Puse* (1933), *İki Hödüğün Seyahati* (1933), *Tünelden İlk Çıkış* (1934), *Utanmaz Adam* (1934), *Eşkıya İninde* (1935). Ardından ise onu millet vekili olarak görürüz, Kütahya milletvekilliği yaptığı 1936-1943 arasında yayımladığı eserleri de şunlardır: *Gönül Ticareti* (1939), *Kesik Baş* (1942), *Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür* (1943) "Hüseyin Rahmi, Gizli Sıtma, İkdam, S. 8970-9057, 7 Mart-4 Haziran 1922; Roman, 1943'te *Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür* adıyla kitaplaştırılmıştır" (Aybay, 2022, s. 69) ve *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943). Asıl şöhretini romanlarıyla kazanan yazarın ölümünün ardından basılan *Eti Senin Kemiği Benim* adlı kitabıyla birlikte toplam 9 hikâye kitabı, 142 hikâyesi, 41 romanı basılmıştır. Hüseyin Rahmi bu edebî türlerin dışında eleştiri, tiyatro, hatıra, mektup, şiir ve çeviri türünde de eserler vermiştir. Tiyatro türünde; *İstiğrak-ı Seherî* (1887), *Hazan Bülbülü* (1916), *Kadın Erkekleşince* (1933), *Tokuşan Kafalar* (1973), *İki Damla Yaş* (1973) ve *Mesuduz* (?) isimli eserleri kaleme almıştır. Manzumelerini ise *Musavver Terakki*, *Yeni Mecmua* ve *Boşboğaz ile Güllabi*'de yayımlamıştır. Hüseyin Rahmi hayatı boyunca hiç evlenmemiştir. Döneminde, geçimini yazdıklarıyla sağlayan ender yazarlardan birisi olmuş ve kazandıklarıyla Heybeliada'da bir ev sahibi olmuştur. 8 Mart 1944'te de Heybeliada'daki evinde vefat etmiş, Abbas Paşa Mezarlığı'na (Heybeliada) defnedilmiştir.

Yaşadığı dönemin en velût yazarlarından olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Mithat Efendi'nin çizgisinde ilerleyen yazarların en başarılısı kabul edilir. Onun "halk için yazan yazar" olma yolculuğunu ve edebî kişiliğini şekillendiren birçok unsur vardır. Çocukluğunu geçirdiği konak, komşu teyzelerden -özellikle de Penbe Hanım adındaki birisinden- dinlediği masallar, halk hikâyeleri, mahalle dedikoduları onun halktan insanları çok yakından tanımasını sağlayan en önemli unsurlar olmuştur. "Bir köylü Penbe Hanım vardı. Sıhhat-ı ifâdâtına bizi ikna için yeminler ede ede en dehşetli "Gulyabani", "Çarşamba Karısı" fıkralarını o hikâye ederdi…" (Gürpınar, 2022, s. 34) Yazarın yakın dostu Refik Ahmet Sevengil, onun edebî bakışını da şekillendiren bu yaşam şeklinden şöyle bahseder:

> "Çocukluğu eski İstanbul hanımları arasında geçmiş; aradaki yarım asırdan hayli fazla olan zamana rağmen o hayatın tesirlerini jestlerinde kuvvetle muhafaza ediyor, gün görmüş, ananeye sadık, kibar bir İstanbul hanımefendisi gibi ekseriya ellerini ya dizlerinin

üstünde ya göğsünün üstünde kavuşturarak oturur, gülerken parmakları birbirine bitişip güzel bir siper haline gelen bir eli ile ağzını örter; kahkahaları küçük, sessiz ve kibardır; dudaklarında sönen gülmesi, bir müddet de gözlerinde devam eder. Kadınlar arasında geçen çocukluk hayatından kalan başka bir hatıra da şu:

Gayet iyi tentene örer, yastık işler, beyaz işi yapar. Heybeliada'daki köşkünü ziyaret edenler, üstadın bu kabil eserlerini de görerek zevk duyarlar." (Sevengil, 1944, s. 9-10).

Hüseyin Rahmi kadınlarla iç içe büyümesi, kadınları çokça gözlemleme fırsatı sağlamış ve eserlerinin tamamında bu etki hissedilmiştir ancak çok yakından tanıdığı kadınlar ile hiçbir zaman evlenmeyi düşünmemiştir. Bunun nedenini de şöyle açıklamıştır:

"Yattığım odada başka nefes istemem, sinirlenirim; bunun içindir ki misafirlikte de kalmam. Efendim, muharrirlerden kim evlendiyse, artık yazamaz olmuştur." (Sevengil, 1944, s. 12).

Yazarın yeğeni Safder Hanım'ın açıklamaları da şu şekildedir:

"…Temizliği de çok severdi. Elinde eldiven bulunmadığı zaman hiçbir şeye dokunmazdı. Kapı tokmağı veya para gibi şeyleri tutsa, derhal ellerini yıkardı. El sıkmayı sevmez ve el öptürmek istemezdi. Kitaplarına düşkünlüğü ve biraz asabi oluşu, evlenmesine mani teşkil etmiştir. Kendisine bu açıldığı zaman: "Ben, kitaplarımla evliyim; bu yetişmez mi?" derdi. Bir de eskiden resim yapar, piyano çalar ve gayet maharetle oya işlerdi." (Yardımcı, 1944, s. 11).

Yazarın öğrenimi yarım kalmış olsa da çevresinde duydukları ve gözlemledikleriyle kendisini daima geliştirmiştir. Çocukluğundan itibaren eserlerini okuyarak dil ve edebiyat görüşünden, romancılığından etkilendiği Ahmet Mithat Efendi onun edebî kişiliğini şekillendiren önemli isimlerden biridir. "İlk okuduğu Alexandre Dumas Père'in *Monte Kristo*, Jules Lermina'nın *Lord Hop*, özellikle Ahmed Midhat Efendi'nin *Hasan Mellâh* ve *Paris'te Bir Türk* adlı romanlarının etkisi altında kaldığını söyler" (Göçgün, 1996, s. 324). Sadece Türk edebiyatıyla kalmamış, Müşir Vidinli Tevfik Paşa'nın hediyesi olan külliyat sayesinde Voltaire okumaya başlayarak Batı edebiyatını tanımıştır. Maupassant, Emile Zola, Alfred de

Musset, Paul Bourget, Alphonse Daudet, Voltaire, Schopenhauer, Nietzsche, Moliere, Anatole France, Emile Durkheim gibi Avrupalı birçok yazarı ve felsefeciyi okumuş ve bakış açısını genişletmiştir: "…daha çok realist Maupassant'ı ve Anatole France'ı beğendiğini söyler" (Göçgün, 1996, s. 324). Hüseyin Rahmi pozitivist, Darvinist bir bakış açısına sahiptir. Feminist teori ise eserlerinde kimi zaman alaycı bir bakış açısıyla olmakla birlikte eserlerinde yer alır. "Bununla birlikte geleneksel halk hikâyeleri, meddah, Karagöz ve ortaoyunundan büyük ölçüde yararlanmıştır. Hüseyin Rahmi'nin beslenme alanlarını oluşturan bütün bu unsurlar onun eserlerini biçim ve içerik olarak etkilemiştir" (Nerkiz, 2019). Bu bağlamda Hüseyin Rahmi'nin hem yerli hem de batılı kaynaklardan beslenen bir yazar olduğu görülmektedir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar natüralist çizgiye yakın sanat anlayışıyla kendi edebî anlayışını geliştirmiş ve hayatı boyunca aynı çizgiyi korumuştur. Pertev Naili Boratav'a göre:

> "Hüseyin Rahmi'nin sanatında hâkim prensip hiç şüphe yok ki "natüralizm" dir; yani o, tâ ilk eserlerinden başlayarak, insan hayatının en örtülü taraflarını, belli bir tarih devrinin şartları içinde ve gözlerimizden gizlenen bütün çirkinlikleri, sapıklıkları, dalâletleriyle ortaya sermek istemiştir. Ama, modern romanın geçirdiği bütün safhaları onun eserlerinde seyretmek mümkün oluyor. Bu bakımdan onun hikâyelerinde, çağdaş olan Avrupa romancılarının ve bizim *Servet-i Fünun*cu hikâyecilerimizin eserlerinde göremediğimiz bir olayla karşılaşırız. Ayrı mekteplerin ve çağların malı olan sanat prensiplerine göre yaratılmış sahneler ve şahıslar, Hüseyin Rahmi'nin kitaplarında yan yana bulunur." (Boratav, 1945, s. 206)

Gürpınar, Ahmet Mithat Efendi'nin edebiyat anlayışını örnek almış, onun 'popüler roman'ını daha çok natüralist çizgide devam ettirmiştir. Berna Moran Hüseyin Rahmi'nin edebiyat anlayışının Ahmet Mithat'ı takip etmekle birlikte kendine has olduğunu şu şekilde ifade eder:

"Romanı halkı eğitmek amacı ile kullanma konusunda Ahmet Mithat'ı izleyen Gürpınar'ın ondan ayrıldığı nokta getirmek istediği değer değişikliğinin çok daha köklü olmasıdır. Ahmet Mithat temelde halkın İslâm ideolojisinden kaynaklanan değerlerini paylaşan bir adamdı. Gürpınar ise politika, ahlak ve din

alanlarında halkın görüşünden çok ayrı fikirler besliyordu, özellikle İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra yazdığı romanlarda." (Moran, 2021, s. 114) Söz konusu orijinal tutumuyla birlikte o edebiyatı halkı eğitme sürecinde bir araç olarak görmüştür. Bu görüşünü destekler nitelikte, *Cadı* romanıyla başlayan dil ve edebiyat tartışmalarında Şahabettin Süleyman'ın halkı eğitmeye yönelik edebiyat yapanlara yönelttiği eleştirilere, şu şekilde itiraz ettiği görülür: "*Avam için edebiyat olamazmış. Ne hezeyan! Avam, cehl içinde boğulsun, koca bir millet mahkûm-ı zevâl olsun, biz karşıdan seyrine bakalım, öyle mi?*" (Gürpınar, 1913, s. 57). Hüseyin Rahmi bu edebî görüşü çerçevesinde daha açık ve yalın bir dil kullanılması gerektiğini savunarak döneminin edebiyat dilini eleştirmiştir. Açık, yalın ve halka yaklaşan bir dil kullanması onun popüler bir yazar olmasını sağlamıştır. Kendi üslubundaki orijinalliği şu şekilde ifade etmiştir:

"Ne eskilere ne yenilere benzemeyen kendime has, açık, sade bir üslubum vardır. Muvaffakiyetimi temin eden de işte bu süssüz, şaşaasız ifademdir" (Gürpınar, Cadı Çarpıyor, 1913, s. 46-47). Hüseyin Rahmi, avam için edebiyat yapmayı, halk için yazmayı kendisine felsefe edinmiştir. O, "avam için edebiyatı" savunur ve edebiyatın sadece edebiyatçılar arası geçerli şifreli bir dile sahip olmasına karşı çıkar. "Efradı hakkını tanımayan ve tanıtmayan bir millet mahkûm-ı zevaldir diyen Hüseyin Rahmi eserleri ile halkın gülerek bir şeyler öğrenmesini amaç edinir." (Enginün, 2005, s. 276).

Hüseyin Rahmi'nin kaleme aldığı roman ve hikâyelerde belli başlı tema, konu ve tipler vardır. Yanlış Batılılaşma teması çerçevesinde züppe ve şıllık tipleri, batıl inançlar, kadın-erkek ilişkileri, geçim sıkıntısı, kadının toplumdaki yeri, gelenek ve görenekler, İstanbul ve İstanbul'daki kadın çevresi, konak yaşantısı, sosyal problemler ve eğitim. Yazar, içinde yaşadığı topluma çok yakın durarak eserlerinde, toplumun siyasi, sosyal ve ekonomik meselelerine ve sorunlarına değinmiştir. "Hüseyin Rahmi'nin hikâye ve romanlarında çeşitli cepheleri, acı ve tatlı yanları, gelenekleri görenekleri, her seviyeden insanları, yanlış birtakım inanışları, hatta kenar mahalle dedikoduları ile içinde yaşanılan hayat esastır. Elli yıllık İstanbul hayatını, en ince sahnelerine kadar bütün canlılığı ile O'nun eserlerinde bulmak ve bu yönüyle kendisini bir "folklor tarihçisi" gözüyle de görmek mümkündür." (Sevengil, 1944, s. 22). "Hüseyin Rahmi bunları hayal dünyası, hayat tecrübesi ve

kültürü ile zenginleştirmiş, zaman zaman da mübalağaya kaçmıştır" (Göçgün, 1996, s. 325).

Türk toplumunu ayrıntıyla gözlemleyen, içselleştiren Hüseyin Rahmi eserlerine toplumun her kesiminden kişiyi dâhil etmiştir. Yarattığı bu tip ve karakterler, roman ve hikâyelerinde kendi şiveleri, kıyafetleri, duygu ve düşünceleri, inançları, olumlu olumsuz tüm özellikleriyle, orijinallikleriyle yer edinmiştir. Roman ve hikâyelerine çizgi dışı tipleri özellikle dâhil ederek mizah unsuru olarak kullanmıştır. Yahya Kemal, Hüseyin Rahmi'den önce Türk edebiyatında mizahın olmadığını "Hüseyin Rahmi Bey'e gelinceye kadar mudhik edebiyatımız hiçtir diyebiliriz." (Beyatlı, 1984, s. 56) sözleriyle ifade eder. Bunun dışında "batıl inançlarla, cehalet ve sahtelikle alay, Hüseyin Rahmi'nin mizahının temelini teşkil eder."… "Üslubunun dil oyunlarına dayanmasına rağmen komiği yakalamaktaki başarısı, aslını asla yansıtamadan sadeleştirilen romanlarına bile ilgi duyulmasını sağlamıştır." (Enginün, 2005, s. 278). Yazarın edebî eserlerinde realizm ve natüralizm hâkimdir. Fakat romantik unsurlarla da karşılaşılır: Olay akışını keserek toplumsal çözümlemeler yapması, tesadüflerin fazlalaşması, merak duygusunun diri tutulması, yanlı bakış açılarını kullanması gibi unsurların, onun, Ahmet Mithat Efendi'yi örnek almasından ve meddah hikâyelerine olan ilgisinden kaynaklandığı söylenebilir.

Birinci Bölüm

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yazılarının (Kronolojik) Bibliyografyası

1884

1. "Bir Genç Kızın Avaze-i Şikâyeti", *Ceride-i Havadis,* nr.5856, 24 Kasım 1884.

1886

2. "İstirham", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.2518, 6 Kasım 1886.
3. "Cevabım", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 2520, 9 Kasım 1886.
4. "Sebata Bir Numune", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2546, 9 Aralık 1886.
5. "Kamerde Hayat", Tercüman-ı Hakikat, nr. 2553, 17 Aralık 1886.

1887

6. "Birahanede Edebiyat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2570, 6 Ocak 1887.
7. "Uykuya Yatmak İçin Yeni Bir Vaziyet", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 2646, 5 Nisan 1887.
8. "Amerika'da Darülayyaşîn", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2648, 7 Nisan 1887.
9. "Körlere Mahsus Gazeteler", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 2652, 12 Nisan1887.

1888

10. Başlıksız Olarak(İstihbarat-ı Hususiye)", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 2969, 25 Nisan 1888.
11. "Bülbül Yuvası", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 2997, 16 Haziran 1888.
12. "Dalgınlık", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 2999, 19 Haziran.
13. "Tütün", *Tercüman-ı Hakikat,* nr.3001, 21 Haziran 1888.
14. "Moda", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3003, 23 Haziran 1888.
15. "Eski Ayakkabılar Ne Oluyor", *Tercüman-ı Hakikat,* nr 3006, 27 Haziran 1888.

16. “Merih Seyyaresinde Bir Hadise”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr 3006, 27 Haziran 1888.
17. “Epilasyon Yani Cımbız Kullanmak Hakkında, Başlıksız Olarak”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3008, 29 Haziran 1888.
18. “Feza Derûnuna Bir Nazar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3011, 3 Temmuz 1888.
19. “Fart-ı İştigâlat-ı Zihniye”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3013, 5 Temmuz 1888.
20. “Evlenmeli mi Yoksa Bekâr mı Durmalı?”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3014-3015, 6-7 Temmuz 1888 (2 tefrika).
21. “Tufeylat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3029-3030, 24-25 Temmuz 1888 (2 tefrika).
22. “ Cesimü’l Cüsse Adamlar ile Cücelere Dair İstatistk”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3032, 27 Temmuz 1888.
23. “Kanât-ı Hazmiyede Mevâdd “Ecnebiye””, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3056, 28 Ağustos 1888.
24. “Tulumba”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3057, 29 Ağustos 1888.
25. “Rüzgâr”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3061, 3 Eylül 1888.
26. “Beşeriyette Güzellik”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3064-3075, 6-19 Eylül 1888(5 tefrika).
27. “Emrazın Valideynden Evlâda İrsen İntikali”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3076, 20 Eylül 1888.
28. “Arzı’n-nâr Vahşileri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3081, 26 Eylül 1888.
29. “Kurbağa Yağmuru”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3082, 27 Eylül 1888.
30. “Gökten Köpek mi Yağıyor?”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr.3082, 27 Eylül 1888.
31. “Hareket-i Vücut”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3094-3095, 11-12 Ekim 1888(2 tefrika).
32. “İzdivaç Alım Satımı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3101, 19 Ekim 1888.
33. “Koltuk Altlarından Süt Akan İnsanlar”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3102, 20 Ekim 1888.
34. “Şifabahş Bir Meyve”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3102, 20 Ekim 1888.
35. “Hint’te Aile”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3105, 24 Ekim 1888.
36. “Hareket-i Kürre-i Arzın Nazarî ve Amelî İspatı”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3096-3106, 12-25 Ekim 1888(3 tefrika).
37. “Ayine Hakkında Bir İki Söz”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3106, 25 Ekim 1888.
38. “Sarhoş Karıncalar”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3108, 27 Ekim 1888.
39. “Tahta Yapağısı”, *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3108, 27 Ekim 1888.

40. “Et Yiyen Nebat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3113-3114, 2-3 Kasım 1888(2 tefrika).
41. “Cevap”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3129, 21 Kasım 1888.

1889

42. “Matbuatın Fenne Hizmetleri”, *İkdam*, nr. 1630, 21 Ocak 1899.
43. “Bazı Zanniyâtın Hastalar Üzerindeki Tesiri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3211, 25 Şubat 1889.
44. “Örümcek Ağının Sanayide İstimali”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3212, 26 Şubat 1889.
45. “Üşümemek İçin Soyunmalı İmiş”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3212, 26 Şubat 1889.
46. “Bazı Yaraları Tedavi İçin Köpeklere Yalatmak”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3220, 7 Mart 1889.
47. “Çin’de Tababet" , *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3220, 7 Mart 1889.
48. “Bahtiyarlık İstatistiki”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3220, 7 Mart 1889.
49. “Siyah Güvercinlerin Sürati”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3220, 7 Mart 1889.
50. “Örümcekler ve Sayyadlığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3221, 8 Mart 1889.
51. “Bazı Balıkların Taarruzatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3223, 12 Mart 1889.
52. “O Dö Koloni Denilen Mayi-i Muattar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3235, 13 Mart 1889.
53. “Sanayi-i Garibe”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3226, 14 Mart 1889.
54. “Romatizmaların Suret-i Cedidede Tedavisi”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3226, 14 Mart 1889.
55. “Ne Boş Hayal İmiş”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr 3228, 16 Mart1889.
56. “Vahşilerde Hiss-i Telebbüs ve Tezeyyün ve Bunların Bazı Suretler ile Medeniyetlere Olan Tefavütleri”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3237, 27 Mart 1889.
57. “Zekâ-yı Hayvani”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3293, 6 Haziran 1889.
58. “Tahtakurusu”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3294, 7 Haziran 1889.
59. “Çinlilerin Bazı Âdâtı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3296, 10 Haziran 1889.
60. “Sim Tüküren Yılan”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3300, 14 Haziran 1889.
61. “Balon ile Berhava Olmaktaki İhtisasat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3301, 15 Haziran 1889.

62. "İğne Yutanlar", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3305, 20 Haziran 1889.
63. "Bir Maymunun İntiharı", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3306, 21 Haziran 1889.
64. "Cezayir'de Çekirge Hasarı", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3309, 25 Haziran 1889.
65. "Sinekler", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3311, s. 6. 27 Haziran 1889.
66. "Telkih-i Cederi", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3314, 31 Haziran 1889.
67. "Üdeba ve Tütün", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3316-3318, 2-4 Temmuz 1889(3 tefrika).
68. "Ceviz Ağacı", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3319, 5 Temmuz 1889.
69. "Sinn-i Ebeveynin Evlat Üzerine Olan Tesiri", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3319, 5 Temmuz 1889.
70. "Çin'de Geçim", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3323, 10 Temmuz 1889.
71. "Aç Durmak Modası", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3325, 12 Temmuz1889.
72. "Revayihin Kuvve-i Şamme Üzerine Olan Etkisi", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3328, 16 Temmuz 1889.
73. "Kuvve-i Şammenin Fart-ı İntibahı", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3329, 17 Temmuz 1889.
74. "Madumiyet-i Şamme", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3330, 18 Temmuz 1889.
75. "Kurtlarını Hayvanların Midelerinde Büyüten Sinekler", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3335, 25 Temmuz 1889.
76. "Kedilenmek İlleti", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3335, 25 Temmuz 1889.
77. "Kim İki Bin Dolar Kazanmak İster", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3341, 1 Ağustos 1889.
78. "Kuvve-i Zaife", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3342- 3345, 2- 6 Ağustos 1889 (2 tefirka).
79. "Çinlilerin Misafirlerine Ettikleri İkram", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3350, 15 Ağustos 1889.
80. "Nekrofor", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3353, 19 Ağustos 1889.
81. "İhtilaf-ı Ruyet", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3372, 11 Eylül 1889.
82. "Garaib-i Ruyet", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3373, 12 Eylül 1889.
83. "Edison", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3376, 16 Eylül 1889.

1890

84. "Harda Musiki Merakı", *Tercüman-ı Hakikat,* nr. 3485, 20 Ocak 1890.

85. “Gülme”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3493, 29 Ocak 1890.
86. “Fransızların Lisanımız Hakkında Bir İnsafsızlığı”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3526 ,8 Mart 1890.
87. “Teşekkürün Teehhürü”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3535, 19 Mart 1890.
88. “Hanımlarda Saç Boyamak Modası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3603, 15 Temmuz 1890.
89. “Hayalet Görmek”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3607, 19 Temmuz 1890.
90. “Köpeklerde Talim-i Sanat”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3609, 22 Temmuz 1890.
91. “Bir Kadının İntikamı ve İtizar”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3644, 4 Eylül 1890.
92. “Bir Çin Komedyası”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3647, 8 Eylül 1890.

1892

93. “Maupassant”, *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 4073-75, 5-7 Şubat 1892(3 tefrika).

1901

94. “Müellifat ve Hakk-ı Müellif”, *İkdam*, nr.2552, 1 Ağustos 1901.
95. “Arz-ı Hakîkat”, *İkdam*, nr.2552, 1 Ağustos 1901.

1908

96. “Geçmiş Meraretler” *Millet*, nr. 1, 5 Ağustos 1908.
97. “Boşboğaz’ın Ciddi Makalesi”, *Boşboğaz*, nr. 1, 6 Ağustos 1908.
98. “Arz-ı Mazeret”, *Boşboğaz*, nr.9, 7 Eylül 1908.
99. “Sinematograf”, *Boşboğaz*, nr. 11, 14 Eylül 1908.
100. “Ciddi Fakat Hasta Gazetelerden Birinin Vasiyetnamesidir”, *Boşboğaz*, nr. 13, 21 Eylül 1908.
101. “ Bir Çeyrek Saat”, *Boşboğaz*, nr. 31, 26 Kasım 1908.
102. “Zamana Uymalı”, *Boşboğaz*, nr. 32, 30 Kasım 1908.
103. “Kimseye Dokunmayacak Sözü Nerede Bulunmalı?”, *Boşboğaz*, nr.33, 3 Aralık 1908.
104. “Mikroplar Hakkında Kısa Bir Konferans”, *Boşboğaz*, nr. 35, 10 Aralık 1908.

105. “Zarafet ile Tekir”, *Boşboğaz*, nr. 35, 10 Aralık 1908.

1909

106. “Hayat-ı İçtimaiyyemiz ve Alafranga”, *Sabah*, nr. 7166, 6 Eylül 1909. (İlgili sayfa eksik.)
107. “Hikâyemizin Hikâyesi”, *Sabah*, nr. 7166, 6 Eylül 1909. (İlgili sayfa eksik.)

1912

108. “Bir Mütalâa”, *Sabah*, nr. 8300, 28 Ekim 1912.

1917

109. “Temaşa”, *İkdam*, nr. 7336, 12 Temmuz 1917.
110. “Temaşa Mevzuları”, *İkdam*, nr. 7361, 9 Ağustos 1917.
111. “Sahne Üzerinde”, *İkdam*, nr. 7368, 16 Ağustos 1917.
112. “Rol ve Aktör”, *İkdam*, nr. 7384, 1 Eylül 1917.
113. “Temaşa Müellifleri”, *İkdam*, nr. 7409, 26 Eylül 1917.
114. “Fazilet-Mefsedet”, *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, nr.35/4, 29 Eylül 1917.
115. “Fatih Türbesini Ziyaret”, *İkdam,* nr. 7467, 25 Kasım 1917.

1918

116. “Hanımların Ökçesi Beylerin Öfkesi”, *İkdam*, nr. 7505, 2 Ocak 1918.
117. “Esatiz-i Âti Galerisi”, *Âti*, nr.12 , 12 Ocak 1918.
118. “Mücadele-i Hayat”, *Âti*, nr.32, 1 Şubat 1918.
119. “Âtimizin Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendi’ye I”, *Âti*, nr. 75, 16 Mart 1918.
120. “Âtimizin Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendi’ye II”. *Âti*, nr.76, 17 Mart 1918.
121. “Celal Nuri’ye”. *Âti*, nr, 100, 10 Nisan 1918.
122. “Bir Parça Nezahet”, *Sabah*, nr. 10225, 4 Mayıs 1918.

123. “Serbest-i Matbuat”, *Âti*, nr. 228, 19 Ağustos 1918

1919

124. “Ahlak Hocası”, *İkdam*, nr. 7863, 1 Ocak 1919.
125. “Zorla Ahlaksız Olduk”, *İkdam*, nr. 7873, 11 Ocak 1919.
126. “Merak Ettim”, *İleri*, nr. 417-35, 6 Mart 1919.
127. “Bir Filozofun Kadınlar Hakkında Dedikodusu”, *İleri*, nr. 421-39, 10 Mart 1919.
128. “Âlem-i Avrupa’nın Türkler Hakkında Cehaleti”, *İkdam*, nr. 8012, 30 Mayıs 1919.
129. “Yangınlar ve Kayıtsızlıklarımız I.”, *İkdam*, nr. 8050, 9 Temmuz 1919.
130. “ Yangınlar ve Kayıtsızlıklarınız II.”, *İkdam*, nr. 8052, 11 Temmuz 1919.
131. “ Kadın Meselesi”, *İleri*, nr. 240-622, 3 Ekim 1919.
132. “Şiddet-i Zeka, Hiffet-i Ahlak, *İleri*, nr. 629, 10 Ekim 1919.
133. “Âbâdî?”, *İleri*, nr. 641, 22 Ekim 1919.
134. “Embesil “Imbècile””, *İleri*, nr. 645, 26 Ekim 1919.
135. “Müntehib-i Sanilere Gem Vurmak İstiyorlar”, *İkdam*, nr. 8165, 4 Kasım 1919.
136. “Ekseriyet, Ekalliyet Meselesi”, *İleri*, nr. 655, 5 Kasım 1919.
137. “Müntehib-i Sani ve Mebus Namzetlerimize”, *İleri*, nr. 672, 22 Kasım 1919.
138. “İtirafı En Müşkül Olan Şey”, *İleri*, nr. 687, 7 Aralık 1919.

1920

139. “Edebiyatta Milliyet”. *İleri*, nr.712, 1 Ocak 1920.
140. “Kurbağacık hakkında-Aka Gündüz’e”, *İleri*, nr. 724,13 Ocak 1920.
141. “ Büyük Bir İbret Dersi”, *İkdam*, nr 8245, 25 Ocak 1920.
142. “Medeniyetten Vahşete Doğru, *İkdam*, nr. 8288, 10 Mart 1920.
143. “Tenkit”, *İkdam*, nr. 8294, 16 Mart 1920.
144. “Hürriyet, Uhuvvet, Müsavat”, *İkdam*, nr. 8299, 23 Mart 1920.
145. “Halkın Savfeti”, *İkdam*, nr. 8341, 4 Mayıs 1920.
146. “Erkeklerini Öldüren Dişiler”, *İkdam*, nr. 8348, 11 Mayıs 1920.
147. “Şıllık ve Züppe”, *İkdam*, nr. 8376, 8 Haziran 1920.

148. “Züppe”, *İkdam*, nr. 8383, 15 Haziran 1920.

149. “ Züppenin Maşukası”, *İkdam*, nr. 8395, 29 Haziran 1920.

150. “Hayvanlar Arasında Bolşeviklik”, *İkdam*, nr. 8415, 29 Temmuz 1920.

151. “İş Kıtlığında Münekkitlik”, *İkdam*, nr. 8419, 2 Ağustos 1920.

152. “ Mübareğin Kuyruğu”, *İkdam*, nr.8422, 5 Ağustos 1920.

153. “Tenkit Kavgaları”, *İkdam*, nr. 8426, 9 Ağustos 1920.

154. “Ahmet Cevdet Beyefendi’ye”, *İkdam*, nr. 8434, 17 Ağustos 1920 .

155. “Büyük Muvaffakiyetleriyle Dünyada Tanınanlar”, *İkdam*, nr. 8458, 18 Eylül 1920.

156. “Victor Hugo ile Verlaine”, *İkdam*, nr. 8473, 8 Ekim 1920.

157. “Çok Düşünüp Az Yazanlar”, *İkdam*, nr. 8477, 12 Ekim 1920.

1921

158. “Açlık ve Yamyamlık”, *İkdam*, nr. 8622, 15 Mart 1921.

159. “Yamyamlık”, *İkdam*, nr.8626, 19 Mart 1921.

160. “Cevap”, *İkdam*, nr. 8635, 28 Mart 1921.

161. “Hakiki İnsan Suni İnsan”, *İkdam*, nr. 8648, 10 Nisan 1921.

162. “Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor”, *İkdam*, nr. 8779, 25 Ağustos 1921.

1922

163. “ Ömer Seyfettin”, *Yarın*, nr. 21, 9 Mart 1922.

1923

164. “Hasbihal “Ahlak”, *Yeni Mecmua*, nr. 2-68, 15 Ocak 1923.

165. “Yarının Rüyası”, *Yeni Mecmua*, Çanakkale Özel Nüshası, 5 Mart 1923.

166. “Üç Mesele”, *Yeni Mecmua*, nr. 82, 16 Ağustos 1923.

1924

167. "Türkçemiz Yine Çetrefilleşiyor", *İkdam*, nr. 9670-9672, 3-5 Mart 1924 (2 tefrika).

168. "Pis Bir Vaka", *Son Telgraf*, nr. 40, 26 Temmuz 1924.

169. "Yarım Akıllılar Hakkında", *Son Telgraf*, nr. 49, 4 Ağustos 1924

170. "Hakimlere, Karilerime, Efkârıumumiyeye", *Son Telgraf*, nr.99, 23 Eylül 1924.

1925

171. "Halkın Düşmanı ve Bir Tenkit", *Vakit*, nr. 2588. 11 Mart 1925.

172. "Kadın", *Kadın Yolu*, nr.1, 16 Temmuz 1925.

1927

173. "Dünya Tersine Dönüyor!", *Vakit*, nr.3281, 17 Şubat 1927.

174. "Ahmet Hikmet Hakkında İhtisaslar", *Güneş* , nr.11, 1 Haziran 1927.

175. " Ahmet Hikmet ve Hususiyetleri", nr. 11, *Güneş*, 1 Haziran 1927.

176. "Başlıksız Olarak", *Konya Yeni Fikir Mecmuası*, nr. 16, 15 Eylül 1927.

177. "Akademi Meselesi", *Vakit*, nr. 3506, 9 Ekim 1927.

178. "Akademi Tasavvuru", *Vakit*, nr. 3513, 17 Ekim 1927.

179. "Akademi ve Lisan Meselesi", *Vakit*, nr. 3521, 25 Ekim 1927.

1928

180. "Kanunsuzluk Varsa", *Vakit*, nr. 3724, 19 Mayıs 1928.

181. "Asrî Hayatta Sürat Cinneti", *Vakit*, nr. 3732, 27 Mayıs 1928.

182. "Kokotlar Mektebi ve Yeni Bir Mecmua", *Vakit*, nr. 3747, 14 Haziran 1928.

183. "Motor mu Hayvan mı?", *Milliyet*, nr. 950, 4 Ekim 1928.

184. "İstanbul Dansı Münasebetiyle", *Milliyet*, nr. 966, 20 Ekim 1928.

185. "Süveyş Kanalının Hava Taarruzuna Karşı Müdafaası", *Milliyet*, nr. 966, 20 Ekim 1928.

1929

186. “Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki”, *Cumhuriyet*, nr. 1801, 13 Mayıs 1929.

187. “Aziz Üstat Hüseyin Rahmi Bey Yeni Bir Yazısı ile İlk Makalesini İzah ve İtmam İdiyor”, *Cumhuriyet*, nr. 1805, 17 Mayıs 1929.

188. “Edebiyat Münakaşası, Kuduran Kim?”, *Vakit*, nr.4084, 20 Mayıs 1929.

189. “Edebiyat Münakaşası, Kuduran Kimmiş Anlaşıldı!”, *Vakit*, nr. 4085, 24 Mayıs 1929.

190. “Edebiyat Münakaşası, Salma Gezen Bir Deli”, *Vakit*, nr. 4088, 27 Mayıs 1929.

191. “Çıplak ve Müstehcen Nedir? Hüseyin Rahmi Beyin Fikri”, *Vakit*, nr 4087-4088, 29-30 Mayıs 1929.

192. “Hüseyin Rahmi Beyin Hitabesi” *Vakit*, nr.4242, 1 Kasım 1929

1930

193. “Türk Venüsü. Hangisi Daha Güzel?”, *Vakit*, nr 4318, 16 Ocak 1930.

194. “Hüseyin Rahmi Bey Üstadımızın Mektubu”, *Cumhuriyet*, nr. 2067, 7 Şubat 1930. (Mektup)

195. “Medeniyetlerin Ölümü”, *Vakit(Haftalık Ek)*, nr. 36. 25 Eylül 1930.

196. “Moliere’in Bir Arzuhali”, *Darülbedayi* , nr.5, 1 Ekim 1930.

197. “Üdebadan Bir Maymun”, *Vakit(Haftalık Ek)*, nr. 40, 23 Ekim 1930.

1931

198. “Kanımızı Emenler”, *Vakit*, nr. 4892, 23 Ağustos 1931.

1932

199. “Ölenler Yaşıyorlar mı?” *Milliyet*, nr. 2274, 11 Haziran 1932.

200. “Edebiyat: Dilimizin İstiklâli”, *Vakit*, nr. 5285, 25 Eylül 1932.

201. “Şimdiki Sanat ve Sanatkâr”, *Darülbedayi*, nr. 36, 15 Aralık 1932

1933

202. “İzmir’den Esen Bir Sam Yeli!”, *Vakit*, nr. 5516, 20 Mayıs 1933.

203. “Giden ve Kalan”, *Vakit*, nr.5598, 7 Ağustos 1933.

1934

204. “Kemalettin Sami Bey”, *Ülkü*, nr. 15, Mayıs 1934.

205. “Annemin Ölümü”, *Yeni Türk*, nr.25, Ağustos 1934.

206. “Hâlâ mı Yobazlar?”, *Cumhuriyet*, nr. 3751, 14 Ekim 1934.

1935

207. “Peçeli Kadına Dair: Ercümend Ekrem Talu’ya”. *Cumhuriyet*, nr.4028, 2 Ağustos 1935. (Mektup)

208. “Anlayana Sivrisinek Saz: Ercümend Ekrem Talu’ya”. *Cumhuriyet*, nr. 4046, 20 Ağustos 1935.

209. “Nüfus Sayımı Yapılırken: Gürpınar Davası: Ercümend Ekrem Talu’ya”. *Cumhuriyet*, nr. 4153, 5 Aralık 1935.(Mektup)

1936

210. “Fırtına Gecesinin Hatırası”. *Cumhuriyet*, nr. 4233, 25 Şubat 1936.

211. “Hatıralarımızda Ölmeyecek Olan Ölü”, *Türk Tiyatrosu*, nr. 70, 1 Ekim 1936.

1938

212. “Bu İbtidasız, Sonsuz Âlemde Kendini Kaybeden Bir Daha Bulamaz”, *Cumhuriyet*, nr. 4959-4960, 6-7 Mart 1938(2 tefrika).

213. “Konuşmalar: Sekiz Yaşında Bir Mucize”. *Cumhuriyet*, nr. 5232, 6 Aralık 1938.

1939

214. “Muhayyel Bir Münekkide Karşı”, *Cumhuriyet*, nr. 5309, 24 Şubat 1939.

215. “Bir Adamın Yaşını Yükseltmek Onu Ölüme Yaklaştırmak Değil midir?” *Cumhuriyet*, nr.5448, 13 Temmuz 1939.

216. “Heybeli Yangını”, Cumhuriyet, nr. 5462, 27 Temmuz 1939.

217. “Muharrirler Nasıl Ölür”, *Cumhuriyet*, nr.5592, 6 Aralık 1939.

1942

218. “Cinayette Heyecan Arıyor”, *Cumhuriyet*, nr. 6264, 26 Ocak 1942.

219. “Sanatkâr Hazım Körmükçü’nün Jübilesi Münasebetiyle Gönderilen İntiba Mektupları” , *Türk Tiyatrosu* , nr.146, 4 Nisan 1942.

220. “61 Muharririn Jübilesi Münasebetiyle, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Bir Mektubu, *Yarım Ay*, nr.162, 1 Aralık 1942.

1943

221. “Nefis Muhasebesi Nedeniyle Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Necip Fazıl Kısakürek’e Mektup”, *Büyük Doğu*, nr.3, 1 Ekim 1943.

1945

222. “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Genç Öğrencilere Bir Mektubu”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, nr.3, Mart-Nisan 1945.

1946

223. “Necip Fazıl'a 5 Yıl Evvel Gönderilen Mektup” , *Büyük Doğu*, nr. 86, 26 Mart 1948.(1943 yılında yayımlanan mektup yeniden yayımlanmıştır.)

1961

224. “Roman Nasıl Yazılır”, *Yeditepe*, nr. 8-14, 16-31 Mart 1961(3 tefrika).

1963

225. “Garip Kaldığımız Günlerde”, *Hergün*, nr.5472, 10 Kasım 1963.

İKİNCİ BÖLÜM

Tanzimat'tan itibaren Osmanlı toplumunda en önemli iletişim aracı olan gazeteler ve dergiler, edebî eserleri okuyucu ile buluşturmada önemli bir rol üstlenmiştir. Gazete aynı zamanda gerek siyaset ve sosyal hayat gerekse de edebî alanda yazan birçok yazarın kendini tanıtmasına, yetişmesine vesile olmuştur. Hüseyin Rahmi Gürpınar da dönemin diğer yazarları gibi hikâyelerini, piyeslerini, romanlarını ve çeşitli edebî türlerdeki eserlerini gazeteler aracılığıyla okuyucuya ulaştırmış, aynı zamanda edebî eserlerinin yanında gazetelerde edebiyat dışı konularda makaleler, günlük haber yazıları, ansiklopedik bilgiler gibi çeşitli türlerde yazılar yayımlamıştır. Bu durum onun gazetecilik alanında da aktif olmasına olanak sağlamıştır. İlk iki yazısını *Ceride-i Havadis* gazetesinde yayımlayan Hüseyin Rahmi'nin bu yazılarından ilki "Bir Genç Kızın Avaze-i Şikayeti" dir[9] ve aktüel bir yazıdır. İkincisi ise "İstanbul'da Bir Frenk"[10]adlı hikâyesidir. Söz konusu tarihlerin çok yakın olmasından da anlaşılacağı üzere yazarın edebiyat alanında eserler vermeye başlaması ile gazetecilik faaliyetlerine başlaması aynı zamanlarda olmuştur.

Gürpınar'ın 1884 yılında *Ceride-i Havadis* gazetesinde yayımlanan yazılarından sonra, Ahmet Mithat Efendi'nin himayesine girmesi ile birlikte, 1886 yılından itibaren *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde hem edebiyat alanında hem de günlük yazılar olmak üzere geniş bir yelpazeyi kapsayan konularda yazılar yayımladığı görülmektedir. Yazar *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazılar yazdığı dönemde başka hiçbir gazeteye yazı göndermemiş, yalnızca bir kereye mahsus olmak üzere *İkdam* gazetesinde nr. 1630 21 Ocak 1899 tarihli "Matbuatın Fenne Hizmetleri" adlı bir yazısını yayımlamış, bunun dışında 1901 yılına kadar sürekli olarak *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmıştır.

Gürpınar'ın 1901 yılında *Tercüman-ı Hakikat*'ten ayrıldığı ve önce *İkdam* gazetesinde yazılar yayımladığı ardından ise sansür ortamının giderek artmasından dolayı 1908 yılına kadar gazetecilik faaliyetlerine ara verdiği görülmektedir. "Bunun sebebi ise 1901-1908 yılları arasındaki baskı ve sansür gerçeğidir. Bazı yazarlar ise zaten yazı yazamayacak durumda bırakılmıştı. Hüseyin Rahmi, Ahmed Rasim, Safveti Ziya ve Ali Ekrem'in yazı yazmaları yasaklanmıştı. Cenap Şahabettin,

[9] *Ceride-i Havadis*, nr.5856, 24 Kasım 1884
[10] *Ceride-i Havadis,* nr. 5861-5866, 29 Kasım 1884-4 Aralık 1884

Hüseyin Suad, Ali Ekrem, Süleyman Nazif ve Faik Ali memuriyetle İstanbul'dan uzaklaştırılmışlardı. Hüseyin Siret sürgündeydi. Abdullah Cevdet pek çok sebeple çoktan beri yurt dışındaydı. Abdülhak Hamid susması şartıyla Londra ve Brüksel büyük elçiliklerinde bulunuyordu. Gökalp, Diyarbakır'da ikamete mecburdu. Henüz yayın hayatında görünmemiş Yahya Kemal ise kaçarak gittiği Paris'teydi." (Doğruer, 2010, s. 5).

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından oluşan serbestlik ortamı neticesinde ise Hüseyin Rahmi yeniden gazetecilik faaliyetlerine döner. 1908 yılından itibaren Ahmet Rasim ile birlikte çıkardıkları *Boşboğaz ile Güllabi* dergisinde yazılar yayımladığı ve derginin çıkarılmaya devam ettiği 1908 yılı içerisinde yalnızca burada yazdığı görülmektedir. 6 Ağustos 1908'den 14 Aralık 1908 arasında yayımlanan dergide birçok imzasız yazı bulunmakla birlikte hangisinin Ahmet Rasim'e hangisinin Hüseyin Rahmi'ye ait olduğu bilinmemektedir. Yine aynı yıl Tüccarzâde İbrahim Hilmi ile birlikte çok kısa ömürlü bir gazete olan *Millet*'i çıkaran Hüseyin Rahmi, bu gazetede yalnızca bir yazı yayımlamıştır.[11] Sonrasında ise gazete siyasi sebeplerle kapatılmıştır.

Ortağı olduğu gazete ve derginin birbiri ardına kapanmasından sonra Hüseyin Rahmi'nin bir süre gazetecilik faaliyetlerine ara verdiği ancak aralıklarla 1909 yılında iki yazı[12], 1912 yılında ise bir yazı[13] olmak üzere *Sabah* gazetesinde yazılarını yayımladığı görülmektedir. Söz konusu yılların 1914'te başlayan I. Dünya Savaşı yıllarına da denk gelmesi, gazetecilik faaliyetlerine ara vermesinin bir diğer önemli sebebi olarak gösterilebilir. "1914-1918 yılları arasında *İkdam* gazetesine tiyatro hakkında makaleler yazmıştır. Birkaç makalenin dışında yazarın bu süreçte eser yayımlamaması I. Dünya Savaşı ve *Cadı* romanı tartışmalarının olumsuz etkileri ile izah edilebilir." (Nerkiz, 2019). Hüseyin Rahmi'nin eser vermediği bu dönemi Esin Alçiçek şu şekilde anlatmaktadır:

> "Hüseyin Rahmi 1889'dan 1908'e kadar hikâye yayımlamamıştır. Ama bu arada Şık romanı başta olmak üzere sekiz romanı yayımlanmıştır. Bunlardan *Şık*, *Tercüman-ı Hakikat*'te,

[11] "Geçmiş Meraretler" *Millet*, nr. 1, 5 Ağustos 1908

[12] 1."Hayat-ı İçtimaiyyemiz ve Alafranga", *Sabah*, nr. 7166, 6 Eylül 1909.
2."Hikâyemizin Hikâyesi", *Sabah*, nr. 7166, 6 Eylül 1909.

[13] "Bir Mütalâa", *Sabah*, nr. 8300, 28 Ekim 1912.

> diğerleri ise *İkdam*'da tefrika edilmiştir. 1901'de *İkdam*'da tefrika edilmekte olan Alafranga romanı sansür tarafından yasaklanır. Bunun üzerine Hüseyin Rahmi Meşrutiyetin ilanına kadar eser yayımlamaz. 1908'de *Boşboğaz ile Güllâbi* dergisini çıkararak yazı hayatına döner. Bu dergide bir tanesi Fransızca'dan tercüme olmak üzere on sekiz hikâye yayımlar. Bu hikâyelerde o zamanki toplum hayatının çeşitli hallerini konu edinmiştir. Ramazan izlenimleri, gelin kaynana sürtüşmesi, karı koca ilişkileri, yeniliklerin toplum hayatına yansıması, dolandırıcılık, cehalet ve basın bu hikâyelerde işlediği konulardır. *Boşboğaz ile Güllâbi* 24 Temmuz 1324-1 Aralık 1324 tarihleri arasında haftada iki kere olmak üzere 36 sayı çıkmış ve sahiplerinin mahkemeye verilmesi üzerine kapanmıştır. *Boşboğaz ile Güllâbi'*nin kapatılmasından sonra Hüseyin Rahmi yazı faaliyetine ara vermiştir." (Alçiçek, 2010, s. 1-2)

Hüseyin Rahmi'nin gazetelerde yeniden yazılar yazmaya başlaması 1917 yılında *İkdam* gazetesinde yayımlanan "Temaşa"[14] adlı makalesi ile olur. 1917-1921 yılları arasında genellikle *İkdam* başta olmak üzere *Âti/İleri* ve *Sabah* gazetelerinde yazılar yayımladığı görülmektedir. 1921-1923 yılları arasında gazetecilik faaliyetlerinde yeniden bir duraklama devrine girdiği görülen yazarın devam eden Kurtuluş Savaşı'ndan dolayı bu tutumu sergilediği söylenebilir. 1923-1924 yılları arasında ise *Yeni Mecmua, İkdam* ve *Son Telgraf*'ta sayıları çok olmamakla birlikte yazılarının yayımlandığı görülmektedir. 1924 yılında *Ben Deli miyim?* adlı romanının ahlaka aykırı olduğu gerekçesi ile dava edilen Hüseyin Rahmi'nin bu süreçte *Son Telgraf* gazetesinde savunmasına dair bir yazısını yayımladığı[15] ardından ise yine uzun bir süre gazetelerde yazmaya ara verdiği görülmektedir. 1925 yılında biri *Vakit* biri ise *Kadın Yolu*'nda olmak üzere iki yazı yayımlayan yazar 1926 yılında ise hiç yazı yayımlamamıştır.

1927 yılına gelindiğinde Hüseyin Rahmi'nin yeniden gazetecilik faaliyetlerine hız kazandırdığı görülmektedir. Bu yıldan itibaren yoğunlukla *Vakit, Milliyet, Cumhuriyet, Darülbedayi* gibi gazetelerde yazdığı ve bu velut dönemin 1931 yılına kadar devam ettiği gözlemlenir. Bu dönemden sonra ise yine aralıklarla

[14] "Temaşa", *İkdam*, nr. 7336, 12 Temmuz 1917.
[15] "Hakimlere, Karilerime, Efkârıumumiyeye", *Son Telgraf*, nr.99, 23 Eylül 1924.

gazetelerde ve dergilerde yazılarını yayımlamakla birlikte, hayatının son on beş yılında daha çok roman ve hikâye yazarlığına yöneldiği ve makale yazarlığından uzaklaştığı söylenebilir.

Hüseyin Rahmi'nin gazetelerde yayımlanan makalelerinin konuları; makale sayılarının fazlalığı göz önünde bulundurularak, sırasıyla dört başlık altında gruplandırılabilir.

I. "Toplumsal Hayata ve Toplumsal Meselelere Dair Yazılar":

Bu başlık altında değerlendirilebilecek makale sayısı 79'dur. Söz konusu makaleler kendi içerisinde, "Moda ve Günlük Hayata Dair Yazılar" 55, "Siyasete Dair Yazılar" 18, "Kadın ve Toplum" üzerine yazılar 6 adet olmak üzere konuları bakımından alt başlıklara ayrılır.

II. "Edebiyat Yazıları":

Bu başlık altında değerlendirilebilecek makale sayısı 64'tür. Söz konusu makaleler kendi içerisinde, "Türk ve Batı Edebiyatına Dair Yazılar" 43, "Kendi Eserlerine Yönelik Edebiyat Tartışmaları" 16, "Tiyatroya Dair Yazılar" 5 olmak üzere alt başlıklara ayrılır.

III. "Ansiklopedik Yazılar":

Bu başlık altında değerlendirilebilecek makale sayısı toplam 53'dir. Söz konusu makalelerin kendi içerisinde, "Zooloji" 18, "İnsana Dair (Bedeni Tanımaya Yönelik) Yazılar" 17, "Yabancı Kültürlere Dair Yazılar" 13, "Gök Bilimi ve Meteoroloji" 9, "Tıbbî Yazılar" 6 adet olmak üzere alt başlıklara ayrılır.

IV. "Kendine Dair Yazılar" ise 14 adettir.

I. "Toplumsal Hayata ve Toplumsal Meselelere Dair Yazılar" başlığı altında ele alınan yazıların büyük çoğunluğunu "Moda ve Günlük Hayata Dair Yazılar" oluşturmaktadır ve sayıları 55'tir. Bu başlık altında, toplumu ilgilendiren güncel meseleler, ünlü şahsiyetlerin hayatları, Osmanlı'da yahut Batı'da gerçekleşen icatlar, ilginç olaylar, toplumun genelini ilgilendiren sorunlar, halkın geneli tarafından kabul gören inanışlar ve devrin modasına dair yazılar toplanmıştır. Yazıların geneli, gazetelerin güncel bilgiler, magazin, fenniyye ve mütenevvia gibi sütunlarında yer almaktadır. Hüseyin Rahmi'nin bu yazıların nerdeyse yarısını *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde, 1900 yılından önce yayımladığı görülmektedir. Bu bağlamda güncel

meselelerin ele alındığı bu yazıların onun makale yazarlığına başlangıç evresine denk gelmesinin tesadüf olmadığı da söylenebilir. *Tercüman-ı Hakikat*'te Ahmet Mithat Efendi'nin himayesinde bulunduğu bu dönem, onun yazarlığı öğrenme ve ileride yazacağı romanlar için malzeme biriktirme evresi olarak nitelendirilebilir. Örneğin 1888 yılında yayımladığı "Beşeriyette Güzellik" başlıklı yazısında her insanın kendini bir şekilde beğenme eğiliminde olduğu fikrini savunan yazar, 1899 yılında yayımladığı *Mürebbiye* romanında bu fikre hayat vererek, "Amca Bey" tiplemesinin ayna karşısında kendisini her türlü kusuruna rağmen beğendiği şu bölümü yazmıştır:

> "Aynanın karşısına geçip kamburunu saklayarak yalnız a'zâ-ı vechiyyseini amik nazarlarla bi'l-muâyene kaşlarını âdeta beğeniyor, gözlerini riyasız, sevimli buluyor fakat zayıf yanakları, koca dudakları, bir karış kulakları için pek öyle güvene güvene güzeldir diyemiyor ise de bunları büsbütün çirkinlikle ithama da bir türlü dili varmıyordu.
>
> …"Hah şöyle biraz ufalsa bak vücuduma ne kadar levendâne bir şekil gelecek." vadisinden tutturduğu temenni-i hânını gide gide pek ileri sürerek kamburunu bir varmış bir yokmuş farz edecek bir mertebeye kadar varıyordu." (Gürpınar, 2021, s. 93).

Yazılarının ilerde yazacağı romanlara kaynaklık ettiğinin bir başka örneği olarak da 1889 yılında yayımladığı "Bir Maymun İntiharı" başlıklı yazısını gösterebiliriz. Çaresiz durumda kalan insanların intihara meyli ve bu durumun bir kahramanlık göstergesi olmadığını anlatan Hüseyin Rahmi yazımını 1931 yılında tamamladığı ve vefatından bir yıl sonra 1945'te yayımlanan *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?* adlı romanında da aynı konuyu işlemiştir. Tamamında intiharın sebeplerinin ve intihara sürüklenen insanların ruh hallerinin işlendiği eserde geçen şu bölümü örnek olarak kabul edebiliriz:

> "Metin kafalı mert bir insan, geçici dünya elemleriyle ne kadar sarsılırsa bir deva olarak ölüme atılmaz. Tabii vadenin hululünden evvel vukua gelen kaza ölümleri, her fert için felaketlerin en büyüğüdür. İntihar da şüphesiz bu kazalardan biri sayılabilir. Çünkü müntehirler, aleve aldanarak kendilerini ne olduğunu bilmedikleri

ateşe atan zavallı pervanelere benzerler. Onlara hayat karanlık, ölüm rehakâr görünür." (Gürpınar, 2022, s. 40).

Hüseyin Rahmi'nin gazete ve dergilerde yayımladığı yazılarının romanlarına kaynaklık etmesine dair örnekleri birçok eserinde göstermek mümkündür.

Bu gruptaki diğer bir alt başlık ise "Siyasete Dair Yazılar" dır. Bu bölümde ele aldığımız yazıların tamamı 1908 yılından sonra yazılmış olup "Boşboğaz'ın Ciddi Makalesi", "Geçmiş Meraretler", "Ciddi Fakat Hasta Gazetelerden Birinin Vasiyetnamesidir", "Mikroplar Hakkında Kısa Bir Konferans", "Zarafet ile Tekir" başlıklı yazıların ilk dördü Ahmet Rasim ile birlikte çıkardıkları *Boşboğaz ile Güllabi*'de, sonuncusu ise Tüccarzâde İbrahim Hilmi ile birlikte çıkardıkları *Millet* gazetesinde yayımlanmıştır. Beş yazıda da II. Abdulhamit devrindeki kötü yönetim eleştirilmektedir. Ardından gelen Meşrutiyet ve İttihat Terakki yönetimindeki aksaklıklara da sessiz kalmayan Hüseyin Rahmi, "Zorla Ahlaksız Olduk", "Ahlak Hocası", "Yangınlar ve Kayıtsızlıklarımız I", "Yangınlar ve Kayıtsızlıklarımız II", "Müntehib-i Sânîlere Gem Vurmak İstiyorlar", "Ekseriyet, Ekalliyet Meselesi", Müntehib-i Sâni ve Mebus Namzetlerine", "Hürriyet, Uhuvvet, Müsâvat" başlıklı yazılarında da bu devirde gördüğü aksaklıkları eleştirmiştir. "Halkın Savfeti", "Hayvanlar Arasında Bolşeviklik" ve "Ahmet Cevdet Beyefendiye" başlıklı yazıları İttihat Terakki sonrası Osmanlı yönetimindeki aksaklıklar ve asla oluşamayan özgürlük ortamından yakındığı yazılarıdır. 1918 yılında yayımlanmış olan "Mücadele-i Hayat", Osmanlı'nın henüz I. Dünya Savaşı'nda bulunduğu esnada yazılmış olup Fransız ve İngilizlerin savaşa olan yamyamlık derecesindeki açlıklarını anlatırken savaşan Osmanlı'ya meşruluk kazandırma çabası içermektedir. 1919 yılında yayımlanan "Âlem-i Avrupa'nın Türkler Hakkında Cehaleti" başlıklı yazısında ise Avrupa'nın Osmanlı toplumuna dair ön yargılı tutumu eleştirilmektedir. "Mücadele-i Hayat" ve "Âlem-i Avrupa'nın Türkler Hakkında Cehaleti" Hüseyin Rahmi'nin bir Türk aydını olarak Osmanlı Devleti'ni Avrupa karşısında savunma niteliğinde olması sebebiyle önemlidir.

"Kadın ve Toplum" alt başlığı altında ele aldığımız yazılarda, kadının toplum içerisindeki rolü, toplumda kadın erkek ilişkileri, aile hayatında kadın erkek ilişkileri, kadının ne olup ne olmaması gerektiği gibi konular işlenmiştir. Söz konusu yazıların ilki 1888 tarihli olup yazarın gazeteciliğe başladığı döneme denk gelir. Aynı başlık altında değerlendirilebilecek son yazısının ise 1925 yılında yayımlandığı

görülmektedir. Bu bağlamda yazarın kadın meselesi üzerine az sayıda yazısı olmasına rağmen farklı dönemlerde bu konuya eğildiği ve kadının toplumdaki yerini sorguladığı söylenebilir.

II. "Edebiyat Yazıları" başlığı altında değerlendirilebilecek makale sayısı 64'tür. Bu başlık altında ele alınan yazıların yarısından fazlası "Türk ve Batı Edebiyatına Dair Yazılar" dır ve sayıları 43'tür. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın gazeteciliğe başladığı ilk yıllardan itibaren edebiyat üzerine makaleler kaleme aldığı görülmektedir. Bununla birlikte bu alt başlık altında değerlendirdiğimiz 36 makaleden 31'i Türk edebiyatına, 8'i Avrupa edebiyatına dairdir. 5'i ise Hüseyin Rahmi'nin edebiyat ile alakalı şahsi görüşlerini anlattığı yazılardır.

Türk edebiyatına dair yazılarının genel olarak nelerden bahsettiğini şu şekilde sıralayabiliriz. "Birahanede Edebiyat" dönemin gazete ve edebiyat çevresinin bir eleştirisi, "Epilasyon Yani Cımbız Kullanmak Hakkında" Mustafa Fazıl'a tebrik yazısı, "Teşekkürün Tenehhürü" Ahmet Mithat'a teşekkür yazısı, "Esatiz-i Âti Galerisi" otobiyografi hakkında görüşleri, "Âtimizin Nisaiyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendiye I", kendi hayatı ve Ahmet Mithat ile olan ilişkisi hakkında, "Âtimizin Nisaiyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendiye II" Ahmet Mithat'a olan hayranlığı hakkında, "Celal Nuri'ye" hususiyetleri ve yazarlığı hakkında övgü yazısı, "Âbâdî" kitap tanıtım yazısı, "Edebiyatta Milliyet" edip ve şairlerin içerisinde yetiştikleri ailenin ve toplumun adet, gelenek, anane ve kültürel hafızalarında yer etmiş olaylardan doğrudan etkilendiklerini anlayan yazı, "Kurbağacık Hakkında-Aka Gündüz'e" "Kurbağacık" adlı uzun hikâyeden yola çıkarak edebiyatçılar arasında oluşan birtakım gruplaşmaları anlattığı yazısıdır, "Tenkit", "İş Kıtlığında Münekkitlik" ve "Tenkit Kavgaları" gazetelerdeki tenkit yazılarının niteliği hakkında yazısıdır, "Çok Düşünüp Az Yazanlar" yeni ortaya çıkan bir takım edebiyatçıların tembelliği hakkındadır, "Ömer Seyfettin" edebî şahsiyeti hakkındadır, "Türkçemiz Yine Çetrefilleşiyor" Türkçe'nin Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılmasının gerekliliği hakkındadır, "Ahmet Hikmet Hakkında İhtisaslar", "Ahmet Hikmet ve Hususiyetleri" edebî ve şahsî özellikleri hakkındadır, "Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki" devrin edebiyatı hakkında eleştirilerdir, "Hüseyin Rahmi Bey'in Hitabesi" eski edebiyatın eleştirisidir, "Hüseyin Rahmi Bey Üstadımızın Mektubu" Aka Gündüz'e yöneltilen eleştirilere cevap niteliğindedir "Edebiyat Dilimizin İstiklâli" Türkçe'nin Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılmasının gerekliliği hakkındadır, "Şimdiki

Sanat ve Sanatkâr" bir sanat eserinin nasıl olması gerektiği ve devrin sanatçılarının durumu hakkındadır, "Peçeli Kadına Dair: Ercüment Ekrem Talu'ya" kadının edebiyattaki yeri hakkındadır, "Cinayette Heyecan Arıyor" cinayet kavramının Türk edebiyatında işlenişinin eleştirisidir, "61 Muharririn Jübilesi Münasebetiyle" yazarlıktan emekliliğin olup olmayacağı hakkındadır. Bu bağlamda Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Türk edebiyatı hakkındaki yazılarının büyük çoğunluğunun eleştiri niteliğinde olduğu görülür.

Batı edebiyatına dair yazıları ise "Üdeba ve Tütün", "Arsızlık Eden Cezasını Bulur", "Maupassant", "Victor Hugo ile Verlaine", "Halkın Düşmanı ve Bir Tenkit", "Molier'in Bir Arzuhali" ve "Muharrirler Nasıl Ölür" dür ve Batılı yazarların hayatları, edebî görüşleri ve eserlerinin içeriği hakkındadır.

Ayrıca "Fransızların Dilimiz Hakkında Bir İnsafsızlığı" başlıklı yazısında Türk edebiyatını ve Türkçeyi savunur. "Bir Parça Nezahat", "Çıplak ve Müstehcen Nedir?" ve " Muhayyel Bir Müdekkide Karşı" başlıklı yazılar ise Hüseyin Rahmi'nin edebiyat ile alakalı şahsi görüşlerini anlattığı yazılardır.

Hüseyin Rahmi'nin özellikle Türk edebiyatına dair yazılarında genellikle bir eleştiri yahut edebî tartışma çerçevesinde hareket ettiği görülmektedir. Aynı dönemde eserler verdiği birçok edebî zümre ile tartışmalara giren yazarın bu tutumu, Nazım Hikmet Polat tarafından şu şekilde anlatılır:

> "Edebiyat-ı Cedideciler bir topluluk olmak istedi ve oldular. Her topluluk, bir zümre edebiyatı meydana getirmek amacındadır. Edebiyat-ı Cedide de aynısını yaptı. Her zümre edebiyatının karşısında bir cephe oluşur. Edebiyat-ı Cedide karşısında da Ahmet Mithat-Hüseyin Rahmi gibi terbiyevi edebiyatı tercih edenler, Ahmet Rasim gibi hiçbir kısıtlama olmaksızın bütün halk kitlelerinin hayat tarzı ve konuşma biçiminden istifade edenler vardı. Batılılaşmayı, maziye küsmeden başarabileceğimizi söyleyenler vardı. Mehmet Emin Yurdakul gibi Batı edebiyatından nazım şekillerini, halk edebiyatından hece veznini alarak toplumsal temalara yönelmenin yenileşmeyi getireceğini iddia edenler vardı." (Polat, 2020, s. 7).

Yazar "Âtimizin Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendi'ye I".[16] başlıklı yazısında da *Servet-i Fünun*'da yayımlanan makalelerdeki dil bozukluklarının gelecek nesiller için kötü sonuçlar doğuracağını ifade eder. Bu ifadeler, dönemin edebî tartışmalarının anlaşılması için önemlidir ancak Hüseyin Rahmi'nin sadece Edebiyat-ı Cedideci'ler ile tartışmaya girmediği görülür. O kendisi ile aynı dönemde yaşayan farklı gruplarla da tartışmalara girmiş bir yazardır. Bu tartışmaların önemli bir kısmının kendi eserleri etrafında geliştiği görülür. Özellikle *Cadı* romanı etrafında gerçekleşen tartışmalar, dönemine damga vurmuştur. Dönemin yazarlarından Şehabettin Süleyman'ın *Cadı*'yı eleştirmesiyle birlikte bu, edebiyat âleminde kuvvetli bir dil ve edebiyat tartışmasına dönüşmüştür. Kalem tartışmaları, *Cadı Çarpıyor* ve *Şakavet-i Edebîyye* adlı yapıtlarında yer alır. Bu iki kitap, Şahabettin Süleyman'ın, *Cadı*'nın sanat yapıtı olmadığını, acele yazılmış olduğunu, güldürücü değil üzücü felsefelerle dolu olduğunu ileri süren eleştirisinin *Rübâb* dergisinde yayımlanmasıyla başlayan lehte ve aleyhte birçok kişinin katıldığı tartışmalara verdiği yanıtları içerir.

Cadı romanı çerçevesinde gerçekleşen edebî tartışmalara iki kitap çıkararak cevap veren Hüseyin Rahmi, bu tartışma haricindeki eleştirilere ise gazeteler aracılığıyla cevap vermiştir. "Kendi Eserlerine Yönelik Edebiyat Tartışmaları" alt başlığında değerlendirdiğimiz bu yazılar şu şekildedir: "İstirham" *İstiğrak-ı Seherî*'nin etrafında meydana gelen tartışmalar üzerine yazılmıştır. "Cevabım". Tiyatro eserlerinin sığ olduğu eleştirisine bir cevap olarak yazılmıştır. "Ayine Hakkında Bir İki Söz" *Şık* romanının çerçevesine dair sorulara cevap olarak yazılmıştır. "Cevap" *113 Numaralı Cüzdan* adlı tercüme romanın yayımlanmasındaki aksaklıklar üzerine yazılmıştır. "Müellifat ve Hakk-ı Müellif" *İkdam* gazetesinde çıkan *Alafranga* isimli tercüme romanın izin alınmadan *Malumat* gazetesinde yayımlanması üzerine yazılmıştır. "Arz-ı Hakîkat" *Alafranga* isimli romanın *İkdam* gazetesinde yayımlanırken izin alınmadan *Malumat* gazetesinde yayımlanması üzerine yazılmıştır. "Arz-ı Mazeret" erlerin uygunsuz işlerde kullanılmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmesi üzerine kendisine yöneltilen eleştirilere cevap olarak yazılmıştır. "Yarım Akıllılar Hakkında" *Ben Deli miyim?* adlı eseri üzerine yazılmıştır. "Hakimlere, Karilerime, Efkârıumumiyeye" *Ben Deli miyim?* adlı romanının ahlak kurallarına aykırı bulunmasından dolayı hakkında açılan davadan

[16] *Âti,* nr. 75, 16 Mart 1918.

beraat etmesi üzerine yazılmıştır. "Kokotlar Mektebi ve Yeni Bir Mecmua" yeni çıkan mecmualardan birinde yazarın *Kokotlar Mektebi* adlı eserine ağır eleştirilerde bulunulması üzerine yazılmıştır. "Aziz Üstat Hüseyin Rahmi Bey Yeni Bir Yazısı ile İlk Makalesini İzah ve İtmam İdiyor", "Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki" başlıklı yazıya birçok eleştiri gelmesi üzerine yazılmıştır. "Edebiyat Münakaşası, Kuduran Kim?", "Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki" başlıklı yazıya devrin yazarlarından Selâmi İzzet Sedes'in hakaretler içeren karşılığı üzerineyazılmıştır. "Edebiyat Münakaşası, Kuduran Kimmiş Anlaşıldı!", "Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki" başlıklı yazıya devrin yazarlarından Selâmi İzzet Sedes'in hakaretler içeren karşılığı üzerineyazılmıştır. "Edebiyat Münakaşası, Salma Gezen Bir Deli" Selâmi İzzet Sedes ile aralarında devam eden tartışma üzerine yazılmıştır. "Ölenler Yaşıyorlar mı?" aynı başlıklı romanın tefrika edilmeye başlanmasından bir gün önce yayımlanmış, romanın konusu üzerine bir yazıdır. "İzmir'den Esen Bir Sam Yeli!" *Kadın Erkekleşince* piyesinin İzmir'de çıkarılan *Yeni Asır* ve *Anadolu* gazeteleri tarafından eleştirilmesi üzerine yazılmıştır. "Hâlâ mı Yobazlar?" *İnsan Önce Maymun muydu?* adlı romanını yayımladıktan sonra kendisine gönderilen ve içerisinde ağır eleştiriler üzerine verdiği cevaptır.

"Tiyatroya Dair Yazılar" alt başlığı altında değerlendirdiğimiz yazılarında ise yeni bir sanat dalı olan tiyatronun adlandırılmasından başlayarak Osmanlı tiyatrosunun mevcut durumuna, Avrupa'da tiyatronun geçmişten bugüne seyrine, aktörlüğün nasıl icra edileceğine ve bir tiyatro yazarının sahip olması gereken özelliklere dair çeşitli bilgiler verilmektedir.

III. "Ansiklopedik Yazılar" başlığı altında değerlendirilebilecek makale sayısı toplam 63'tür. Hüseyin Rahmi'nin de Ahmet Mithat Efendi gibi edebiyata halkı bilinçlendirme kaygısı ile yaklaştığı görülmektedir. Ansiklopedik makalelerinin bu bağlamda sayılarının fazlalığı dikkat çekicidir. Miktar bakımından edebiyat alanındaki yazılarının sayısına çok yakın olan bu yazılar konu bakımından da çeşitlilik gösterir.

Bu başlık altında değerlendirdiğimiz ilk alt başlık "Zoolojiye Dair Yazılar" dır ve karıncalardan etobur böceklere, örümceklerden tahta kurusuna, sineklerden çekirgelere, sivrisineklerden örümceklere kadar böcek türleri hakkında; balıklardan yılanlara, eşeklerden köpeklere ve maymunlara kadar hayvanlar hakkında bilgiler içeren makalelerden oluşmaktadır.

İkinci alt başlık ise "İnsana Dair (Bedeni Tanıtmaya Yönelik) Yazılar"dır ve uyku, zihin yorgunluğu, iklimin insan boyuna etkisi, mide ve yemek borusunun hassasiyeti, hastalıkların genetik yollarla aktarımı, spor yapmanın vücuda olumlu etkileri, fazladan meme ucuna sahip olma ve koltuk altından süt gelme anomalisi, ebeveynlerin yaşlarının çocuğa etkisi, koku alma duyusunun tamamen kaybolması ve aşırı artması, psikolojik rahatsızlıklar, güçten düşme hastalığı, göz hastalıkları, gülme şeklinden hareketle kişilik tahmini gibi konularda bilgiler vermektedir.

Üçüncü alt başlık "Yabancı Kültürlere Dair Yazılar"dır ve ABD, Amerika kıtası halkları, Avrupa, Hindistan, Çin, vahşi halklar ve Kutup Bölgesi'nde yaşayan halkların yaşam biçimleri, kültürel özellikleri, sanat anlayışları ve dünyaya bakışlarına dair bilgiler vermektedir.

Dördüncü alt başlık **"**Gök Bilimi ve Meteorolojiye Dair Yazılar"dır ve Ay, Mars gezegeni, gökyüzünün derinliği, kasırga hadisesi, rüzgar çeşitleri, atmosferik bir olay olarak kurbağa yağmuru hadisesi, dünyanın yuvarlaklığı ve uzayın sonsuzluğu gibi konularda bilgiler vermektedir.

Beşinci alt başlık "Tıbbî Yazılar"dır ve romatizma tedavisi, kokuların tıbbî alanda kullanımı, tedavide doktora karşı ön yargının sürece etkisi, geleneksel bir tedavi yöntemi olarak yaraları köpeklere yalatmak, bazı kokuların insan sağlığı açısından olumsuz etkileri gibi konularda bilgiler vermektedir.

Hüseyin Rahmi'nin yazılarını değerlendirdiğimiz son başlık ise IV. "Kendi Hayatına, Kendine Dair Yazılar" dır. Bu başlık altında değerlendirilen yazıların sayısı 14'tür ve babasının ölümü, doğumunun on beş dakika gecikmesi, çocukluğu ve edebiyata olan ilgisinin başlangıcı, düşünce dünyasının oluşumunda Ahmet Mithat Efendi'nin etkisi, hayatının değişik dönemlerinde başına gelen hadiseler, genel sağlık durumu, yakın arkadaşlarının ölümü üzerine hisleri, annesinin nasıl bir insan olduğu, hastalığı ve ölümü, soyadını alışı, kişilik özellikleri ve şüpheciliği, kaç yaşında olduğu ve biyografisine dair çeşitli bilgiler verir.

Genel olarak baktığımızda Hüseyin Rahmi'nin toplumsal hayata, onun meselelerine dair daha çok yazdığını görürüz. Bu yazıların ardından edebiyat ile alakalı makaleleri gelir ve bunu üçüncü sırada ansiklopedik içerikli makaleleri takip eder. Bu durum onun bir roman, hikâye yazarı yahut edebiyatçı olmasının yanında dönemin sosyal kültürel meselelerine eğilen bir aydın olduğunu da göstermektedir.

O, 1884 yılında yazdığı ilk makalesinden vefatına kadar bazı dönemleri çok verimli, bazı dönemleri ise durgun geçmiş olmasına rağmen gazetelerde makale yayımlamayı hiç bırakmamıştır. Bu bağlamda Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın roman, hikâye, tiyatro alanlarındaki verimliliği kadar gazetecilik alanında da verimli bir yazar olduğu ifade edilebilir.

Çalışmamızın ikinci bölümünü oluşturan "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yazılarının Açıklamalı Bibliyografyası" başlığı altında ele alınan yazılar, çalışmanın Türk Dili ve Edebiyatı alanında yapılmasından dolayı "Edebiyat Yazıları" başta olacak şekilde sıralanmıştır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yazılarının Açıklamalı Bibliyografyası

I. Edebiyat Yazıları

1. Türk ve Batı Edebiyatına Dair Yazılar

1. "Birahanede Edebiyat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2570, 6 Ocak 1887. (Son zamanlarda birahanelerin etrafında oluşan edebiyat çevresinin ve bu çevreden bir yazarın isim verilmeden eleştirildiği yazıdır. Yazıda, son dönemde birahaneler etrafında oluşan ve edebiyattan anlamayan bir grup edibin şairanelikten uzak şiirler, edebî olmayan hikâyeler ve romanlar yazdığı ve söz konusu bu ediplerin *Mizan* gazetesi etrafında toplandıkları ifade edilmektedir. Sonrasında ise aynı çevreden bir yazara ait olan *Eşek* isimli bir kitabın çıkmaya hazırlandığı belirtilerek bu kitabın yazarın daha önceki eserleri gibi vasat olacağından, iğneli ve alaylı bir dille söz edilmiştir.)

2. "Epilasyon Yani Cımbız Kullanmak Hakkında, Başlıksız Olarak", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3008, s. 7. 29 Haziran 1888. (Mustafa Fazıl'ın "Epilasyon Yani Cımbız Kullanmak" başlıklı yazıyı tercüme etmesinden dolayı duyulan memnuniyetin dile getirildiği, edebiyatımızda tercümenin öneminin anlatıldığı, yazarın takdir ve teşekkürlerini içeren yazıdır.)

3. "Üdeba ve Tütün", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3316-3318, 2-4 Temmuz 1889 (3 tefrika). (*Levant Herald* adlı gazetede yayımlanan bir makalenin tercümesidir. Makalede ediplerin tütün kullanımının zararlarını anlatan bir kitaptan bahsedilmektedir. Bu kitapta Victor Hugo, Gustave Flaubert, Alexander Dumas Fils gibi ünlü ediplerin tütün kullanımı hakkındaki görüşleri, tütün kullanan edebiyatçılarla tütün kullanmayanların karşılaştırılması ve tütünün hem fiziksel hem de zihinsel zararlarına değinilmiştir. Kitapta ayrıca ünlü Emil Augier, Octave Feuillet, Emil Zola, Alexander Dumas gibi edebiyatçılar tarafından gönderilen mektuplar da yayımlanmıştır.)

4. "Arsızlık Eden Cezasını Bulur", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3334, 24 Temmuz 1889. (Mösyö Coper adlı bir zatın öyküsüdür. Başlangıç kısmında Avrupa romanları hakkında bir değerlendirme bulunmaktadır. Buna göre, Avrupalıların oluşturdukları roman kişilerini aşırı detaylandırıldıkları için romanın özünü unuttuklarını, onların yaptıklarının roman yazmaktan çok fotoğrafçılığa benzediği söylenmektedir.)

5. "Fransızların Lisanımız Hakkında Bir İnsafsızlığı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3526, 8 Mart 1890. (Fransız bir oryantalist yazarın "Türkiye'de Mektup Yazma Usulü" adlı makalesinde "Türk lisanı kaba, fakir ve terbiyeye uygun değildir" ifadesini kullanması sebebiyle, yazara cevap niteliğindeki yazıdır. Yazar Türkçenin iddia edildiği gibi kaba, fakir ve terbiyeye uygun olmayan bir dil olmadığını ve Avrupa dillerinden aşağı kalır yanı olmayıp bazı yönlerden üstün dahi olduğunu, söz konusu makaleyi yazan kişinin Türkçenin inceliklerini ve güzelliğini anlayabilecek kadar dilimize hâkim olmadığını ifade eder.)

6. "Teşekkürün Teehhürü", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3535, 19 Mart 1890. (Ahmet Mithat Efendi'nin kendisine önerisi üzerine tercüme ettiği Emile Gaboriau'nun *Bir Kadının İntikamı* adlı eserini gazetede tefrika etmeye başladıktan sonra, yazarın Ahmet Mithat Efendi'ye bu önerisinden dolayı teşekkürlerini sunduğu yazısıdır.)

7. "Maupassant", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.4073-4075, 5-7 Şubat 1892 (3 tefirka). (Yazar *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan bir yazıda Maupassant'ın art arda iki defa intihara teşebbüs ettiğini, bu teşebbüslerin hizmetçisinin dikkati sayesinde gerçekleşmediğini okuduğunu ifade eder. Severek takip ettiği bir romancının bu hâle gelmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirir. Maupassant'ın, Fransız edebiyatındaki yerini, bir realist romancı olarak romanlarındaki ve hikâyelerindeki tutumunu, üslubunu ve küçük hikâye yazmadaki üstün başarısını anlatır. Onda ortaya çıkan bu ölüm arzusunun hayata karşı geliştirdiği gerçekçi, izlenimci bakış açısının bir sonucu olduğunu, dönemin önemli natüralist yazarlarından Emile Zola'yı üstat olarak kabul edip onunla birlikte çalışmalar sürdürmesinden dolayı natüralizm etkilerinin onda çokça görüldüğünü bu durumun

da onu toplumsal olaylardan kolay etkilenir bir duruma soktuğunu anlatır. Maupassant'ın Zola ve Flaubert ile aralarındaki ilişkiler ve onu etkileyen bu iki üstadın, hakkında söyledikleri de yazının sonuna eklenmiştir.)

8. "Âtimizin Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendi'ye I". *Âti*, nr. 75, 16 Mart 1918. (Afife Fikret'in yayımladığı bir makale üzerine yazılmıştır. Hüseyin Rahmi, makalenin ona kendi çocukluğu ve hayatına dair hatıraları anımsattığını ifade eder. İki bölümden oluşan yazının ilk bölümünde, çocukluğunda sıkça içerisinde bulunduğu kadın meclislerinin onun yaşamında önemli bir yer kapladığını söyler. Hatta ergenlik çağına gelip bu meclislerden uzak kalmaya mahkum oluğu günü, hayatının en kara günü olarak tarif eder. İkinci bölümde ise, bu meclislerde okunan Ahmet Mithat Efendi'ye ait kitaplardan hareketle hem Ahmet Mithat Efendi'yi edebî olarak nasıl takip etmeye başladığını ve onun döneme etkisini, Batılılaşma ile birlikte hayatlarına giren tercüme kitapları onun kaleminden okuduğunu hem de İkinci Meşrutiyet'e kadar olan dönemde edebiyatın seyrini değerlendirir. Son olarak da Servet-i Fünun'un bu seyre aykırı bir tutum izlediğini ve dergide yayımlanan makalelerdeki dil bozukluklarının gelecek nesiller için kötü sonuçlar doğuracağını ifade eder.)

9. "Âtimizin Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendi'ye II", *Âti*, nr.76, 17 Mart 1918. (Afife Fikret'e ithafen yazılan yazıda; çağdaş ediplerin ve şairlerin bir kültür karmaşası içerisinde olduğu, şiirlerde kullanılan kelimelerin ve şiirlerin düşünce dünyasının bu durumdan etkilenerek manasız bir hale geldiği ifade edilmektedir. Daha sonra Ahmet Mithat Efendi'nin romancılığa olan katkıları ve üslubu üzerinde durulur. Ardından ise halk hikâyeciliği geleneğinden gelen unsurların edebiyattaki yeri ve Hüseyin Rahmi'nin kendi düşünce dünyasının oluşumundaki katkıları anlatılır.)

10. "Celal Nuri'ye". *Âti*, nr, 100, 10 Nisan 1918.(Celal Nuri'nin kişiliğini ve üslubunu öven bir yazıdır. Daha önce Celal Nuri'nin, Hüseyin Rahmi'nin romancılığını öven makaleler kaleme alması üzerine teşekkür mahiyetindedir.)

11. "Bir Parça Nezahet", *Sabah*, nr. 10225, 4 Mayıs 1918. (Realizm akımından etkilenen yazarların romanlarını oluştururken konularını her zaman hayatın içinden seçtiklerini, kendilerinden pek az düşünce ekleyerek olayları olabildiğince süsten uzak ve sade bir biçimde anlatma gayesinde olduklarını, söz konusu sade anlatıma rağmen eserlerini canlı bir dille ortaya koyma gayesinde olduklarını ancak bu akımdan etkilenmiş bazı yazarların hayatı olduğu gibi anlatma işini abartarak en hassas noktaları dahi romanlarında çekinmeden anlattıkları, bu sebepten ahlak dışı ve bayağı olma tehlikesi içerisine girdiklerinden bahsedip bir gazetede yayımlanmaya başlayan realist romandaki bu yönde sapmaların giderilmesi gerektiğini ifade eden yazıdır.)

12. Âbâdî?", *İleri*, nr. 641, 22 Ekim 1919. (Yazarın eline yeni geçen, üzerinde eser ismi yazmamakla birlikte sadece yazarının Âbâdî olduğu bilgisine ulaşabildiği kitap hakkında fikirler yürüttüğü, bunun yanında Osmanlı'da baş gösteren yoksulluğun artık insanların kitaplarını satması noktasına gelmesi üzerine düşüncelerini ifade ettiği ve bu bağlamda, kitaplarını satan bir adamla karşılaşmasını anlattığı yazıdır. Yazının içerisinde Nasrettin Hoca'dan bir fıkra ve kitaptan "Bir Katırın Özgeçmişi" isimli bir fabl da aktarılmıştır.)

13. "Müntehib-i Sânîlere Gem Vurmak İstiyorlar", *İkdam*, nr. 8165, 4 Kasım 1919. (Meşrutiyet kavramının memleketimizde yanlış anlaşıldığını, kendisini meşrutiyet yönetiminin olarak tanıtan İttihatçıların, aslında bu kelimenin ardına sığınarak Abdülhamit döneminin baskı politikasını devam ettirdiğini, meşrutiyetin kısıtlanamayacak bir kavram olduğunu ancak mevcut durumda, getirilen kısıtlamalar sonucunda artık bu kavramın vaat ettiği özgürlük ortamından çok uzak olunduğunu ve bu dönemde bir edibin ya da şairin ünlenmesinin dahi hükümete yaranmakla mümkün olduğunu ifade eden yazıdır. Dönemin İttihat ve Terakki hükümetinin başında bulunan Talat Paşa ve Enver Paşa ile birlikte hükümete yakın ilişkileri ile bilinen Ziya Gökalp de şiirlerinden alıntılar yapılarak eleştirilmiştir.)

14. "Edebiyatta Milliyet". *İleri*, nr.712, 1 Ocak 1920. ("Yakup Kadri Beyefendiye: Geçmişin Geleceğe Saygısı" ifadesiyle yayımlanmıştır. Edip ve şairlerin eserlerini oluştururken, içerisinde yetiştikleri ailenin ve toplumun âdet, gelenek, anane ve kültürel hafızalarında yer etmiş olaylardan doğrudan etkilendiklerini anlatan yazıdır. Bu bağlamda Osmanlı ailelerinin vazgeçilmez bir parçası olan dadıların milliyetinin de şair ve yazarların zihin dünyasının gelişiminde büyük etkilerinin olduğunu, örneğin Çerkez bir dadı tarafından büyütülen bir çocuğun Kafkasya'ya özgü Abaza, Haniköy, Şabsiğ, İbih gibi yörelerin, toplumsal grupların hikâyeleriyle ve Rus baskınlarının hatıralarıyla büyüyeceği, siyahî bir dadı tarafından büyütülen bir çocuğun ise Afrika'ya özgü vahşi doğa ile ilgili hikâyeleri dinleyerek büyüyeceği, Avrupalı bir mürebbiye tarafından büyütülen bir çocuğun ise yine o kültüre dair hikâyeleri dinleyerek büyüyeceği dolayısıyla dâhil olduğu kültürel dairenin yanında söz konusu bu kültürlere dair unsurların da eserlerinde kendilerine yer bulacağı ifade edilir. Sonrasında ise Avrupalıların Türk edebiyatına ve kültürüne olan ilgilerinden ve araştırmalarından bahsedilir.)

15. "Kurbağacık Hakkında-Aka Gündüz'e", *İleri*, nr. 724, 13 Ocak 1920. (Yazar, Aka Gündüz'ün yayımlamaya başladığı "Kurbağacık" adlı uzun hikâyeden yola çıkarak edebiyatçılar arasında oluşan birtakım gruplaşmaların adeta bir meslek örgütü gibi birbirini savunma ve ağız birliği yapma tutumu sergilediği ve bu tutumun haksız olunduğunda dahi devam ettiği bundan dolayı da bu gruplardaki şahısların edebiyat yapmaktan uzaklaştığını ifade eder. Eserde yazarın gözlemlerinden hareket ettiğini ve bu bağlamda gözlemlediklerini yazdığının çok belli olduğunu, söz konusu durumun karakterlerine gerçekçilik sağladığını ifade eder ve eserdeki karakterlere dair kişilik analizi yapar. Aka Gündüz'ün kaleminin sadeliğini, açıklığını ve eserdeki tutarlı ilerleyişini överken, işlenen rüşvet konusunun öneminden de bahseder.)

16. "Tenkit", *İkdam*, nr. 8294, 16 Mart 1920. (Gazetelerde "tenkit" başlığı altında açılan sütunlarda edebiyatla hatta gazetecilikle alakası olmayan birtakım kişilerin ortaya çıkıp kendilerini herkesin, her şeyin üstünde görerek tutarak eleştiriler yapmasına tepki gösterdiği yazıdır. Eleştirinin ve eleştirmenin yıkıcı değil yapıcı olması gerektiğini ifade ederek genç ediplerin bu şekilde kendini eleştirmen olarak

gösteren ancak eleştirmenlikle hiç alakası olmayan kişilerden etkilenmemelerini, aksine onlara inat yollarına yılmadan devam edip söz konusu kişilerin gazetelerden ve edebiyat çevresinden silinmelerine yol açmalarını tavsiye eder.)

17. "Şıllık ve Züppe", *İkdam*, nr. 8376, 8 Haziran 1920. (Züppe tipinin, kadın karşılığı olarak gösterilebilecek "şıllık" tiplemesi üzerine bir yazıdır. Züppenin her an içerisinde olduğu özenti ve üzerine oturmayan şıklık şıllıkta tam manasıyla görülmez. Yazar şıllık tiplemesini "peçesi pürüzlü, çarşafı pul pul üzüntülü, etekleri mevsime göre zifoslu, etekliği pelerinin altından sırıtan, tırnakları kirli şıllık" olarak tarif eder. Şıllığı züppeye göre daha hayatın içinde gösterir.)

18. "Züppe", *İkdam*, nr. 8383, 15 Haziran 1920. (Züppe tipinin bir sınıf olarak nasıl geliştiği ve bu sınıfın oluşmasında giderek artan ahlaksızlığın okullara da sıçramasının payını anlatan yazıdır. Yazar yeni yetişen züppe sınıfının hiçbir şey hakkında bilgisi olmamasına rağmen her şeyi bildiğini iddia eden bir topluluk olarak betimler. Bu çeşit bir güruhun ortaya çıkmasının Türklüğün içerisine düştüğü durumun en iyi göstergesi olduğunu söyler. Züppelerin parasızlığın çaresizliği içerisinde moda düşkünlüğü ile gülünç durumlara girdiğini, efendi ile uşak arasında sınıfını kaybetmiş bir konumda bulunduğunu, toplama parçalardan oluşan kılığının tek amacının dikkatleri üzerine çekmek olduğunu ifade eder. Züppe tipinin yabancı gazetelerden yerli gazetelere geçişini oradan da edebiyat âleminde yazılar yazar bir hale gelişinin hikâyesi anlatılarak yazı sonlandırılır.)

19. "Züppenin Maşukası", *İkdam*, nr. 8395, 29 Haziran 1920. (Gazetecilik ve edebiyat ile geçimini sağlayamayan züppenin son çare olarak erkekliğini kullanmayı seçmesini ancak bu hususta da birbirinden gülünç durumlara düştüğü maceraları anlatan yazıdır.)

20. "İş Kıtlığında Münekkitlik", *İkdam*, nr. 8419, 2 Ağustos 1920. (Yazarın, işsizlik sebebiyle para kazanma arayışına giren birtakım kimselerin eleştirmenlik yaparak para kazanma yoluna giriştiklerini ancak eleştirmenlik yapmak yerine edebî eserlere acımasızca sırf para kazanmak maksadıyla saldıran bu kişilerin gerçek edebiyat eleştirmeni olmadıklarını ifade ettiği yazıdır. Söz konusu bu para için acımasızca

eleştirmenlik yapan kişilerin bir önceki nesle ait kişiler olduklarını, şimdiki eleştirmenlerin nispeten daha iyi olduğunu da yazının sonunda belirtir.)

21. " Mübareğin Kuyruğu", *İkdam*, nr.8422, 5 Ağustos 1920. (Eşeklere takılan "uzun kulaklı çelebi" yakıştırmasının nedeninin açıklanması ile başlayan yazıda, eşek kuyruğunun şifalı olduğuna dair batıl inançlardan ve bu batıl inançlarla ilgili hikâyelerden bahsedildikten sonra Heybeliada'nın bir parçası olarak kabul edilen eşekleri anlatan yazıdır. Söz konusu bu eşeklere kıtlık dönemlerinde dahi iyi bakıldığını ancak edebiyatçılara eşekler kadar dahi değer verilmediğini ifade eder.)

22. "Tenkit Kavgaları", *İkdam*, nr. 8426, 9 Ağustos 1920. (Bizde eleştirinin kaynağının hiciv olmasından dolayı edebî eleştirilerimizin konu edilen eseri öldürmek, onun yalnızca eksik yönlerine odaklanarak yazarını bir daha eser kaleme alamayacak şekilde yıpratmak üzerine kurulduğunu ifade eden yazıdır. Bu tip eleştirinin yalnızca bizim memleketimize has olduğunu, başka milletlerde sadece hicivden beslenen bir eleştiri geleneğinin olmadığını anlatır. Bizde eleştirinin eserin yazarını tabiri caizse maskara etmek, her ne pahasına olursa olsun mat etmek üzerine olduğunu ifade eder ve çeşitli örnekler ile bu görüşünü güçlendirir.)

23. "Victor Hugo ile Verlaine", *İkdam*, nr. 8473, 8 Ekim 1920. (Yahya Kemal'e hitaben yazılan yazıda aynı devrin edebiyatçıları olan Victor Hugo ve Verlaine kullandıkları dil, üslup, şairanelik gibi birçok konuda birbirleri ile karşılaştırılmış, Verlaine'nin serseri yaşantısından ve Hugo'ya karşı beslediği kıskançlıktan bahsedilmiştir. Sonrasında ise devrin Osmanlı edebiyatında Victor Hugo'nun romantik tavrı ile eski edebiyattan kalan Arapça Farsça kelimeleri birleştirerek eser veren edebiyatçılar eleştirilmiştir. Bu tarz edebiyatın Namık Kemal ile birlikte edebiyat sahasında görülmeye başladığını ancak artık geçen yüzyılın edebiyat anlayışı olarak kabul edilerek terk edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bundan sonraki edebiyatın Arapça ve Farsça kelimelerin baskısından kurtulmuş milli dil anlayışına uygun olarak Türkçe kelimeler kullanılarak yapılması gerektiğini, bizde uzun zamandır devam eden bu yabancı kelimeleri dilimizin bir parçası gibi kullanma

adetinin söz konusu ödünçleme yaptığımız toplumlarda olmadığını ve bizden neredeyse hiç sözcük almadıklarını belirtmiştir.)

24. "Çok Düşünüp Az Yazanlar", *İkdam*, nr. 8477, 12 Ekim 1920. (Yeni nesil edebiyatçıların eser verme konusunda verimli olmadıklarını belirten yazar bu durumun sebebini araştırmaktadır. Söz konusu durumun yeni neslin düşüncelerinin olgun olmamasından kaynaklandığını, bir ayda yazdıkları sekiz mısralık bir şiirin dahi yeterli güzellikte olmadığını uzun sürede bu kadar yetersiz eserler ortaya koyan bu kişilerden edebiyatı bir adım ileri götürmelerini beklemenin manasız olduğunu ifade eder. Bu kişilerin kendilerine örnek olarak seçtiği Tevfik Fikret'in de sayfalarının toplamı yan cebine sığacak kadar az eser verdiğinden bir deha olarak kabul edilip takip edilmemesi gerektiğini genç edebiyatçılara öğütler.)

25. "Ömer Seyfettin", *Yarın*, nr. 21, 9 Mart 1922. (Ömer Seyfettin özel sayısında kaleme alınan yazıda, genç yaşta hayata veda eden yazarın edebiyata, imlada, ifadede, tasvirde ve düşünüşte getirdiği yenilikler ile eskinin paslanmış tarzından kurtuluşu sağladığını ifade etmektedir.)

26. "Türkçemiz Yine Çetrefilleşiyor", *İkdam*, nr. 9670-9672, 3-5 Mart 1924. (2 tefrika). (Türkçülük fikir hareketinin etkisiyle bir süredir sadeleştirilmeye çalışılan edebiyat dilinin yeni nesil yazarların Arapça ve Farsça kelimeleri eserlerine yeniden dâhil etmesiyle birlikte bozulduğunu, bu bozulmanın önüne geçmek için en hızlı şekilde dilde yeniden sadeleşmeye gidilmesinin gerekliliğini ifade eden yazıdır.)

27. "Halkın Düşmanı ve Bir Tenkit", *Vakit*, nr. 2588. 11 Mart 1925. (Henrik İbsen'in 1882 yılında yazdığı oyuna dair bir tanıtma ve eleştiri yazısıdır. Yazının başında İbsen'in doğum ve ölüm yılları ve eserlerine dair kısa bir bilgilendirme yapılmış daha sonra *Halkın Düşmanı* tanıtılmış ve toplumsal yargılar karşısındaki insanı ele alışı bakımından *Halkın Düşmanı* eleştirmiştir.)

28. "Ahmet Hikmet Hakkında İhtisaslar", *Güneş*, nr.11, 1 Haziran 1927. (Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun ölümünün ardından çıkarılan özel sayıdaki yazıda, kendisiyle yüz yüze muhabbet etme fırsatı bulamamış olmasına rağmen sık sık karşılaşıp selamlaştığı bir kimse olduğunu ve üslubunu samimi bulduğunu ifade etmektedir.)

29. "Ahmet Hikmet ve Hususiyetleri", nr. 11, *Güneş*, 1 Haziran 1927. (Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun ölümünün ardından çıkarılan özel sayıdaki ikinci yazısıdır. Ahmet Hikmet'i vakar sahibi, mütevazı ve nazik bir kişi olarak tanımlar. Onun sürekli çabalayan, hiçbir iyiliğin altında kalmayan ince yaratılışlı bir kimse olduğunu ifade eder.)

30. "Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki", *Cumhuriyet*, nr. 1801, 13 Mayıs 1929. (Devrin yazarlarına eleştiri niteliğinde olan yazıda, birtakım yazarların edebiyat ile alakaları olmamakla birlikte üslupsuz, tekniksiz ve densiz yazılar yazmaktan başka bir işlerinin olmadığını, orijinallik peşinde koşarken saçmaladıklarını bu tip yazarların kendilerine yapılan eleştirilere kulak asmadığından onlar için boşa çabalamanın da manasız olduğunu ifade eder.)

31. "Çıplak ve Müstehcen Nedir?, Hüseyin Rahmi Beyin Fikri", *Vakit*, nr. 4087-4088, 29-30 Mayıs 1929. (Anket sorusuna cevap olarak yazılan yazıda, çıplaklığın sanatkarane bir şekilde ele alındığında saf bir güzellik olarak görüleceğini, sanatkarane bakışın bizim çirkin dediklerimize dahi tabi hallerini göreceği için güzel diyebileceğini ancak sanatla terbiye edilmemiş bir bakışın sadece müstehcenliğe odaklanacağını ifade eder.)

32. "Hüseyin Rahmi Beyin Hitabesi", *Vakit*, nr.4242, 1 Kasım 1929. (Toplumsal bir eski yeni karşılaştırmasından yola çıkarak eski edebiyat ile dalga geçer. Artık yeni neslin teknoloji ile ilerleme ile ilgilendiğini eski şiirle uğraşan şairlerin kullandıkları gül-bülbül gibi mazmunlara bu çağda yer olmadığını bu çağın adamının uçak adamı, sürat adamı olduğunu ifade eder.)

33. "Hüseyin Rahmi Bey Üstadımızın Mektubu". *Cumhuriyet*, nr. 2067, 7 Şubat 1930. (Mektup türündeki yazıda, Aka Gündüz'ün yazısında geçen "Güzel bir daktilo arıyorum" ifadesi üzerine yapılan eleştirilerin yersiz olduğunu, onu eleştiren kişilerin söz konusu konuda hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını ifade eder.)

34. "Moliere'in Bir Arzuhali", *Darülbedayi* , nr.5, 1 Ekim 1930. (Büyük Fransız yazarın asırlardır süren bir geleneğin öncüsü olduğundan bahsedildikten sonra Molier'in dönemin kralına yazdığı, kendisine uzun zaman yaşayacağını söyleyen bir hekimden duyduğu rahatsızlığı mizahî bir şekilde dile getirirken, aynı zamanda bazı isteklerde bulunduğu, bir yazısının da çevirisi yapılmıştır.)

35. "Edebiyat: Dilimizin İstiklâli", *Vakit*, nr. 5285, 25 Eylül 1932. (Türk dilinin uzun zamandır hür bir dil olarak var olmasını engelleyen yabancı kelimelerden arındırılmasının gerekliliğini anlatan yazıdır. Özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin İstanbul ve Anadolu'da yüzyıllardır korunmuş olan halk diline büyük zararlar verdiği ve dili ağırlaştırdığı ifade edilir.)

36. "Şimdiki Sanat ve Sanatkâr", *Darülbedayi*, nr. 36, 15 Aralık 1932. (Yeni hayatımıza giren fikir akımları ile birlikte edebiyat, şiir, resim, musiki ve genel anlamda güzel sanatların artık geçmişle bir bağının kalmadığını, özellikle romanın milli köklerinden tamamen kopmuş bir durumda olduğunu, hâlâ bir çocuk denebilecek kadar yeni bir tür olan roman alanında gelişme yaşanmadığını sürekli olarak sıradan kendini tekrar eden ve köklerinden kopmuş eserler kaleme alındığını bu durumun tiyatro için de aynı şekilde geçerli olduğunu ifade eden yazıdır.)

37. "Peçeli Kadına Dair: Ercümend Ekrem Talu'ya", *Cumhuriyet*, nr.4028, 2 Ağustos 1935. (Mektup tarzındaki yazı, Ercüment Ekrem Talu'nun bir yazısında peçeyi kadınlar için kutsal bir süs, şiiriyet arz eden bir örtü gibi nitelendirmesine karşılık yazılmıştır. Peçenin yüzyıllardan beri gelen bir Şark kıskançlığının ürünü olduğunu, kadını gizlemek ve yok saymayı amaçladığını bu sebeple de asla şiirsel bir yanının olmadığını ifade eder.)

38. "Hatıralarımızda Ölmeyecek Olan Ölü", *Türk Tiyatrosu*, nr. 70, 1 Ekim 1936. (Çok genç yaşta hayata veda eden tiyatro sanatçısı M. Kemal Küçük'ü anmak için kaleme alınmış bir yazıdır. Yazarın "İyi bir mümessil, mükemmel bir müellif, mütercim, çok hakîkatli haluk bir dost" olarak bahsettiği Küçük'ün kaybından duyduğu derin üzüntüyü ifade eder.)

39. "Muhayyel Bir Münekkide Karşı", *Cumhuriyet*, nr. 5309, 24 Şubat 1939. (Karşısındaki hayali bir eleştirmene seslenircesine yazılan yazıda, eleştirmenliğin birçok boyutunun olduğunu, bir eleştirmenin isterse çok güzel bir eseri mahvedebileceğini isterse de hiç değeri olmayan bir eseri dünyanın en güzel eseri gibi tanıtabileceğini ifade eden yazar, bazı eleştirmenlerin tüm eserleri kendi sanat anlayışına göre değerlendirdiğini ancak eleştirmenin sahip olduğu sanat anlayışı ile yazarın sanat anlayışının her zaman aynı olamayacağını belirtir.)

40. "Muharrirler Nasıl Ölür", *Cumhuriyet*, nr.5592, 6 Aralık 1939. (Bu başlık altında Fransızca bir yazı okuduğunu ifade eder. Francis Jammes'in ölüm anında ne kadar mutlu olduğunu anlatan yazıda, söz konusu yazarın ölüm anının aşırı kutsallaştırıldığını, Francis Jammes'in ölüm anını görmemiş olmakla birlikte pek çok yazarın ölümü hakkında bilgi sahibi olduğunu ve genellikle yalnız ve sefalet içinde bir ölüm ile karşılaştıklarını anlatan yazıdır.)

41. "Cinayette Heyecan Arıyor", *Cumhuriyet*, nr. 6264, 26 Ocak 1942. (Cinayet olgusunun edebiyatta ve sanatta her aman geniş bir kullanım alanı ile birlikte yadsınmaz bir çekiciliğinin de olduğunu ancak bu ilginin son zamanlarda giderek artmasının endişe verici bir durum halini aldığını, artık sırf kolay satıldığı için vahşet ve cinayet tasvirleri üretildiğini ifade eder.)

42. "61 Muharririn Jübilesi Münasebetiyle, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Bir Mektubu, *Yarım Ay*, nr.162, 1 Aralık 1942. (61 yazarın jübile yapacağına dair bir haber okuduğunu ve şahsi fikrinin yazarlıkta emeklilik olmayacağı doğrultusunda

olduğunu, Victor Hugo, Apotheose, Shakespeare, Goethe gibi büyük edebiyatçıların ömürleri boyunca bir an olsun yazmaktan vazgeçmediklerini, onlara kıyasla kendi de dâhil olmak üzere bu devrin yazarların hiçbir şey yazmamış sayıldıklarını, pes etmelerini hoş görmediğini ifade eder. Yine de söz konusu 61 yazarın üzerine fazla gidilmemesi gerektiğini belirtir.)

43. "Roman Nasıl Yazılır", *Yeditepe*, nr. 8-14, 16-31 Mart 1961 (3 tefrika). (Ölümünün 17. yılı dolayısıyla yayımlanmıştır. Sağlığında yayımlanmayan bu yazıda romanın sanat yapmak ihtiyacından ortaya çıkmadığını daha çok bir refleks olarak yazıldığı anlatılmaktadır. Romanın hayatın olumsuz yönlerini de içine alması gerektiğini ifade etmektedir.)

2. Kendi Eserlerine Yönelik Edebiyat Tartışmaları

1. "İstirham", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.2518, 6 Kasım 1886. (Yazarın ilk tiyatro eseri olan "İstiğrak-ı Seherî" nin etrafında meydana gelen tartışmaların, eserin eleştirisi olmayı aşarak edebiyat gruplarının birbirine meydan okuduğu bir hırs yarışına dönmesinden duyduğu rahatsızlığı anlatan yazıdır.)

2. "Cevabım", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2520, 9 Kasım 1886. (Kendisine yöneltilen, tiyatrolarının içeriğinin sığ olduğuna dair eleştirilere edebî bir dille cevap verdiği, eserlerinin sığ olmadığı aksine bir tiyatro eserinin bu şekilde olması gerektiğini ifade ettiği yazıdır.)

3. "Âyine Hakkında Bir İki Söz", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3106, 25 Ekim 1888. (*Şık* romanı hakkındaki sorulara verilen cevap niteliğindeki yazıdır. "Ayine " başlığı altında yayımlanan romanın aslında birçok kitabı içinde barındıracak bir serinin ilk kitabı olduğu ve aynı başlık altında *Şair* adlı bir roman daha yayımlanacağı ifade edilmektedir.)

4. "Cevap", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3129, 21 Kasım 1888. (*113 Numaralı Cüzdan* isimli tercüme romanın devamının yayımlanmasında yaşanan aksaklıktan dolayı bir okuyucu tarafından gönderilen varakaya karşılık verilen cevaptır. Yaşanan aksaklığın bir kısmının kendisinden kaynaklandığını kabul etmekle birlikte kitabın basıldığı matbaada yaşanan yoğunluğun da bu gecikmeye sebep olduğu belirtilerek, okuyucudan özür dilemekte aynı zamanda artık romanın yayımlanmasında bir aksaklık olmayacağı ifade edilmektedir.)

5. "Müellifat ve Hakk-ı Müellif", *İkdam*, nr. 2552, 1 Ağustos 1901. (*İkdam* gazetesinde çıkan *Alafranga* isimli tercüme romanın izin alınmadan *Malumat* gazetesinde yayımlanması ve yapılanın bir suç olmadığının bu eserin artık halka mal olmuş olduğunun iddia edilmesi üzerine yapılan haksızlığı ilgili kanunlara dayandırılarak ispat etmek ve muhataplarını uyarmak üzere yazılmış yazıdır.)

6. "Arz-ı Hakîkat", *İkdam*, nr.2552, 1 Ağustos 1901. (Hüseyin Rahmi tarafından tercüme edilmiş olan *Alafranga* isimli romanın İkdam gazetesinde yayımlanırken izin alınmadan *Malumat* gazetesinde yayımlanması sonrasında gazetenin sahibi Mehmet Tahir'e yaptığının bir suç ve ahlaksızlık olduğunu romanı gazeteden kaldırması gerektiğini ifade ettiği yazıdır.)

7. "Yarım Akıllılar Hakkında", *Son Telgraf*, nr. 49, 4 Ağustos 1924. (*Ben Deli miyim?* adlı eseri hakkındaki yazıda yarım akıllılar, yarım deliler, geri zekalılar olarak ayırdığı şahsiyetleri ve bu şahsiyetlerin özelliklerini açıklar ve bu eseri Mahzar Osman'a ithaf ettiğini ifade eder.)

8. "Hakimlere, Karilerime, Efkârıumumiyeye", *Son Telgraf*, nr.99, 23 Eylül 1924. (*Ben Deli miyim?* adlı romanının ahlak kurallarına aykırı bulunmasından dolayı hakkında açılan davadan beraat etmesinin ardından kaleme aldığı yazıda romanda ahlaka aykırı olarak görülen şeylerin aslında onun edebiyat anlayışının bir ürünü olduğunu, natüralizmin etkisindeki bütün eserlerde olduğu gibi kendisinin de gerçekleri olduğu gibi yansıtma çabasından başka bir niyet taşımadığını ifade eder.)

9. "Kokotlar Mektebi ve Yeni Bir Mecmua", *Vakit*, nr. 3747, 14 Haziran 1928. (Yeni çıkan mecmualardan birinde yazarın *Kokotlar Mektebi* adlı eserine ağır eleştirilerde bulunulması üzerine verilen cevap niteliğindeki yazıdır. Şahsına karşı bir saldırı olduğunu söyleyen yazar, bu saldırıdan kendisinin zararda çıkmayacağını çünkü karşısındakilerin sadece acemilerden ibaret olduğunu belirtir. Söz konusu kişilerin, *Kokotlar Mektebi*'ni anlamamalarının doğal olduğunu çünkü bu eserin ancak zeki insanlar tarafından anlaşılabilecek önemli bir eser olduğunu ifade eder.)

10. "Aziz Üstat Hüseyin Rahmi Bey Yeni Bir Yazısı ile İlk Makalesini İzah ve İtmam İdiyor", *Cumhuriyet*, nr. 1805, 17 Mayıs 1929. ("Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki" başlıklı yazıya birçok eleştiri gelmesi üzerine, kastettiği kişilerin tüm genç

yazarları kapsamadığı ve bu cins yazarları aslında genç yazarların kendi aralarından bulup eleştirmeleri gerektiğini ifade ettiği yazıdır.)

11. "Edebiyat Münakaşası, Kuduran Kim?", *Vakit*, nr. 4084, 20 Mayıs 1929. ("Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki" başlıklı yazıya devrin yazarlarından Selâmi İzzet (Sedes)in hakaretler içeren karşılığı üzerine kaleme alınmış bir cevap yazısıdır. Yazar söylediklerini Selâmi İzzet (Sedes)in şahsına söylemediğinin aşikar olduğunu ancak onun bu kelimeleri üzerine alınarak aslında kendi kişiliğini ortaya çıkardığını, daha önceki yazısında kullandığı "hasit, haris ve kuduz" tabirlerini üzerine bir kıyafet gibi geçirdiğini ifade eder.)

12. "Edebiyat Münakaşası, Kuduran Kimmiş Anlaşıldı!", *Vakit*, nr. 4085, 24 Mayıs 1929. ("Hüseyin Rahmi Bey Diyor ki" başlıklı yazıya devrin yazarlarından Selâmi İzzet (Sedes)in hakaretler içeren karşılığı üzerine kaleme alınmış cevap yazısının yarım kalan kısmı ile birlikte yeniden yayımlanmış halidir.)

13. "Edebiyat Münakaşası, Salma Gezen Bir Deli", *Vakit*, nr. 4088, 27 Mayıs 1929. (Selâmi İzzet (Sedes) ile aralarında devam eden tartışmanın artık edebiyat dairesinden hatta edep dairesinden çıktığını, bu şahsın akıl hastası olması sebebiyle ileriki hayatında evinden çok akıl hastanesinde yaşayacağına emin olduğunu ifade ettiği yazıdır.)

14. "Ölenler Yaşıyorlar mı?", *Milliyet*, nr. 2274, 11 Haziran 1932. (Romanın tefrika edilmeye başlanmasından bir gün önce yayımlanan, romanı niçin felsefi temellere dayanan fantastik bir konuda kaleme aldığını anlattığı yazıdır. Söz konusu konuyu seçmesinde en önemli faktörün devrin romanlarındaki aşırıya kaçan cinsellik ve okuyucuya kötü örnek olma eğilimi olduğunu ifade eden yazar, bu sayede sadece ihanet ve cinsellikten ibaret olmayan bir romanın da yazılabileceğini göstermek istediğini ifade eder.)

15. "İzmir'den Esen Bir Sam Yeli!", *Vakit*, nr. 5515-5516, 19-20 Mayıs 1933 (2 tefrika). (Darülbedayinin İzmir'de ilk defa gösterime soktuğu *Kadın Erkekleşince* piyesinin İzmir'de çıkarılan *Yeni Asır* ve *Anadolu* gazeteleri tarafından kuru ve sahneye konulmaması gerektiği gibi ifadeler ile eleştirilmesi üzerine yazarın piyesi savunurken bir yandan da edebiyattan anlamayan kişilerin bu gibi eleştirilerde bulunmaması gerektiğini belirttiği cevap yazısıdır.)

16. "Hâlâ mı Yobazlar?". *Cumhuriyet*, nr. 3751, 14 Ekim 1934. (*İnsan Önce Maymun muydu?* adlı romanını yayımladıktan sonra kendisine gönderilen ve içerisinde ağır eleştiriler, hakarete varan söylemler, hatta küfürler bulunan bir mektuba cevap olarak yazılmıştır. Alaycı bir üslupla karşısındakinin cehaletini ortaya koyar, ardından kurguladığı Filozof Mualla karakterinin kendi düşüncelerinin bir mahsulü olduğunu ve Darvin'i çok büyük bir deha olarak kabul ederek onun görüşlerinden faydalanarak bu eseri kaleme aldığını ayrıca bu eseri kaleme alırken siyasi bir kaygı gütmediğini ifade eder. Mektup türünde bir yazıdır.)

3. Tiyatroya Dair Yazılar

1. "Temaşa", *İkdam*, nr. 7336, 12 Temmuz 1917. (Ülkemizde yeni bir sanat dalı olan tiyatronun adlandırılması ve yeni kurulan tiyatroların öncekilerin aksine uyarlama oyunları tekrarlamaktansa orijinal eserler meydana getirmesi gerektiğini ancak bu sayede Avrupa ile yarışabilecek düzeye gelineceğini anlatan yazıdır. Eskiden beri süregelen Batı'daki eserleri uyarlayarak sahneleme ya da kitaplaştırma usulünün tiyatromuzu ve hatta romancılığımızı kısırlaştırdığı ifade edilmiştir.)

2. "Temaşa Mevzuları", *İkdam*, nr. 7361, 9 Ağustos 1917. (Fransızların tiyatroya olan tapınma derecesindeki düşkünlüklerini ve Fransa'da güncel olarak sahnelenen oyunların türlerini anlatan yazıdır. Her ne kadar tiyatroya aşırı önem verilse de son dönem tiyatrolarının yasak aşk konusunun etrafında döndüğü ve bu yeknesaklığın genellikle halka hitap eden oyunlarda devam ettiği ifade edilmektedir. Bunun sebebinin ise söz konusu ihanet üçgeninde Fransızların kendi hayatlarından parçalar bulmasından ileri geldiği ifade edilmiştir. Yazının sonunda Émile Fabre'nin bir piyesi sadeleştirilerek tercüme edilmiştir.)

3. "Sahne Üzerinde", *İkdam*, nr. 7368, 16 Ağustos 1917. (Güzel sanatların önemli bir şubesi olarak gördüğü aktörlüğün yoğun çalışmalar gerektiren bir meslek olduğunu, sadece aktör olma hevesi ile bu işe girişen gençlerin bu hevesin yanında birtakım yeteneklere sahip ve uzun ve zorlu çalışmalara hazır olması ve sahnede izleyicilerin karşısında heyecanlarını bastırabilme gücüne de sahip olmaları gerektiğini anlatan yazıdır. Ayrıca aktörlerin tiyatroda canlandırdıkları karakterlerin asıllarının tabiatta bulunabileceği ifade edilmektedir.)

4. "Rol ve Aktör", *İkdam*, nr. 7384, 1 Eylül 1917. (Aktörlerin bazen tıpkı bir dönem boyunca derslerine çalışmayıp da sınav yaklaştığında soluksuz şekilde ders çalışan, çaresizliğinden dolayı tekkelere türbelere giderek dua eden öğrencilere benzeyen tembel bir kesiminin olduğunu ve bu kesim aktörlerle çalışan yazarların şanssızlıkların en kötüsünü yaşadıklarını anlatan yazıdır. Yazar başından geçen bir

olay ile görüşlerini desteklemiştir. Yazının sonunda ise *Donanma Mecmuası*'nda yayımlanan kendisine hitaben yazılan açık mektuba cevap vermiştir.)

5. "Temaşa Müellifleri", *İkdam*, nr. 7409, 21 Eylül 1917. (Bu yazı ülkemizdeki tiyatro yazarlarının roman ve hikâyeden sonra tiyatro türüne yöneldikleri iddiasıyla yazılmıştır. Hüseyin Rahmi'ye göre bahsedilen türler ile tiyatro arasındaki farkı bilmeyen bu yazarlar, eserlerini perdelere bölerek tiyatro eseri kaleme aldıklarını sanmaktadırlar.)

II. Ansiklopedik Yazılar

1. Zoolojiye Dair Yazılar

1. "Tufeylat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3029-3030, 24-25 Temmuz 1888 (2 tefrika). (Böcekler, böcek türleri ve böceklerin türlerine göre özelliklerinin tasnif edildiği bir yazıdır. Bahsi geçen bu yaratıkların yeri geldiğinde cüsse olarak çok daha büyük hayvanlardan daha tehlikeli olabileceği anlatılmaktadır.)

2. "Sarhoş Karıncalar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3108, 27 Ekim 1888. (Fransız dergilerinden birinde, bir adada görülen ve diğer karıncalardan farklı hareketlerde bulunan bir karınca türüne sarhoş adının verildiğinden bahseden bir yazıdan hareketle edebiyatımızdaki sarhoşluk mevzusu üzerinde durulmakta ve ilave olarak da alkolün zararlarına değinilmektedir.)

3. "Et Yiyen Nebat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3113-3114, 2-3 Kasım 1888 (2 tefrika). (Yazarın Amerika'da çıkan *The Nature* dergisinde bir bilim adamı tarafından yayımlanan et yiyen bitkiler ile ilgili bir yazı üzerine kendisinin daha önce de Fransız gazetelerinde okuyup bilgi sahibi olduğu bu canlıların yaşamları, genel özellikleri, avlanma usulleri üzerine farklı araştırmacılardan elde ettiği bilgileri derlemesinden ve örnek olaylar üzerine yaptığı yorumlardan oluşan yazıdır.)

4. "Siyah Güvercinlerin Sürati", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3220, 7 Mart 1889. (Güvercinlerin kolay eğitilebilen ve çok süratli canlılar olmasından dolayı insanlar tarafından bir hızlı iletişim aracı olarak kullanıldığı hatta bu özellikleri sayesinde savaşlarda bile önemli bir rol oynadıklarını anlatan yazıdır.)

5. "Örümcekler ve Sayyadlığı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3221, 8 Mart 1889. (Genellikle insanların evlerinde, görünmeyecek ve ulaşılamayacak güvenli köşeleri kendilerine yuva belleyerek oluşturdukları ağları ile sinek benzeri canlıları avlayan

örümceklerin farklı türleri ve bu türlerin ağlarının yapısı, farklı avlanma usulleri ve fiziksel özelliklerini anlatan yazıdır.)

6. "Bazı Balıkların Taarruzatı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3223, 12 Mart 1889. (Hayvanlar arasındaki, güce dayalı, hakimiyet mücadelesini anlatan yazıdır. Hayvanlar arasındaki bu amansız mücadele balıklar üzerinden anlatılmıştır. Balina ile kılıç balığı, falyanos balığı ile köpek balığı, son olarak da insanlar ile balıklar ve tüm deniz canlılarının mücadelesine dair örnekler verilmiştir.)

7. "Zekâ-yı Hayvani", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3293, 6 Haziran 1889. (Hayvanların zekası üzerine bir yazıdır. Yazıda, iki olay anlatılmaktadır. İlk olayda bir köpek ile tilkinin zeka konusunda yarıştırılması ve tilkinin bir yaban hayvanı olarak doğası gereği, köpeğe üstünlüğü anlatılmaktadır. İkinci olayda ise bir köpeğin alışkanlık hâline getirdiği görevini yerine getirmek için gösterdiği çaba anlatılmaktadır.)

8. "Tahtakurusu", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3294, 7 Haziran 1889. (Yaz aylarında ortaya çıkarak evlerde oluşturduğu kötü kokularla birlikte insan vücudunda kaşıntı ve kızarıklığa yol açan bir böcek olan tahtakurusundan bahsedilir. Tahtakurusunun Amerika'dan Avrupa'ya, oradan ise ülkemize geliş serüveninin tarihsel hikâyesinin, bu böceğin hangi şartlarda yaşamsal faaliyetlerine devam edebildiğinin ve üreme-beslenme şeklinin anlatıldığı yazıdır.)

9. "Sim Tüküren Yılan", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3300, 14 Haziran 1889. (Afrika'nın kuzeyinde avlarını kuvvetli bir zehir tükürerek öldüren yılan anlatılmaktadır. Bu yılanın yeşil ve parlak bir görünüme sahip olduğu, ayrıca keskin gözleri ve nişancılığı ile acımasız bir avcı olduğundan, bununla birlikte ağzının sınırsız bir şekilde açılabilmesi sayesinde cüssesi büyük avlara da saldırdığından bahsedilmektedir. Avının peşini asla bırakmayan, insanlara karşı da saldırgan bir tutum izleyen yılanın ısırığının ölümcül olduğu, tükürdüğü zehrin ise insan vücudunda kalıcı yaralara sebep olduğu ifade edilmektedir. Arslan avcısı Gordon

Göminek isimli bir şahsın bu yılanla karşılaması sonucunda başına gelenler anlatılmıştır.)

10. "Sinekler", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3311, s. 6. 27 Haziran 1889. (Sinekler hakkındaki güncel bilgiler anlatılmaktadır. Sineklerin ortaya çıkma dönemleri, yaşadıkları yerler, üstün kabiliyetleri ve sinek çeşitlerinin kendilerine has özellikleri açıklanmıştır.)

11. "Cezayir'de Çekirge Hasarı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3309, 35 Haziran 1889. (Cezayir'de çekirge sürülerinin ortaya çıkmasıyla tarım arazilerinde büyük tahribat oluştuğu, bu çekirge sürülerinin on yıllık periyotlarla ortaya çıktığı ve yerel halkın çekirgelerle mücadelesi üzerinde durulmuştur.)

12. "Nekrofor", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3353, 19 Ağustos 1889. (Nekrofor böceğinin isminin kökeninden başlayarak, yaşam tarzı, avlanma usulleri, ölü hayvanların bedenlerini kullanarak yavrulaması, gereken durumlarda diğer nekrofor böcekleri ile iş birliği içerisine girebilmesi gibi özelliklerinin deneyler ile izah edildiği yazıdır.)

13. "Kurtlarını Hayvanların Midelerinde Büyüten Sinekler", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3335, 25 Temmuz 1889. (Kurtlarını; inek, at, koyun gibi hayvanların midelerine ve derilerinin altına yerleştirerek çoğalan, halk arasında "kulağa kaçan sinek" olarak bilinen sinek türünün özelliklerinin, çevreye verdiği zararın ve bu sineklerden korunma yöntemlerinin anlatıldığı yazıdır.)

14. "Harda Musiki Merakı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3485 20 Ocak 1890. (Eşeğin halk arasında ahmaklık, saygısızlık, bayağılık, kabalık gibi vasıflarla birlikte anıldığı ancak aksine bu hayvanın aslında kanaatkâr, zeki ve çalışkan bir hayvan olduğunu ifade eden yazıdır. Söz konusu zekanın derecesini ortaya koymak için eşeğin maharetlerinden ve özellikle müziğe olan yatkınlığından bahsedilmiştir. Eşeğin hokkabazlıktaki ve müzikteki hünerlerini gösterdiği örnek olaylara yer verilmiştir.)

15. "Köpeklerde Talim-i Sanat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3609, 22 Temmuz 1890. (Avrupalıların en çok ilgi gösterdikleri hayvanlardan biri olan köpekleri, çeşitli iş kollarında çalışmak üzerine eğittiklerine dair yazıdır. Köpeklerin çeşitli sanayi kollarında işçi olarak çalıştırıldığı, tiyatrolarda oyuncu olmak üzere eğitildiği, hatta tiyatro oyunlarında boy gösteren köpeklerin "artist" sıfatıyla anıldığı ifade edilir. Ayrıca farklı işlerde ve sanat dallarında kullanılan pek çok farklı hayvanın olduğundan da bahsedilir.)

16. "Üdebadan Bir Maymun", *Vakit (Haftalık Ek)*, nr. 40, 23 Ekim 1930. (Yazı, maymunlar ile insanların akraba olduklarını kanıtlamak amacıyla yazılmıştır. İngiliz bir yazarın insan davranışları sergileyen maymunu örnek göstererek bu akrabalığın ne kadar kuvvetli olduğu açıklanmaya çalışmasına dikkat çekmiştir.)

17. "Kanımızı Emenler", *Vakit*, nr. 4892, 23 Ağustos 1931. (Yaz aylarının gelmesi ile birlikte harekete geçen bit, pire, tahtakurusu çeşidinden kan emen böcekler, bunlar hakkında bazı inanışlar, bu inanışlardan doğan birtakım fıkra, halk hikâyesi tarzında anlatılar ve kan emen böceklerden korunma çareleri hakkında bir yazıdır. Ayrıca bu böceklerin ortaya çıkmalarının isimlendirilişinin zamanla değişmesinden hareketle, eskiye ait kullanımların terk edilmesinden, sürekli değişen modadan ve maymun iştahlılıktan bahsedilmiştir.)

18. "Anlayana Sivrisinek Saz: Ercümend Ekrem Talu'ya". *Cumhuriyet*, nr. 4046, 20 Ağustos 1935. (Ercüment Ekrem Talu'nun; Hüseyin Rahmi'nin "Peçeli Kadına Dair" başlıklı yazısına cevap verdiği yazıda bahsettiği sivrisineklerden yola çıkarak nefret ettiği bu böcek hakkında bilgiler vermiştir. Ardından Heybeliada'da sivrisinekler ile mücadele için neler yaptıklarından ve aldıkları olumlu sonuçlardan bahsetmiştir.)

2. İnsana Dair (Bedeni Tanıtmaya Yönelik) Yazılar

1. "Uykuya Yatmak İçin Yeni Bir Vaziyet", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2646, 5 Nisan 1887. (Uyumak için çeşitli vaziyetlerin bulunduğunu ancak İngiliz doktorların bu vaziyetlere bir yenisini eklediğini ifade eden yazarın *London Medical Record* adlı sağlık dergisinden aktardığı yazıda baş aşağı yatmanın vücuda çeşitli faydaları olduğu anlatılmaktadır.)

2. "Fart-ı İştigâlat-ı Zihniye", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3013, 5 Temmuz 1888. ("Bend-i Mahsus-ı Dâhilî" başlıklı bölümde bulunan yazıda, insanın aşırı çalışma temposu içerisinde, zaman zaman zihnini dinlendirmesi gerektiği, eğer uzun zaman zihnini dinlendirmeden çalışırsa zihin yorgunluğundan doğan birtakım sıkıntılarla karşılaşabileceği anlatılmaktadır. Ahmet Mithat Efendi yazının sonunda bir değerlendirme yapmıştır.)

3. "Cesimü'l Cüsse Adamlar ile Cücelere Dair İstatistik", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3032, 27 Temmuz 1888. (İklimin insan boyuna olan etkisi üzerine bir yazıdır. Çok soğuk veya çok sıcak iklimlerde yaşayan insanların kısa boylu, ortalama sıcaklıktaki bölgelerde yaşayan insanların ise uzun boylu olmasını; soğuk iklimlerde yaşayan Almanlar, Ruslar, Norveçlilerin uzun boylu olması, sıcak iklimlerde yaşayan İtalyanlar ve İspanyolların daha kısa boylu olmasından örnekler vererek açıklar. Yazının sonunda "Mülahaza" başlığı altındaki bölümde söz konusu istatistiklerin pek de önemli olmadığını ifade eder.)

4. "Kanât-ı Hazmiyede Mevâd "Ecnebiye", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3056, 28 Ağustos 1888. (Boğazına yanlışlıkla çatal kaçan bir hokkabazın, Paris'te ameliyat edilmesine dair bir yazıdır. Bu olaydan yola çıkarak benzer olaylara dair örnekler verilmiştir. Buna göre yine Paris'te bir adam takma dişlerini bir başkası bozuk para, öteki zinet eşyalarını ve bir diğeri ise büyük bir çakıyı yutmuştur. Yazının sonunda ise yazar, bu gibi haberlere rağmen midenin çok hassas bir organ olduğu ve yediğimiz şeyleri iyice çiğnemeden yutmamamız gerektiğini ifade etmektedir.)

5. "Emrazın Valideynden Evlâda İrsen İntikali", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3076, 20 Eylül 1888. (İnsanın genetik açıdan anne ve babasına benzerliğinin sonucu olarak hastalıkların da evlada bu yolla geçebileceğini anlatan yazıdır. Bu bağlamda ebeveynlerden evlada genetik olarak aktarılan hastalıklardan bahsedilmektedir.)

6. "Hareket-i Vücut", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3094 -3095, 11-12 Ekim 1888. (İnsan vücudunun sporda veya hareketli bir işte çalışarak yorulmasının hareketsiz kalmasından daha iyi olduğunu, bunun vücut için bir gereklilik olduğunu, hareketsizliğin ve tembelliğin insan sağlığı için birçok olumsuz sonucunun olabileceğinin anlatıldığı yazıdır. Bu görüşler, bir Fransız koşucunun İstanbul'da yaşadığı bir olay ile örneklendirilmiştir.)

7. "Koltuk Altlarından Süt Akan İnsanlar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3102, 20 Ekim 1888. (Fazladan bir meme ucuna sahip anomalisi anlatılmaktadır. Hatta bu sebepten süt kanallarının da yerinin değişmesi ile bir kadının çocuğunu koltuk altından beslemek zorunda kaldığı ifade edilmektedir.)

8. "Sinn-i Ebeveynin Evlat Üzerine Olan Tesiri", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3319, 5 Temmuz 1889. (Macar bilim adamlarının görüşlerinden hareketle, anne ve babaların yaşlarının çocuğun bünyesi üzerinde etkili olduğunu anlatan yazıdır. Çok yaşlı ve çok genç ebeveynlerin çocukları zayıf bünyeli olurken, yaşlı erkek ve genç kadın evliliğinden dünyaya getirilen çocukların daha güçlü bünyeye sahip oldukları ifade edilmektedir.)

9. "Kuvve-i Şammenin Fart-ı İntibahı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3329, 17 Temmuz 1889. (Koku almaya yarayan sinirlerdeki bazı hastalıkların bu sinirlerin daha hassas hale gelmesine veya normalden farklı çalışmasına sebep olabileceğini anlatan yazıdır. Koku alma sinirlerindeki aşırı hassasiyet dolayısıyla diğer insanların fark edemedikleri kokuları dahi ayırt edebilen kişilerden bazılarının, bu durumu meslek haline getirdiği ifade edilmektedir.)

10. "Madumiyet-i Şamme", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3330, 18 Temmuz 1889. (Koku hissinin tamamen kaybolması hastalığına yakalanan insanların yaşadıkları zorluklar anlatılmaktadır. Zararlı bir kokuya maruz kaldıkları halde bunun farkına varmadıkları için sağlık problemleri yaşayan insanlar örnek verilmiştir. Yazının içerisinde ikinci bir başlık altında, bazı kokuların insan tabiatında değişikliğe sebep olabileceği ifade edilmiş ve bu bağlamda örnekler verilmiştir.)

11. "Kedilenmek İlleti", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3335, 25 Temmuz 1889. (Fransa'da yaşayan on dört yaşında bir kız çocuğunun kendini kedi zannetmesine sebep olan psikolojik bir hastalığa tutulması anlatılmaktadır. Hastalığa tutulan kızın tedavi altında olduğu ve dört ayak üzerinde yürümek, kedilere özgü çevik hareketlerle koşuşturmak, güvenli bir bölge bulup sığınmak, kedilerin köşeye sıkıştığında yaptığına benzer şekilde kabarmak, mırıldanmak, miyavlamak gibi belirtiler gösterdiği ifade edilmiştir.)

12. "Kuvve-i Zaife", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3342-3345, 2-6 Ağustos 1889 (2 tefrika). (İnsanın güçten düşmesini ve bu güçten düşme hadisesini bir çeşit hastalık olarak ele alan bir yazıdır. Yazıda "Kuvve-i Zaifenin Kesb-i Şiddet Eylemesi Hastalığı" (Güçten Düşmenin Şiddetlenmesi Hastalığı), "Hıfz-ı Sıhha-i Zaife" (Güç Hastalıkları Doktorluğu) başlıkları altında söz konusu hastalık hakkında bilgiler verilmiştir.)

13. "İhtilaf-ı Ruyet", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3372, 11 Eylül 1889. (Miyop, astigmat, katarakt gibi görme bozukluklarını ve bu görme bozukluklarının sebeplerini anlatan yazıdır.)

14. "Garaib-i Ruyet", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3373, 12 Eylül 1889. (Göz zafiyeti (amipli bupi), gündüz körlüğü (hermeralubi), gece körlüğü (niftalopi), yarım görme, çift görme (diplopi) gibi göz hastalıkları alt başlıklarla kısaca açıklanmaktadır.)

15. "Gülme", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3493, 29 Ocak 1890. (Gülme çeşitlerinden yola çıkarak kişilik tahmini yapanlardan alaycı bir şekilde söz edildikten sonra, Voltaire'nin gülme konusunda fikirlerinden hareketle değerlendirmelerde bulunulan yazıdır.)

16. "Hayalet Görmek", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3607, 19 Temmuz 1890. (Hayalet görme, gündüz düşleri, uyurgezerlik ve hurafelerin aslında biyolojik hadiselerin sonucunda oluşan yanılsamaların ürünü olduğunu ve depresyon, cinnet, vecd gibi durumlara neden olduğunu anlatan yazıdır. Tarih boyunca, dünyaca tanınır şahsiyetlerin de içerisinde yer aldığı kişilerin hayatlarından örnekler verilerek, tıp alanında bu gibi durumlar için geliştirilen projeler açıklanmıştır.)

17. "İtirafı En Müşkül Olan Şey", *İleri*, nr. 687, 7 Aralık 1919. (İnsanın itiraf etmekte en çok zorlandığı şeyin kendi kusurları olduğu ve bu kusurların en fenasının ise ahmaklık olduğunu belirten yazıdır. Fiziksel kusurlar ayna yardımıyla görülüp biraz çaba ile görünmez hale getirilebilirken asıl ahmaklığın bir çaresinin olmadığı üzerinde durulur. Aynı kişinin hayatta yaşadığı zorluklara da birtakım kılıflar bularak yok saydığı ya da görmezden geldiği belirtilir.)

3. Yabancı Kültürlere Dair Yazılar

1. "Amerika'da Darülayyaşîn", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2648, 7 Nisan 1887. (Amerika'da süregelen kontrolsüz alkol tüketiminin bir sonucu olarak devletin bağımlıların alkolü bırakması için özel bir hastane açtığı ancak bu hastanenin yeterli olmayacağı çünkü toplumun neredeyse tamamında alkol bağımlılığı olduğunu anlatan yazıdır.)

2. "Arzı'n-nâr Vahşileri", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3081, 26 Eylül 1888. (Amerika'nın güneyinde bulunan ve yanar dağlarının çokluğu ile bilinen bir bölge olan "Arzı'n-nâr" ın Tierra del Fuego'nun (Ateş Adaları) anlatıldığı bir yazıdır. Bölgenin Portekizli gemici Macellan tarafından bulunduğu, Mösyö Le ve Mösyö Vusan adında iki araştırmacının yaptığı araştırmaların neticesinde burada yaşayan halk hakkında birçok bilginin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, adanın adlandırması üzerine iki görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan birincisi bölgede bulunan yanardağların adlandırmada etkili olduğu şeklindedir. İkincisi ise bölgenin bir ada olması dolayısıyla, kibrit olmamasından dolayı, bölge halkı tarafından yakılarak uzun zaman söndürülmeden kullanılan kütüklerin adaya ismini vermede etkili olduğu iddiasını içermektedir. Ayrıca adanın yerli halkının günlük yaşamı, âdetleri ve kültürü gibi konular da anlatılmaktadır. Yazının sonunda Ahmet Mithat Efendi'ye ait bir mülahaza da bulunmaktadır.)

3. "Hint'te Aile", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3105, 24 Ekim 1888. (Hint ailelerini teşkil eden kurallar ve ailelerin yapısı üzerine bir yazıdır. Aile yönetiminde babanın yeri, sahip olunan malların ailenin ortak malı olarak görülmesi ve mirasın da bu nedenden dolayı nesiller boyunca bölünemeyip babadan sonra gelen aile reisi tarafından kontrol edilmesi ve bundan dolayı meydana gelen sorunlar, ailede kadın ve erkeğin rolü, kız çocuklarının küçük yaşta nişanlanması ve babanın cinsiyete göre aile fertlerine olan yaklaşımları, kadının ailedeki ve toplumdaki yeri, toplumun kadına bakışı, aile içerisinde anne ve eş olarak kadın, kocaların ölümünden sonra kadınların öldürülmesi âdeti ve Hint erkeklerinde çok eşlilik gibi konular anlatılmaktadır.)

4. "Üşümemek İçin Soyunmalı İmiş", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3212, 26 Şubat 1889. (İnsanların soğuk karşısında çok uzun zamandır çeşitli tedbirler alarak kendilerini korumaya çalıştığı ve bunun için kat kat giysiler giymek ateş yakmak gibi önlemler aldığı ancak sıcaklığın eksi 20,30, 40 derecelere kadar düştüğü bazı memleketlerde insanların üşümemek için soyunduğu ve bu sayede vücutlarını daha dayanaklı hale getirdiğini anlatan yazıdır.)

5. "Çin'de Tababet", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3220, 7 Mart 1889. (Çin'de doktorların hastalarını iyileştirmek için daha fazla çaba harcamalarını sağlayan doktor ve hastalar arasında geliştirilmiş iki yöntemin anlatıldığı yazıdır. Bu yöntemlerden birincisi Çinli insanların sağlıklı oldukları müddetçe doktorlarına belirli bir aylık ücret ödemesi ve bu ücreti hastalandıklarında kesmesi yöntemidir. Bu yöntem sayesinde doktorlar aylık ücretlerine yeniden kavuşabilmek için hastalarını daha çabuk iyileştirmeye çabaladıkları ifade edilmiştir. İkinci yöntem ise doktorların kapılarına ölen hastalarının sayısı kadar fener asmasıdır. Bu sayede hastaların daha iyi tedavi görebilecekleri doktoru seçme hususunda bir fikre sahip olmalarının amaçlandığı belirtilmiştir.)

6. "Vahşilerde Hiss-i Telebbüs ve Tezeyyün ve Bunların Bazı Suretler ile Medeniyetlere Olan Tefavütleri", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3237, 27 Mart 1889. (Günümüz insanları için bir ihtiyaç haline gelmiş olan örtünme hissinin vahşilerde nasıl ortaya çıktığı ve vahşi insanın giyinme usulleri ile uygar insanın giyinme usulleri arasındaki farkların açıklanıp karşılaştırıldığı yazıdır. Bu bağlamda vahşi insan en başından beri bir zaruriyet olarak, hava şartları, böcek ve hayvan saldırılarından korunmak için giyinme ihtiyacı duyarken, uygar insan için giyinmenin toplumsal bir ihtiyaç haline geldiği ifade edilmektedir. Vahşi insanların kendilerine moda olarak tabir edebileceğimiz süslenme tarzları ile uygar insanın süslenme tarzının tamamen farklı olduğu ve uygar insanın her açıdan vahşilere göre daha iyi bir süslenme/ giyinme tarzına sahip olduğu söylenmektedir. Tüm bu farklılıkların ve karşılaştırmaların temelinde yatanın ise yaşam şartları ve iki insan tipi arasındaki bu şartlara dayalı yeterlilik algısı olduğu anlatılmaktadır.)

7. "Çinlilerin Bazı Âdâtı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3296, 10 Haziran 1889. (Çinlilerin kendilerine has kültürel özelliklerinden bahseden yazıdır. Buna göre, arabayla yolculuk ederken yaya bir tanıdığını gören bir Çinli, yaya arabaya binene kadar ısrar etmeyi sürdürür. Nezaket gereği yaya ise uzun müddet binmemek için ısrar ederse de sonunda bu kültürel seremoninin sonucunda arabaya biner ve gideceği yere bırakılır. Bir başka kültürel özellik ise argo sözcükler için söylenebilir. Bizde hiçbir anlam ifade etmeyen bir sözcük, bir Çinli için en ağır hakaret manasına gelebilir.)

8. "Çin'de Geçim", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3323, 10 Temmuz 1889. (Çin'de aşırı nüfusun ve yoksulluğun bir sonucu olarak bakılamayan çocukların satılması, ölüme terk edilmesi ve henüz dişleri çıkmadan öldürülmesi gibi usullerin bulunduğunu, kaderine terk edilen çocukların bırakıldığı özel alanların olduğunu ve henüz bebekken öldürülen çocukların belirli zamanlarda arabalarla evlerden toplandığını anlatan yazıdır. Ayrıca Çinli ailelerde baba ile evlatlar arasındaki ilişkiler hakkında da bilgiler verilmiştir.)

9. "Aç Durmak Modası", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3325, 12 Temmuz 1889. (Fransa'da bir meslek haline gelmiş olan uzun süre aç durma gösterileri üzerine bir yazıdır. Paris'te bir serginin açılışında Hintli birinin haftalarca aç kaldığı, bu durumu da bir gösteri haline getirerek insanlara sunduğu anlatılmaktadır. Amerikalı bir doktorun bu durumun aslında yapılamayacak bir şey olmadığını, hayvanların kış uykusuna benzer bir hadise olduğunu kanıtlamak için uğraşlarının yanı sıra Hindistan'da canlı canlı gömülen bir kişinin aynı yöntemle kırk gün açlığa dayandığı ifade edilmiştir.)

10. "Kim İki Bin Dolar Kazanmak İster", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3341, 1 Ağustos 1889. (Amerika'daki bir gazetede çıkan yarışma haberinden bahsedilmektedir. Haberde, zengin bir kişi tarafından düzenlenen yarışmaya katılmak için başvuran ilk beş kişiye çiğ fare, kurbağa gözü gibi tiksinti uyandıracak şeylerin yemek olarak verileceği ve yemeği ilk bitiren kişinin iki bin dolar ile ödüllendirileceği vaat edilen

yarışmaya yaklaşık beş yüz kişinin katıldığı bildirilmektedir. Bu gibi yarışmaların Amerika'da sık sık düzenlendiği ve normal karşılandığı ifade edilmektedir.)

11. "Çinlilerin Misafirlerine Ettikleri İkram", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3350, 15 Ağustos 1889. (Çinlilerin misafir ağırlama usulleri hakkındaki yazıdır. Buna göre Çinli kadın ve erkekler evlerine davet ettikleri misafirlerini çift olarak kabul etmezler. Kadınlar sadece kadın misafirleri davet ederek kendi odalarında ağırlarlar ve erkekler de yine sadece erkek misafirler kabul edip sadece kendi odalarında ağırlar. Aileler çiftler hâlinde görüşmek istediklerinde bunu evde değil bir lokantada yaparlar. Nadiren evde ağırlanan misafirler ise mutlaka yemeğe davet edilir, bu davetin kabul edilmemesi durumunda ev sahibi büyük üzüntü gösterileri ile birlikte onu içki içmeye davet eder. Yemek davetinin kabulü hâlinde ise yemek yeme süreci bir ritüel hâlinde gerçekleşir ve belirli aşamalarla yemekler sırayla misafirin önüne getirilir.)

12. "Bir Çin Komedyası", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3647, 8 Eylül 1889. (Çin kültüründe yer alan kadın kılığına girmiş erkek artistlerin sahne aralarında ve sahne haricinde erkek müşterilerle olan münasebetlerinin anlatıldığı yazıdır. Yazının içerisinde örnek bir piyes de bulunmaktadır.)

13. "Yamyamlık", *İkdam*, nr.8626, 19 Mart 1921. (Yazar, İngilizler tarafından ele geçirilen, yamyam bir topluluğa mensup kişilerin, öldürdükleri düşmanları, onları onurlandırmak için yediklerini anlatan bir yazı okuduğunu ifade eder. Bu yazı bağlamında uygar insanların ölüm karşısındaki tutumunu değerlendirir. Ayrıca Makedonya İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu gibi büyük medeniyetlerde hatta uygar olarak görülen medeniyetlerde dahi olağanüstü hallerde yamyamlığın görüldüğünü dile getirir. İnsanların yamyam olarak mı dünyaya geldiği yoksa koşullar onları yamyam olmaya mı zorlamıştır sorusuna bir cevap aramaya çalışır)

4. Gök Bilimi ve Meteorolojiye Dair Yazılar

1. "Kamerde Hayat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2553, 17 Aralık 1886. (Ay ile Dünya'nın, büyüklükleri, atmosferleri, coğrafi özellikleri ve yaşama uygunlukları gibi özelliklerinden yola çıkılarak bilimsel verilere dayandırılarak karşılaştırıldığı ve Ay'da yaşamın olup olmadığı hakkında tahminler yürütüldüğü yazıdır.)

2. "Merih Seyyaresinde Bir Hadise", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3006, 27 Haziran 1888. (Mars gezegeninde meydana geldiği düşünülen büyük bir kara parçasının ortadan kaybolması hadisesinin üç görüş çerçevesinde değerlendirilmesini içeren yazıdır. Bu görüşlerin ilki gezegendeki bir kara parçasının denizin dibine göçtüğü yönündedir, ikincisi gezegendeki kar ve buzul kütlelerinin hareket ettiği üzerinedir ve son görüş ise gezegende yaşayan insanların ileri teknolojileri ile bu hadiseyi gerçekleştirmiş olabileceğini ifade eder.)

3. "Feza Derûnuna Bir Nazar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3011, 3 Temmuz 1888. (Gökyüzünün insan aklının erişemeyeceği kadar derin oluşunun, Allah'ın kudretinin bir tecellisi olduğunu anlatan yazıdır. İnsan aklının sınırlı olması sebebiyle bu sonsuzluğun ancak bir kısmını kavrayabileceği söylenir. Uzay ve dolayısıyla güneş, güneşin diğer yıldızlarla kıyaslanması, dünya ile diğer gezegenler ve bunlar arasındaki mesafenin açıklandığı makaledir. Sonunda Ahmet Mithat'a ait bir mülahaza yazısı bulunmaktadır.)

4. "Tulumba", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3057, 29 Ağustos 1888. (Yakın zamanda gerçekleşen bir kasırga hadisesi üzerine, bu doğa olayının hangi şartlarda, nasıl oluştuğu, hangi bulutlardan hortum oluşabileceği, bu bulutların şekli, yapısı, meydana geliş aşamaları ve kasırga hadisesinin ardına bıraktığı yıkımın büyüklüğünü anlatan yazıdır.)

5. "Rüzgâr", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3061, 3 Eylül 1888. (Rüzgarın Amerika, Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarında ortaya çıkma sebeplerindeki farklılıkları, rüzgar

çeşitlerinin insan yaşamına etkisini anlatan, araştırmacıların rüzgar çeşitleri hakkındaki görüşlerini içeren yazıdır. Ülkemizdeki rüzgar çeşitlerinin insan hayatına zararlı olmadığı ancak özellikle okyanus kenarındaki ülkelerde ve çöllerle kaplı coğrafyalarda rüzgar dolayısıyla pek çok sorun yaşandığı ifade edilmektedir. Ayrıca rüzgârın insanlar için genellikle kötü çağrışımlar yapan bir benzetme unsuru olarak da kullanıldığından bahsedilmektedir.)

6. "Kurbağa Yağmuru", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3082, 27 Eylül 1888. (Frasız gazetelerinde haberlere konu olan ilginç bir gökyüzü olayı anlatılmaktadır. Yazıda gökten yağmur yerine kurbağa yağması hadisesi anlatılmaktadır. Ayrıca bir başka gazetede, gökten solucan yağdığına dair bir haber olduğunu ancak bu haberin farklı bir doğa hadisesinin ürünü olduğundan bahsedilmektedir.)

7. "Hareket-i Kürre-i Arzın Nazarî ve Amelî İspatı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3096-3106, 12-25 Ekim 1888(3 tefrika). (Dünyanın yuvarlak olması ve hareket etmesi meselesinin hâlâ bir tartışma konusu olmasından dolayı bu mevzuya bir açıklık getirmek üzere kanıtların sunulduğu makaledir. Dünyanın yuvarlak olmadığını iddia eden kimselerin ortaya attığı birtakım görüşleri çürütmeyi sağlayacak kanıtlar soru cevap şeklinde ilmi kaynaklara dayandırılarak anlatılmıştır.)

8. "Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor", *İkdam*, nr. 8779, 25 Ağustos 1921. (Bir okuyucusunun, kendisine gönderdiği mektupta, dünyanın yuvarlak olduğuna inanmadığını söylemesi üzerine kaleme aldığı ve çeşitli kanıtlar sunarak dünyanın yuvarlak olduğunu anlattığı yazısıdır.)

9. "Bu İbtidasız, Sonsuz Âlemde Kendini Kaybeden Bir Daha Bulamaz", *Cumhuriyet*, nr. 4959-4960, 6-7 Mart 1938(2 tefrika). (Dünyanın ve uzayın insan aklının sınırlarını zorlayan mükemmelliğini anlatan yazıda dünyanın yaratılışından yer çekimine, okyanusların derinliğinden kumulların oluşumuna, uzayın sonsuzluğundan gezegenlere ve meteorlara, atmosferden kasırgaların oluşumuna kadar çeşitli konulara değinilmiştir.)

5. Tıbbî Yazılar

1. "Bazı Zanniyâtın Hastalar Üzerindeki Tesiri", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3211, 25 Şubat 1889. (Hastaların tedavi sürecinde doktora olan önyargılarının tedavi süreçlerine olumlu ya da olumsuz olarak yansıdığını anlatan yazıdır. Doktor hakkında tedaviden önce olumlu düşünceler besleyen hastaların tedavisinin daha başarılı olduğu aksi durumda ise tedavide belirgin aksaklıklar yaşandığı ifade edilmektedir. Aynı durumun ilaçlar için de geçerli olduğu belirtilmektedir. Yazının sonunda paralel düşünceler içeren, Ahmet Mithat'ın "Mütalaa-i Tasdikiye" başlıklı yazısı bulunmaktadır.)

2. "Bazı Yaraları Tedavi İçin Köpeklere Yalatmak", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3220, 7 Mart 1889. (Köpeklerin dillerindeki birtakım salgıların yaraları çabuk iyileştirme gücüne sahip olduğunu ve bazı insanların yaralarını köpeklere yalatarak tedavi ettiğini, söz konusu tedavi yönteminin olumlu sonuçlar verdiğini anlatan yazıdır.)

3. "O Dö Koloni Denilen Mayi-i Muattar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3235, 13 Mart 1889. (Kokuların insanlar üzerindeki etkileri, kokulara verilen çeşitli isimler ve sağlık açısından kokuların tesirleri anlatıldıktan sonra, Avrupa'da icat edilen kolonyanın tarihi, oluşturduğu iş sektörü ve çeşitleri hakkında bilgi veren yazıdır.)

4. "Romatizmaların Suret-i Cedidede Tedavisi", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3226, 14 Mart 1889. (Romatizma hastalığı ve bu hastalığın tedavi şekilleri anlatılmaktadır. Pek çok tedavi yöntemi bulunan hastalığın yeni bir tedavi yönteminin daha ortaya çıktığı, bu yöntemde insanların kendilerini arılara sokturduğu ve oluşan şişkinlikten sonra ameliyat edilen hastalarda olumlu sonuçlar elde edildiği ifade edilmektedir.)

5. "Telkih-i Cederî", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3314, 31 Haziran 1889. (Fransız gazetelerinde, bir doktor tarafından yayımlanan bir makaleden söz edilmektedir. Paris Akademisi tarafından gerçekleştirilen bir toplantıda çiçek aşısının

genişletilmesi hakkında alınan kararlar ve aşı hakkında bilinmesi gerekenler anlatılmaktadır.)

6. "Revayihin Kuvve-i Şamme Üzerine Olan Etkisi", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3328, 16 Temmuz 1889. (Pek çok farklı alanda kullanılan kokuların her ne kadar insana zevk veren bir tarafı olsa da abartılması hâlinde sağlığa zararlı olduğunu, kokular nedeniyle nefes darlığı, baş ağrısı gibi çeşitli rahatsızlıkların meydana gelebildiğinin anlatıldığı yazıdır. Ayrıca kokuların kullanım alanları ve elde edildikleri bitki ve hayvanlar hakkında da bilgi verilmektedir.)

III. Toplumsal Hayata ve Toplumsal Meselelere Dair Yazılar

1. Moda ve Günlük Hayata Dair Yazılar

1. "Bir Genç Kızın Avaze-i Şikayeti", *Ceride-i Havadis*, nr. 5856, 24 Kasım 1884. (Bir genç kızın, aldatılmasından dolayı önce erkeklere, ardından hayata ve kadere (tabiata) olan isyanı. Bu ilk yazısında genç kızın yakarışının şikayetinin "kadere" ve "kaderin" arkasındaki Tanrı'ya değil de "tabiata" yönelmesi Hüseyin Rahmi'nin daha sonraki yıllarda iyice belirginleşecek Darwinist tutumunun habercisidir.

2. "Sebata Bir Numune", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2546, 9 Aralık 1886. (İnsanlığa büyük hizmetlerde bulunmuş ünlü kişilerin ve bilim adamlarının, başarılarının en önemli sırrının sabır olduğunu, dünyaya mal olmuş kişilerin hayatlarından örnekler vererek anlatan yazıdır. Copernicus, Kepler, d'Alembert, Newton gibi ünlü şahsiyetlerin tarih sahnesine çıkışlarının hep bu şekilde olduğu, yoksulluk, eğitimsizlik gibi çeşitli zorluklarda mücadele etmelerine rağmen sabırla çalışmalarına devam ederek sonuca ulaştıkları ifade edilmiştir. Yazının son bölümüne ise Çin porselenlerini orijinaliyle aynı şekilde kopyalayabilmesi ile ünlenen Bernard Palissy'nin hayatı hakkında Fransızcadan bir tercüme eklenmiştir.)

3. "Körlere Mahsus Gazeteler", Tercüman-ı Hakikat, nr. 2652, 12 Nisan 1887. (Fransa'da çıkarılan görme engellilere özel üç adet gazeteyi tanıtan yazıdır. Bu gazeteler, Paris'te çıkarılan *Luis Braille*, yine aynı gazetenin siyaset ve edebiyata özel bir basımı ve Marsilya'da çıkan *Les Trois Mondes* isimli gazetelerdir. Ülkemizde de görme engelliler için bir gazeteye ihtiyaç duyulduğu ancak bugüne kadar hiçbir girişimin olmadığı ifade edilir.)

4. "Bülbül Yuvası", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2997, 16 Haziran 1888. (Yazarın, bir bülbül yuvasının gözlemlenmesi sonucunda, aile, ebeveynlik ve çocuk eğitimi hakkında görüşlerini ortaya koyduğu kısa hikâye benzeri yazıdır.)

5. "Dalgınlık", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2999, 19 Haziran 1888. (İnsanların, dalgınlık sonucunda düştüğü, bazen garip, bazen komik halleri, Andre Marie Ampere, Isaac Newton, Cesare Beccaria, Wolfgang Amadeus Mozart gibi dünyaca tanınmış kişilerin başlarından geçen olaylardan örnekler vererek anlatan yazıdır.)

6. "Tütün", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3001, 21 Haziran 1888. (Tütün kullanımının insan sağlığına olumsuz etkisinin yanında, aynı zamanda ahlakı da kötü etkilediği ve bu durumun bireysel bir meselenin ötesinde toplumsal bir yaraya dönüştüğünü anlatan yazıdır. Ayrıca tütün kullananlar hakkında çeşitli ülkelerdeki görüşler, tütün kullanırken çevreye verilen rahatsızlık ve en kısa yoldan nasıl bırakılacağı hakkında tavsiyelerin de yer aldığı bir yazıdır.)

7. "Moda", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3003, 23 Haziran 1888. (Modacılık ve modanın sanat dalları arasındaki yerinin konu edildiği yazıda; kişinin giyim tarzı ile kişiliği ve toplumsal statüsü arasındaki bağ anlatılmakta, bu bağlamda, belirli giyim tarzlarına toplumun bakışı hakkında bilgi verilmektedir. Modanın sürekli değişkenliği ve büyük şirketler ile moda arasındaki bağ da anlatılmaktadır.)

8. "Eski Ayakkabılar Ne Oluyor", *Tercüman-ı Hakikat*, nr 3006, 27 Haziran. 1888. (Amerika ve Fransa'da eskiyip atılan ayakkabıların toplandıktan sonra parçalarına ayrıldığını ve ortaya çıkan malzemeden yeni ayakkabılar üretildiğini anlatan yazıdır.)

9. "Evlenmeli mi Yoksa Bekâr mı Durmalı?", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3014-3015, 6-7 Temmuz 1888 (2 tefrika). (Evliliğin ve bekârlığın; bireysel, sosyal ve psikolojik yönleri karşılaştırılarak anlatılmıştır. Yabancı yazarlardan ve tıbbi bilgilerden yararlanılarak evlilik kurumunun olumlu ve olumsuz yönleri, cinsiyete göre değişiklik gösteren sonuçları değerlendirilmiştir. Yazı "Fenniye" sütununda yer almaktadır.)

10. "Beşeriyette Güzellik", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3064-3075, 6-19 Eylül 1888(5 tefrika). (Her insanın kendisini bir nebze de olsa güzel bulacağını, bunun yaratılıştan gelen bir ihtiyaç olduğunu, aksi taktirde psikolojik sorunlar yaşayacağını ve güzelliğin aslında göreceli ve üretilmiş bir kavram olduğunu anlatan yazıdır. Uzun bir yazı dizisi şeklinde yayımlanmıştır ve "Beşeriyette Güzellik" başlığının altında, güzelliğin; kişiye, eşyaya ve diğer varlıklara göre ayrı ayrı özellikleri olduğu ifade edilir. Gerçek güzelliğin ne olduğu, kişiye, topluma ve kültürlere göre değişen güzellik anlayışı, cinsiyete göre değişen güzellik algısı, bizde güzel sanatlar bağlamında güzellik algısı, insan vücudunun baş, göz, yanaklar, burun, ağız, çene, boyun, omuzlar, göğüs, meme, kol, el, ayak gibi kısımlarındaki güzellik unsurları anlatılır. Ayrıca güzelliği bozan kötü adetlerden bahsedilmiştir. Yazı dizinin sonuna bir "Son Söz" bölümü eklenerek genel bir değerlendirme yapılmıştır.)

11. "Gökten Köpek mi Yağıyor?", *Tercüman-ı Hakikat*, nr.3082, 27 Eylül 1888. ("Kurbağa Yağmuru" başlıklı yazının devamı niteliğindedir. Yazar, aktardığı olayların ona bir hatırasını anımsattığını ifade eder. Buna göre, bir gün yolda yürürken, bir ihtiyar ve çocuğu üzerine yüksek bir duvarın üzerinden, daha sonra bir bostandan kovalandığı anlaşılan, çok sayıda köpek düşer. İhtiyar bu durum karşısında ellerini göğe açarak tanrıya gökten köpek mi yağdırıyorsun diye seslenir.)

12. "Şifabahş Bir Meyve", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3102, 20 Ekim 1888. (Avrupalı doktorların, bizde hiçbir faydası olmadığına inanılan bazı bitkilerde ve meyvelerde sağlık açısından çok yararlı maddeler keşfettiğini anlatan yazıdır. Daha önce soğan hakkında bu nevi haberlerin olduğu, şimdi ise incirin içerisinde bulunan nişasta, şeker ve diğer maddelerin sağlığa çok yararlı olduğu iddiasında bulunduklarını ifade etmektedir.)

13. "Tahta Yapağısı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3108, 27 Ekim 1888. (Amerika'da icat edilen yeni bir alet sayesinde çok ince şekilde parçalanmış tahtalardan üretilen yorgan ve döşeklerin üretiminden bahsedilen yazıdır.)

14. "Örümcek Ağının Sanayide İstimali", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3212, 26 Şubat 1889. (Fransa'da ipekten üretilen elbise eldiven gibi eşyalara bir alternatif olarak örümcek ağından üretilen eşyaların kullanımının çok eskilere dayandığını ancak örümcek ağının dayanıksız yapısından dolayı üretilen bu eşyaların çok kısa ömürlü olduklarını, örümcek ağının daha dayanıklı bir hale getirilmesi için ne tür çalışmaların yapıldığını anlatan yazıdır.)

15. "Bahtiyarlık İstatistiki", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3220, 7 Mart 1889. (İnsanların yaşamları boyunca kaç yıl mutlu olduklarının hesaplandığı bir istatistiğin oranlarını içeren yazıdır. Buna göre insanların hayatlarının altmış yıllık ömürlerinde ancak otuz günü tam olarak huzurlu ve mutlu olarak geçirdikleri ifade edilmektedir.)

16. "Sanayi-i Garibe", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3226, 14 Mart 1889. (Memleketimizde yoksul kesimde yaşayan insanların genellikle amelelik gibi beden gücüne dayalı işler yaparak geçimlerini sağladığı ancak Batı'da aynı zümreden kimselerin, insanların birtakım ihtiyaçlarını iyi tahlil ederek garip meslekler icat ettiği anlatılmaktadır. Sabahları evleri dolaşarak insanları uyandıran bir ihtiyar ve kış aylarında elinde ateş dolu bir mangal ile evleri dolaşarak ocakları yakan bir adamdan bahsedilmiştir.)

17. "Ne Boş Hayal İmiş", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3228, 16 Mart 1889. (Hayal kurmak üzerine bir yazıdır. Hayal kurmanın boş bir eylem olduğu ve aslında bu yüzden güzel olduğu, gerçekleşen hayallerin hayal kurmak kadar haz vermediği anlatılır. Bu durum Madam Koralin isimli bir Fransız'ın bir ressam tarafından yapılan resmi hakkında hissettikleri ile örneklendirilir.)

18. "Balon ile Berhava Olmaktaki İhtisasat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3301, 15 Haziran 1889. (İnsanoğlunun aslında yerde yaşamaya uygun bir canlı olarak yaratılmasına rağmen her zaman uçmayı arzuladığını, bu arzusunun onu yüksek kuleler yapmaya ya da dağlara çıkmaya yönelttiğini ve bu arzunun bir sonucu olarak balonun icat edildiğini anlatan yazıdır. Balonun icadından itibaren çeşitli maceracılar

tarafından yapılan yükseklik deneylerinden ve bu deneylerin sonuçlarından bahsedilmektedir.)

19. "İğne Yutanlar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3305, 20 Haziran 1889. (Kasıtlı olarak iğne ve buna benzer kılıç, bıçak gibi sivri uçlu cisimleri yutan insanlardan bahsedilmiştir. Hokkabazlıkta bir gösteri olarak insanlara sunulan bıçak ve kılıç yutma gösterilerinin yanında bazı kimselerin de bunu bir macera arzusuyla yaptığı ancak bu maceranın sonu ölümle bitebilecek kadar kötü sonuçları olabileceği ifade edilmiştir. Sağ uyluğuna batıp vücudunda dolaşmaya başlayan bir iğne yüzünden çeşitli zorluklar çeken bir kızın başından geçenler örnek gösterilmiştir.)

20. "Bir Maymunun İntiharı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3306, 21 Haziran 1889. (İntiharın insanlar arasında kahramanca bir hareket gibi gözüktüğünü, ancak aslında sadece insana ait bir davranış olmadığını anlatan yazıdır. Sahibi tarafında dövüldüğü için intihar eden bir köpek ve sahibinin intiharı üzerine onu taklit ederek intihar eden bir maymun örnek verilmiştir.)

21. "Ceviz Ağacı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3319, 5 Temmuz 1889. (Ceviz ağacının kullanım alanları üzerine bir yazıdır. Sağlam yapısından kaynaklı olarak marangozlar tarafından mobilyacılıkta kullanılan ceviz ağacının, aynı zamanda meyvelerinin ve yapraklarının tıp alanında kullanıldığı ve pek çok derde deva olduğu anlatılmaktadır.)

22. "Edison", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3376, 16 Eylül 1889. (Edison'un Amerika'dan Avrupa'ya oradan da Mısır yoluyla İstanbul'a gerçekleştireceği seyahatler dolayısıyla halka buy ünlü bilim adamının kim olduğunu açıklamak maksadıyla yazılmış ayrıntılı bir biyografi yazısıdır. Edison'un 1847 yılında doğumundan, eğitimine, kişilik özelliklerine, çalışma azmine, çocukluk yıllarındaki gazetecilik deneyimine ve çeşitli icatlarına dair bilgiler verilmiştir.)

23. "Hanımlarda Saç Boyamak Modası", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3603, 15 Temmuz 1890. (Saç boyama modasının yıllar geçtikçe her yaştan kadın tarafından

benimsendiği ve yaygınlaştığı anlatılmaktadır. Saç boyası türleri, saç boyasının çeşitli zararları ve doktorların saç boyası hakkında görüşlerine de yer verilmektedir. Aynı zamanda saç boyası sektörü hakkında bilgiler de içeren yazıdır.)

24. "Matbuatın Fenne Hizmetleri", *İkdam*, nr. 1630, 21 Ocak 1899. (Matbuatın memleketimizde sadece edebiyat ile sınırlı olmasına rağmen özellikle Batıda edebiyatın yanında bilime de önemli katkıları olduğunu adeta bilimi yaymak için bir araç olarak kullanıldığını, bunun sonucu olarak da bilimsel ilerlemeyi hızlandırıcı etkiye sahip olduğunu anlatan yazıdır.)

25. "Geçmiş Meraretler" *Millet*, nr. 1, 5 Ağustos 1908. (Tüccarzâde İbrahim Hilmi ile birlikte çıkarmaya başladıkları *Millet* gazetesinin giriş yazısıdır. Özgürlüğün ne kadar kıymetli olduğu, Meşrutiyet'in gelmesinin ardından gelen özgürlük ortamı ve bunun memlekete etkisi anlatılmaktadır.)

26. "Zamana Uymalı", *Boşboğaz*, nr. 32, 30 Kasım 1908. (Zaman kavramı üzerinden devrin hayata bakışını yorumladığı yazısıdır. "Zaman sana uymuyorsa sen zamana uy" söylemi üzerinden, devrin değişen hayat tarzına herkesin ayak uydurmasının bir zorunluluk olup olmadığını sorgular.)

27. "Kimseye Dokunmayacak Sözü Nerede Bulunmalı?", *Boşboğaz*, nr.33, 3 Aralık 1908. (Güllabi ile Boşboğaz arasındaki konuşmalardan oluşan yazıda kimseyi rahatsız etmeyecek bir sohbet konusu aranır ve sonuç olarak bunun imkansız olduğu ifade edilir.)

28. "Fazilet-Mefsedet", *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, nr.35/4, 29 Eylül 1917. (Fazilet ve mefsedet (fesatlık) kavramlarının, faziletli insan ile fesat insanın karşılaştırılması üzerinden değerlendirildiği, faziletli insan nasıl olunur, fesat insan nasıl olunur sorularına bir cevap aranan ve bu cevapların Herbert Spencer, Aristo gibi ünlü düşünürlerin görüşlerinden ve Büyük İskender, Napoleon gibi devlet adamlarının hayat hikâyelerinden yararlanılarak verildiği yazıdır).

29. "Fatih Türbesini Ziyaret", *İkdam,* nr. 7467, 25 Kasım 1917. (Fatih Türbesi'ne yaptığı bir ziyaretten sonra tarihimiz hakkında duygularını paylaştığı bir yazıdır. Bir okuyucudan alınan mektup üzerine yazılmıştır.)

30. "Hanımların Ökçesi Beylerin Öfkesi", *İkdam*, nr. 7505, 2 Ocak 1918. (Yazıda, hanımlar arasında moda haline gelen ökçeli ayakkabı giymenin, ökçeli ayakkabı fiyatlarının aşırı pahalı olmasından dolayı ev ekonomilerini kötü etkilediği ve ökçeli ayakkabılar hakkında bilgiler verilmiştir.)

31. "Şiddet-i Zeka, Hiffet-i Ahlak, *İleri*, nr. 629, 10 Ekim 1919. (Üstün zekalarıyla ünlenmiş kişilerin çoğunda aynı zamanda delilik emarelerinin de görüldüğünü, Avrupa'da Shakespeare, Goethe, Wagner, Molière, Racine, Balzac, Zola gibi edebiyatçılarda söz konusu hem zeki hem de deli olma durumunun olduğu ancak bizde bu çeşit edebiyatçıların yetişmediğini, var olanların ise ancak birer taklitçi olmaktan öteye geçemediğini ifade eden yazıdır. Avrupa edebiyatının sürekli kendini güncellemesi ve yeni ürünler ortaya çıkarmasına karşılık bizim edebiyatımızda onların basit taklitlerinden öteye geçilemediğini bu taklitlerin ise genellikle tam olarak yapılamadığını, bizde eleştirinin de edebiyata katkı sağlamak için değil birbirini övmek için bir araç olarak kullanıldığını, Avrupa'yı taklit ederek ortaya konulan çoğu eserde aşırıya kaçıldığını ve bu yüzden zamanın dekadanlarına benzer grupların ortaya çıktığını ifade eder.)

32. "Embesil "Imbècile"", *İleri*, nr. 645, 26 Ekim 1919. (Embesil tabirinin çokça kullanılmasına rağmen anlamının ne olduğunun tam olarak anlaşılmadığını, bu tabirin aslında anlama kıtlığı ya da zeka eksikliği gibi manalara geldiğini ve halk arasında bu şekilde birçok insana rastlayabileceğimizi örnekler vererek anlatan yazıdır.)

33. "Medeniyetten Vahşete Doğru, *İkdam*, nr. 8288, 10 Mart 1920. (Yazarın, insanlığın uygarlaşma sürecinde ekonomik, siyasi, sosyal pek çok nedenden dolayı

bu olgunun esas anlamından uzaklaştığını hatta bu olgunun arkasına sığınarak güçlünün egemen olduğu bir dünya meydana getirdiklerini ifade ettiği yazıdır. Söz konusu anlayışın insanları büyük savaşlara sürüklediğini, bu savaşlar neticesinde insan oğlunun uzun zamandan beri birbirini öldürerek uygarlık adı altında vahşet ortaya çıkardığı iddia edilir. Ayrıca artan ekonomik sıkıntıların açlığa sebep olurken aynı zamanda insanların giyim ihtiyaçlarını karşılamalarına da engel olduğundan bahsedilir. Söz konusu giyim kuşam malzemelerine ulaşmada yaşanan sıkıntıları, son zamanlarda kadınların kıyafetlerinde yaşanan açılmayla da bağdaştırarak yakında Adem ile Havva gibi çıplak gezmeye başlayacağımızı bunun bir yandan ekonomik sebepli bir yandan da modanın dayatmasından kaynaklandığını ifade eder. Çıplaklığın medeniyet alameti mi yoksa vahşilik alameti mi olduğunu sorgular. Yeni çıkan Bolşevizm'in söz konusu vahşileşmenin çok önemli bir sonucu ya da sebebi olarak gösterilebileceğini de ifade eder.)

34. "Büyük Muvaffakiyetleriyle Dünyada Tanınanlar", *İkdam*, nr. 8458, 18 Eylül 1920. (Deha olarak adlandırılan şeyin sadece zekâdan ibaret olmadığını aynı zamanda yüksek zekânın yoğun çalışma ve sebatla birleşmesinin bir sonucu olduğunu, alanında ün kazanmış mucitler ile yapılan röportajlardan alıntılar yaparak da görüşünü destekleyerek anlatan yazıdır.)

35. "Açlık ve Yamyamlık", *İkdam*, nr. 8622, 15 Mart 1921. (Yazar, kendisini eşref-i mahlukat olarak kabul eden insanın aslında hiç de mükemmel bir yaratık olmadığını, aksine birçok kusuru olduğunu bunun en basit örneğinin ise aç kalan insanların düştükleri durumlara bakmak olduğunu ifade eder. Aç kalan insanların yedikleri şeyler tarihi kanıtlar sunularak örneklendirilir ve aynı çerçevedeki hikâyeler ile desteklenir. Yamyamlığın bazı durumlarda uygar insanlarda nasıl ortaya çıktığını anlatan bir başka yazının geleceği haber verilir)

36. "Yamyamlık", *İkdam*, nr.8626, 19 Mart 1921. (Kendisini medeni olarak tanımlayan toplumların geçmişinde yatan vahşice yamyamlık hadiselerinden yola çıkarak, yamyamlığın insanoğlunun yaratılışından gelen bir özellik mi yoksa sonradan edinilen bir alışkanlık mı olduğunun sorgulandığı yazıdır.

37. "Cevap", *İkdam*, nr. 8635, 28 Mart 1921. (Kenan adlı bir kişi tarafından ortaya atılan karga etinin yenilebileceği iddiasına karşı kargaların leş ve türevlerini yemesinden dolayı etinin yenmeyeceğini ifade ettiği yazıdır.)

38. "Hakiki İnsan Suni İnsan", *İkdam*, nr. 8648, 10 Nisan 1921. (Toplumsal yaşantı içerisinde insanların sürekli olarak çeşitli maskeler ardına saklandığını, en dürüst olanların dahi evlilik, yabancılık, dostluk, düşmanlık, düğünlük, cenazelik gibi birkaç maskesinin bulunduğunu ve bu maskeler altında gerçek kişiliklerinin ne olduğunu anlamanın bir yolunun bulunmadığını anlatan yazıdır. Söz konusu durumun insanlığın başlangıcından beri süregeldiğini belirten yazar gerçek kişilikleri meydana çıkaran bir icada ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir.)

39. "Hasbihal "Ahlak"", *Yeni Mecmua*, nr.2-68, 15 Ocak 1923. (Yazarın, ahlakî değerlerin giderek ortadan kalktığı bir devirde olmaktan duyduğu rahatsızlığı ve ahlaksızlığı kendilerine meslek edinen kimselerin edindiği yüksek başarıları anlatan yazısıdır.)

40. "Pis Bir Vaka", *Son Telgraf*, nr. 40, 26 Temmuz 1924. (Yazarın bir vapur yolculuğu esnasında Rum bir kadının hiç kimseye aldırış etmeden çocuğuna vapurun ortasına idrarını yaptırması ve bu duruma karşı çıkan görevliyi azarlaması, olaylar esnasına çevrede bulunan diğer Rum, Ermeni ve Yahudilerin duruma sessiz kalması hatta bu pis durumun bir Türk vapurunda yapılmasından dolayı keyif almalarından duyduğu üzüntüyü anlatan yazıdır. Yazının sonunda vapur şirketinin yetkililerine seslenerek bu gibi durumların cezalandırılması gerektiğini ifade etmiştir.)

41. "Dünya Tersine Dönüyor!", *Vakit*, nr.3281, 17 Şubat 1927. (Yalanın günlük bir davranış haline geldiği dünyada, artık hiçbir şeyin güzele doğru ilerleme ihtimalinin kalmadığını ve insanların her geçen gün değiştiğini ve bu değişimin hep kötüye doğru olduğunu ifade ettiği yazısıdır.)

42. "Akademi Meselesi", *Vakit*, nr. 3506, 9 Ekim 1927. (Bir akademinin var olmasının memleketimiz için faydalı olup olmayacağını tartışan yazar, Batı'da akademinin varlığının getirdiği olumlu sonuçlardan bahsettikten sonra bir Fransız akademiden örnek vererek meseleyi açıklar ve bir akademinin gerekliliğini ifade eder.)

43. "Akademi Tasavvuru", *Vakit*, nr. 3513, 17 Ekim 1927. (Bu konudaki ilk makalesi olan Akademi Meselesi adlı yazıda kurulacak olan akademinin Fransız modeli ile örneklendirilmesinin yanlış anlaşıldığını, onun önerisinin Fransız akademisini birebir kopya etmemiz değil yalnızca bu örnekten yola çıkarak kendimize ait bir akademi kurmak ve ihtiyaçlarımız gereğince içeriğini oluşturmak olduğunu ifade ettiği ayrıca kurulacak akademi hakkında detaylı önerilerde bulunduğu yazıdır.)

44. "Akademi ve Lisan Meselesi", *Vakit*, nr. 3521, 25 Ekim 1927. (Dilimizi yabancı etkilerden kurtarmak amacıyla bir akademi kurulması fikrine karşılık olarak Yusuf Kemal'in kayınbiraderi Filiz Tekin (Halit) Bey tarafından kendisine gönderilen bir mektup dolayısıyla konuya dair yeni bir yazı kaleme alma ihtiyacı duymuş ve bu bağlamda Latin harflerinin kabulü ile birlikte bu akademiye ihtiyaç duyulacağını, artık Türklerin yepyeni bir dili olacağını savunmuştur. Kendisine gönderilen mektubu yazısının başında aynen yayımlamıştır.)

45. "Kanunsuzluk Varsa", *Vakit*, nr. 3724, 19 Mayıs 1928. (İhtiyat zabitlerinin sıkıntılarını ve yeni çıkan kanun ile birlikte artacak sıkıntılarını dile getiren yazıdır. Maaşları zaten az olan ihtiyat zabitlerinin artık ailelerinin geçimini sağlayamadıkları ifade edilmektedir.)

46. "Asrî Hayatta Sürat Cinneti", *Vakit*, nr. 3732, 27 Mayıs 1928. ("Ömür mü sürüyoruz? Yoksa kasırga mı geçiriyoruz?" ifadeleri ile başlayan yazıda, insanların artık sadece anı yaşadıklarını ve gelecek hakkında bir hayal kurmaktan çok uzak olduklarını ifade eder. Bu yeni yaşam tarzının bir hastalık boyutuna ulaştığını belirtir.)

47. "Motor mu Hayvan mı?", *Milliyet*, nr. 950, 4 Ekim 1928. (Savaş alanında hareket ve ateş gücünün belirleyici bir rol üstlenmesinden yola çıkarak tarafların teknolojilerinin gelişmişlik seviyesinin savaşın seyrine olan etkisini anlatan yazıdır. Motorlu araçlar ile yüksek hareket kabiliyetine sahip olan tarafın karşısında binek olarak hayvanları kullanan tarafın her zaman yenilmeye mahkum olduğunu ifade eder.)

48. "İstanbul Dansı Münasebetiyle", *Milliyet*, nr. 966, 20 Ekim 1928. (Milliyet gazetesinde çıkan bir yazıda İstanbul'da bir dans organizasyonu düzenlenmesi fikrinin ortaya atılması üzerine, yazar bu fikrin çok garip bir fikir olmakla birlikte eğlenceli olacağını ifade eden bir mektubu gazeteye göndermiş ve mektubu aynen yayımlanmıştır.

49. "Süveyş Kanalının Hava Taarruzuna Karşı Müdafaası", *Milliyet*, nr. 966, 20 Ekim 1928. (Yakın bir zamana kadar Osmanlı'ya ait olan Süveyş Kanalı'nın, şimdiki sahibi İngiltere için çok büyük bir öneme sahip olduğunu anlatan yazıdır. Kanalın Hindistan'daki sömürge topraklarına giden yolların kapısı konumunda olması ve Avrupa'nın ticaret yollarından güvenli geçiş için kolaylık sağlaması gibi özellikleri olduğu ifade edilir. İngilizler tarafından, kanalın 1. Dünya Savaşı sırasında ciddi önlemler alınarak korunduğunu ve hala Fransa, İtalya gibi ülkelerin kanala olan ilgisinden dolayı savunmasının giderek arttırıldığını anlatan yazıdır.)

50. "Türk Venüsü. Hangisi Daha Güzel?", *Vakit*, nr 4318, 16 Ocak 1930. (Düzenlenen bir güzellik yarışmasında jüri olarak görev yapan yazarın, bu görevin sanılandan çok daha zor bir iş olduğunu çünkü ağır bir vicdani yükümlülük gerektirdiğini, karşısında duran genç kızların hepsinin ayrı ayrı güzel olmasına rağmen belli ölçütlere bağlı olarak güzelliği tanımlamak mecburiyetinde kaldıklarını ifade ettiği yazıdır.)

51. "Medeniyetlerin Ölümü", *Vakit (Haftalık Ek)*, nr. 36. 25 Eylül 1930. (Avrupa'nın Amerika karşısında giderek yaşlı bir hale gelmesi hakkındaki Fransızca bir makaleden yapılan kısaltılmış çevirinin ardından bu konudaki fikirlerini ortaya koyduğu yazıdır. Türkiye'nin modernleşme sürecinin Amerika ve Rusya'da meydana gelen yenileşmelerden farklı olduğunu, özellikle Rusya'da meydana gelen devrimin ardından geleneği tamamen reddetme yöneliminin bizim milletimiz için geçerli olamayacağını, yapılan yeniliklerin yüzlerce yıllık birikimi yok saymadan yapılması gerektiğini ve öyle de yapıldığını ancak söz konusu yenileşme sürecinin eksiklerini de itiraf etmek gerektiğini ifade eder.)

52. "Fırtına Gecesinin Hatırası". *Cumhuriyet*, nr. 4233, 25 Şubat 1936. (Heybeliada'da gerçekleşen çok şiddetli bir fırtınadan dolayı gece boyunca uyanık kalmak zorunda kaldığını, fırtınanın kuvvetinden dolayı gemilerin yelkenlerinin kırıldığını evlerin çatılarının uçtuğunu anlattığı yazısıdır.)

53. "Konuşmalar: Sekiz Yaşında Bir Mucize". *Cumhuriyet*, nr. 5232, 6 Aralık 1938. (Sekiz yaşında olmasına rağmen yaşının çok ilerisinde bir zekâya ve olgunluğa sahip Malik isimli bir çocuktan bahsettiği yazıdır.)

54. "Heybeli Yangını", *Cumhuriyet*, nr. 5462, 27 Temmuz 1939. (Heybeliada'da çıkan ve şahit olduğu yangın sonucunda adanın bir bölümündeki çamlıkların yok olmasından duyduğu üzüntüyü, yangını çıkaranların kimler olduklarının mutlaka araştırılması ve cezalarını çekmeleri gerektiğini ifade ettiği yazıdır.)

55. "Garip Kaldığımız Günlerde", *Hergün*, nr.5472, 10 Kasım 1963. (Atatürk'ün ölümünün 25. yılında yayımlanmış , millî hislere dair bir yazıdır. Eski bir yazı ölümünün ardından ilk defa yayımlanmıştır.)

2. Siyasete Dair Yazılar

1. "Geçmiş Meraretler" *Millet*, nr. 1, 5 Ağustos 1908. (Tüccarzâde İbrahim Hilmi ile birlikte çıkarmaya başladıkları *Millet* gazetesinin giriş yazısıdır. Özgürlüğün ne kadar kıymetli olduğu, Meşrutiyet'in gelmesinin ardından gelen özgürlük ortamı ve bunun memlekete etkisi anlatılmaktadır.)

2. "Boşboğaz'ın Ciddi Makalesi", *Boşboğaz*, nr. 1, 6 Ağustos 1908. (*Boşboğaz* dergisinin giriş yazısıdır. Memleketin içinde bulunduğu durumda düzen ve asayiş ile ilgili yaşanan aksaklıklar, mevcut hükümet, devrin yazarlarının vatansever görünme çabasındayken aslında memleket için faydalı hiçbir meseleye değinmemeleri, basın ve yayın özgürlüğü gibi konular işlenmiştir.)

3. "Arz-ı Mazeret", *Boşboğaz*, nr. 9, 7 Eylül 1908. (Gazetede yayımladığı bir yazısında erlerin uygunsuz işlerde kullanılmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmesi üzerine, kendisine yöneltilen eleştirilere cevap verdiği yazıdır. Yazar yanlış anlaşıldığını, özellikle askerlik mesleğine ve memleketinin askerlerine büyük saygı beslediğini, kimsenin namusuna ve haysiyetine zarar vermek istemediğini ifade eder.)

4. "Ciddi Fakat Hasta Gazetelerden Birinin Vasiyetnamesidir", *Boşboğaz*, nr. 13, 21 Eylül 1908. (Yazarın gazetelerin siyasi partilerle yakın ilişkilerde olmasından dolayı yanlı haberler yapmasından, vatanseverlik maskesinin ardına sığınarak kişisel çıkarları koruma amacı güden haberler yayımlamasından ve sürüm kaygısıyla kalitesiz haberciliğin yaygınlaşmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirdiği, gelecek kuşakların bu aymazlıklardan ibret alması gerektiğini ifade ettiği yazıdır.)

5. "Mikroplar Hakkında Kısa Bir Konferans", *Boşboğaz*, nr. 35, 10 Aralık 1908. (Abdülhamit devrinde halkın korkulu rüyası haline gelen, çoğu zaman insanların geleceklerini tek bir raporlarıyla yok edebilen hafiyelerin anlatıldığı yazıdır. Abdülhamit devrinin sona ermesi ile halkın aynı zamanda hafiye korkusundan da

kurtulduğu için ayrıca sevindiği, söz konusu hafiyelerin mikroplardan daha zararlı olduğu ifade edilir.)

6. " Zarafet ile Tekir", *Boşboğaz*, nr. 35, 10 Aralık 1908. (Zarafet ile Tekir adlı iki karakterin konuşmalarından oluşan, devrin kötü yöneticilerini eleştiren ve bu yönetimin sonuçlarının memleketi nereye sürüklediğini anlatan yazıdır.)

7. "Mücadele-i Hayat", *Âti*, nr.32, 1 Şubat 1918. (Birinci Dünya Savaşı esnasında kaleme alınan yazıda, İngiliz ve Fransızların savaşa olan açlığı, bu açlığın temelinde yatanın, insanların hayvansı içgüdülerinden gelme, güçlünün güçlüye baskın olma hali olduğu anlatılmaktadır. Aynı zamanda yazarın görüşlerini destekleyen Almanca bir yazının genişletilmiş tercümesine de yer verilmiştir.)

8. "Zorla Ahlaksız Olduk", *İkdam*, nr. 7873, 11 Ocak 1919. (Meşrutiyet'in ilanından sonra birtakım kimselerin haksız kazanç elde ederek hızlı bir şekilde zenginleşmesinin eleştirildiği yazıdır. Bu yazıda bu kişilerin zenginliğinin kaynağının devletin parasını çalarak elde ettiklerini, aynı kesimden bazı kişilerin de bu fırsatı elde edemedikleri için şimdilik bunlara karşı tavır alır gibi gözüktüğünü aslında ilk fırsatta onların da bu hırsızlığa dâhil olmak niyetinde olduklarını oysaki bu paranın memleketin kurtuluşu için kaynak olarak kullanılması gerektiğini anlatılır. Söz konusu kişileri çalma fırsatını bularak ahlaksız olanlar ve çalma fırsatı bulamadıkları için ahlaklı kalanlar olarak ikiye ayırmıştır.)

9. "Ahlak Hocası", *İkdam*, nr. 7863, 1 Ocak 1919. (Yazar Cemal Paşa yandaşlığıyla bilinen bir tanıdığına henüz yayımlamadığı "Zorla Ahlaksız Olduk" başlıklı yazısını okur. Makaleyi okuduğu kişinin burada yazılanları Cemal Paşa'ya ve kendi şahsına bir hakaret olarak algılaması üzerine giriştikleri tartışmayı kaleme aldığı yazıdır. Devrin yönetimindeki kişilerin ve yandaşlarının haksız kazanç elde ederek hızlıca zenginleşmesini eleştirilmiştir.)

10. "Âlem-i Avrupa'nın Türkler Hakkında Cehaleti", *İkdam*, nr. 8012, 30 Mayıs 1919. (Avrupalıların Türk insanını ve kültürünü çok iyi tanıdıkları düşüncesiyle ardı arkası olmayan ve iftiraya varan söylemlerde bulunduğunu ve bu söylemlerin yalan olduğunun ortaya çıkmasının çok yakın bir zamanda gerçekleşeceğini, İstanbul'u ziyaret eden bir turist tarafından kaleme alınan yazıda Türk insanının rahatına düşkün, tembel ve müsrif, Türk yemeklerinin pis ve fazla baharatlı olduğu sözlerinin insafsızlıktan başka bir şey olmadığını ifade eden yazıdır.)

11. "Yangınlar ve Kayıtsızlıklarımız I.", *İkdam*, nr. 8050, 9 Temmuz 1919. (Son yıllarda sayısı giderek artan yangın felaketlerinin bir doğal afet olmanın ötesine geçmesine rağmen kimsenin bu konu hakkında ciddi bir haber yapmadığını, özellikle Meşrutiyet'in ilanından sonra meydana gelen yangın hadiselerinin Abdülhamit yönetiminin 32 yıllık iktidarındaki yangın hadiselerinin sayısından fazla olduğunu, bu durumun bir tesadüf olarak nitelendirilemeyeceğini ve araştırılması gerektiğini ifade eden ve bu araştırmayı bizzat yapacağını haber veren yazıdır.)

12. "Yangınlar ve Kayıtsızlıklarınız II.", *İkdam*, nr. 8052, 11 Temmuz 1919. (Aynı başlık alında ikinci yazıdır. İlk yazıda verilen sözün yerine getirildiğini ve yangın hadiselerinin araştırıldığını haber verir. Buna göre Meşrutiyet'ten önceki yangınların sayısı ile Meşrutiyet devrindekilerin sayısı arasında çok büyük bir fark olduğu bu durumdan dolayı İttihat ve Terakki hükümetinin de şaşkın bir halde, ne yapacağını bilmez olarak gazetelerdeki yangın haberlerini sansürlemekten başka bir çare üretemediğini ifade eder. Yangınlarda oluşan büyük hasarların sebebini ihmalkârlığa ve siyaset uğruna devlet adamlarının görevlerini yapmalarına engel olunmasına bağlar.)

13. "Ekseriyet, Ekalliyet Meselesi", *İleri*, nr. 655, 5 Kasım 1919. (İttihat ve Terakki yönetiminde baş gösteren meşrutiyet yönetimi, parlamenter sistem ve seçimlerin nasıl gerçekleşmesi gerektiği hakkındaki tartışmalara Avrupalı düşünürlerin görüşlerinden yararlanarak farklı bir pencereden bakan yazar, asıl meselenin çoğunluğun kararlarının mı yoksa azınlığın kararlarının mı önemli olduğuna karar

vermek olduğunu ifade eder. Bu tartışmaların Talat, Enver ve Cemal'in yönetimlerinin söz konusu olduğu sürece manasızlığını da yazının sonunda belirtir.)

14. "Müntehib-i Sânî ve Mebus Namzetlerimize", *İleri*, nr. 672, 22 Kasım 1919. (Delege ve millet vekili adaylarına hitaben yazdığı yazıda bundan önceki iktidar sahiplerinin tek amacının kendi çıkarlarını gözetmek olduğu, bu çıkarlar uğruna halka baskı uyguladıkları namuslu gözüken bir takımlarının ise söz konusu baskılara ve memleketi felakete götüren birçok karara sessiz kalarak suç işledikleri ancak işledikleri her suçun cezasız kaldığı, yeni seçilecek vekillerin ve delegelerin aynı tutumu izlemeleri hâlinde memleketin daha büyük felaketlerle baş başa kalmasının an meselesi olduğu ifade edilir. 33 yıllık Abdülhamit rejiminden başlayarak İttihat ve Terakki dönemini de içine alan dönemde yapılan yanlış uygulamaları eleştirirken 1919 yılına gelindiğinde aynı tavırda millet vekili adaylarının olduğunu gözlemlediğini, bu kişilerin seçilmemesi gerektiğini ifade eder.)

15. "Hürriyet, Uhuvvet, Müsavat", *İkdam*, nr. 8299, 23 Mart 1920. (II. Abdulhamit devri boyunca Osmanlı coğrafyasında kullanılması yasaklı olan bu kavramların Meşrutiyet ile elde edildiğini ancak asıl anlamlarını kavrayamadığımız için topluma tatbik edemediğimizi anlatan yazıdır. Özellikle hayatımıza Namık Kemal'in öğretileri ile giren hürriyet kelimesini toplum olarak tamamen yanlış anladığımızı, hürriyeti bir kelime ve aynı adı taşıtan bir marştan ibaret saymakdan öteye götüremediğimizi ifade eder.)

16. "Halkın Savfeti", *İkdam*, nr. 8341, 4 Mayıs 1920. (Politikacılardan doktorlara, tüccarlara kadar çeşitli meslek gruplarına dâhil olan kişilerin insanların halkın iyi niyetini kötüye kullanmalarını hokkabazlığa benzettiği yazıdır. Hokkabazların kullandıkları hileler ile bu meslek gruplarına dâhil olan kişilerin kullandıkları yalan söyleme taktiklerinin aynı olduğunu ifade eden yazar hokkabazların da bu meslekler gibi çeşit çeşit olduğunu söyler. Bu çeşit hokkabazların yaptıkları hilelerin ortaya çıkması hâlinde hemen kaçacaklarını, bu yönleriyle memleketi soyup soğana çevirdikten sonra kaçan devrin paşalarına benzediklerini ifade eder. Allah'tan bu çeşit hokkabaz kılıklı meslek erbaplarından korunmayı dileyerek yazısını bitirir.)

17. "Hayvanlar Arasında Bolşeviklik", *İkdam*, nr. 8415, 29 Temmuz 1920. (Fransızca aslından okuduğu "Hayvanlarda Bolşevizm" adlı yazının etkisiyle toplum psikolojisi üzerine düşüncelerini ifade ettiği yazıdır. Hayvanların kendi aralarında oluşturdukları topluluklardaki hiyerarşik düzenden yola çıkarak memleketin yönetimine karşı eleştirilerde bulunurken, milleti asil develere, yöneticileri de kervanı yönlendiren eşeklere benzetir. Memleketin mevcut durumunun bu basiretsiz yöneticilerden kaynaklandığını, milleti felakete sürüklediklerini ifade eder.)

18. "Ahmet Cevdet Beyefendi'ye", *İkdam*, nr. 8434, 17 Ağustos 1920. (Yazı Ahmet Cevdet'in Ahmet Refik'e hitaben yazığı *İkdam* gazetesinde 14 Ağustos 1920 tarihinde 8431. sayıda yayımlanmış açık mektubuna cevap niteliğindedir. Mektupta, Abdülhamit devrinde Yıldız Sarayı'nda bulunan eserlerin, içinde bulunulan rahatlık döneminde, artık incelemeye alınabileceği anlatılmaktadır. Şimdiki devrin, Abdülhamit devri kadar olmasa da baskıcı bir devir olduğunu Ahmet Cevdet'in düşüncelerinin her ne kadar güzel olsalar da bir hayalden öteye geçemeyeceğini ifade etmiştir.)

3. Kadın ve Toplum

1. "İzdivaç Alım Satımı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 3101, 19 Ekim 1888. ("İzdivaç" kelimesinin dünyanın birçok yerinde bir alım satım anlaşması olarak görüldüğünü, bu alım satım anlaşmasının fiyatları ve usulleri değişse de genel olarak her yerde benzerlik gösterdiğini ve bu alım satımın genelde kızın bir mal olarak görülmesi ile gerçekleştiğini anlatan yazıdır. Söz konusu alışverişin örnek olarak, Avusturalya'da bir bıçak ve üç şişe, Eski Ruslarda at ve para, Çerkezlerde silah eşya ve kıymetli eşya gibi değerler biçilen kızın ülkemizde de başka ülkelerdeki gibi görüldüğü ve kız isteme merasimlerin kız ve erkek tarafının verilecek bedel üzerine uzun uzun pazarlık etmesinin bu ticaretin bir kanıtı olduğu ifade edilmiştir.)

2. "Merak Ettim", *İleri*, nr. 417-35, 6 Mart 1919. (Toplumumuzda kadının çok uzun zamandır alt tabaka insan olarak görüldüğünü, söz konusu bu aşağılayıcı tutumun geri kalmamızın birincil sebebi hatta I. Dünya Savaşı'nda yenilip parçalanmamızın da asıl sebebi oluğunu anlatan yazıdır. Kadınlara karşı bu aşağılayıcı bakışın Avrupa toplumunda da nadir olmakla birlikte görüldüğü ve bu bakış açısının en önemli savunucusunun filozof Schopenhauer olduğu ifade edilmiştir. Kadını insan yerine koymayan filozof, onları hayvanlarla eşit görmüş, terbiyeye muhtaç olduğunu iddia etmiş hatta bununla ilgili tarihten örnekler vermiştir. Yazının sonunda Hüseyin Rahmi, filozofun görüşlerinin hiçbirine katılmadığını ve kadınları saygıyla selamladığını söylemiştir.)

3. "Bir Filozofun Kadınlar Hakkında Dedikodusu", *İleri*, nr. 421-39, 10 Mart 1919. (Alman filozof ve yazar Schopenhauer'un kadınlar hakkında takındığı aşağılayıcı tutumundan bahsederken kendi görüşleri ile söz konusu tutumun yanlışlığını kanıtlamaya çalışmış ayrıca bu tutumun yansımalarının toplumumuzda da bulunduğunu bu yüzden gelecekte kadın erkek eşitliğinin sağlanmasının çok uzak bir hayal olduğunu ifade etmiştir.)

4. " Kadın Meselesi", *İleri*, nr. 240-622, 3 Ekim 1919. (Eski neslin kadınları ile çağdaş kadınları karşılaştıran bir yazıdır. Eski nesli kadınlarını "elleri kınalı, başı kundaklı sakızı ağzında ve saf tabiatlı" olarak nitelendirir şimdiki kızların ise yolda karşılaştığınız herhangi erkek kadar saygısızca davranabileceğini, bu durum her ne kadar kadınların baskı altında yaşamalarından iyi olsa da yeni nesilde kadının kendine has nezaketini kaybederek adeta erkekleştiğini, hal böyleyken bu erkekleşmenin hoş karşılanmaması gereken bir durum olduğunu izah eder. Bu durumun kadınların erkek mesleklerinde çalışmasının yanında savaşın ardından gelen ekonomik zorlukların da bir sonucu olduğu da ayrıca belirtilir.)

5. "Erkeklerini Öldüren Dişiler", *İkdam*, nr. 8348, 11 Mayıs 1920. (Evlilik hayatında kadın ve erkeğin rolleri üzerine bir yazıdır. "Kadınların çoğu, kocalarını, hançerlere, zehirle, kurşunla değil dırdırlarıyla öldürürler" ifadesi ile başlayan yazıda, evlilik hayatında kadın erkek rollerinin gerektirdiği dengenin kadının üstünlüğü şeklinde bozulması hâlinde ortaya çıkan durumlara örnekler verilir. Yazar evde erkek rolünü kaybeden bu çeşit kimselere kılıbık tabiri ile seslenildiğini bu seslenmeye layık olan erkeklerin adeta bir fino köpeği gibi davranarak sürekli olarak karılarının karşısında hazır olda bekleyen tipler olduğunu ifade eder. Sonrasında ise kadının ailedeki rolünün ne olması gerektiğine dair önerilerde bulunur.)

6. "Kadın", *Kadın Yolu*, nr.1, 16 Temmuz 1925. ("Kadın kimdir?", "Kadının toplumdaki yeri nedir?", "Ailede kadının rolü nedir?" gibi sorulara cevap aranan yazıda, dünyaca ünlü düşünürlerin kadınlar hakkındaki fikirlerinden yola çıkarak bir kadın tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Horoz-tavuk benzetmesi üzerinden aile kurumunda kadının ve erkeğin yeri sorgulanmıştır.)

VI. Kendine Dair Yazılar

1. "Başlıksız Olarak (İstihbarat-ı Hususiye)", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 2969, 25 Nisan 1888. (Babası Said Paşa'nın vefatı üzerine kendi kaleminden yazılmış dua ve bilgilendirme yazısıdır.)

2. "Bir Çeyrek Saat", *Boşboğaz*, nr. 31, 13 Kasım 1908. (Yazarın, doğumunda ebenin 15 dakika gecikmesinden itibaren hayatında bu 15 dakikalık gecikmelerin hep tekrar ettiğini adeta bir lanet gibi kendisine musallat olduğunu anlattığı yazıdır. Bu gecikmelerin doğumunda bir çeyrek saat süre kısa bir hayat yaşamasına sebep olduğunu daha sonra hep olumsuz sonuçlar getirdiğini ifade eden yazar, okulda düzenlenen ve ödül dağıtılan bir yarışmaya 15 dakika geç kaldığı için alınmadığını, daha sonra çok istediği bir okula yine aynı sebepten giremediğini ve hep bu çeşit olayların ömrü boyunca tekrar ettiğini söyler.)

3. "Esatiz-i Âti Galerisi", *Âti*, nr.12 , 12 Ocak 1918. (Yazar, kendisinden bir otobiyografi istenmesi üzerine, daha önce de farklı kişilerin bu tarz bir yazı kaleme almasını istediğini ancak yaşayan bir kişinin kendi hayatını anlatmasını doğru bulmadığını bunun ancak bir zorunluluk hâlinde yapılacak bir şey olduğunu anlattığı yazıdır. Bu tarz yazıları samimiyetsiz bulduğunu ifade eder.

4. "Âtimizin Nisaiyyat-ı Muharriresi Afife Fikret Hanımefendi'ye", *Âti*, nr.76, 17 Mart 1918. (Afife Fikret'e ithafen yazılan yazıda; çağdaş ediplerin ve şairlerin bir kültür karmaşası içerisinde olduğu, şiirlerde kullanılan kelimelerin ve şiirlerin düşünce dünyasının bu durumdan etkilenerek manasız bir hale geldiği ifade edilmektedir. Daha sonra is Ahmet Mithat Efendi'nin romancılığa olan katkıları ve üslubu üzerinde durulur. Ardından ise halk hikâyeciliği geleneğinden gelen unsurların edebiyattaki yeri ve Hüseyin Rahmi'nin kendi düşünce dünyasının oluşumundaki katkıları anlatılır.)

5. "Üç Mesele", *Yeni Mecmua*, nr. 82, 16 Ağustos 1923. (Hayatının değişik dönemlerinden üç hatırasına yer verdiği yazısıdır. Birinci meselede henüz on iki yaşındayken mahallelerinde yaşanan bir olayı anlatır. İkinci meselede Heybeli'deki evinin bahçesinde şahit olduğu ve aç bir köpeğin tavuklara saldırmasına dair olayı anlatır. Üçüncü meselede ise Fransızca bir risalede okuduğu bir olayı aktarır.)

6. "Başlıksız Olarak", *Konya Yeni Fikir Mecmuası*, nr. 16, 15 Eylül 1927. (Naci Fikret'e yazılmış bir mektuptur. Yazarın kendisinden bir otobiyografi yazısı isteyen Naci Fikret'e, birçok gazeteden bu gibi isteklerin geldiğini ancak bu isteği hoş karşılamadığını hatta cevap bile vermediğini ifade etmiştir. Bir kişinin hayatı merak ediliyorsa onu araştırarak başkalarının yazması gerektiğini kendisi hakkında yazması istenen böyle bir yazının ona mantıksız geldiğini bu yüzden de isteğine olumlu yanıt vermeyeceğini söyler ve uzun bir süredir hasta olduğundan dolayı mektuplara cevap veremediğini kendisine bir kırgınlığının olmadığını belirmiştir. Ayrıca mektubun sonunda genç yazarlar ile ilgili birtakım görüşlerini de ifade etmiştir.)

7. "Giden ve Kalan", *Vakit*, nr.5598, 7 Ağustos 1933. (Uzun yıllar boyunca aynı evi paylaştığı, hayattaki en yakın dostu Hulusi Bey'in vefatından duyduğu üzüntüyü ve cenaze merasimindeki hislerini anlattığı yazıdır. Ayrıca kendisine gönderilen taziye mektupları, kartları ve telgrafları için de teşekkür etmektedir.)

8. "Kemalettin Sami Bey", *Ülkü*, nr. 15, Mayıs 1934. (Değer verdiği bir arkadaşı olan Kemalettin Sami Paşa'nın vefatı üzerine, duyduğu üzüntüyü dile getirdiği yazıdır.)

9. "Annemin Ölümü", *Yeni Türk*, nr.25, Ağustos 1934. (Yazar henüz dört yaşındayken çok genç bir yaşta hayata veda eden annesini anlattığı yazıdır. Annesinin okur yazar bir kadın olduğundan bahseden yazarın hatırasında her zaman hasta bir anne hayali vardır. Bu hasta anne ile kısa görüşmeler gerçekleştiren yazar daha çok anneannesi ve teyzesi ile vakit geçirmiştir. Onun için annesinin ölümünün çocukluğunun en acı ve hala izlerini taşıdığı bir olay olduğunu ifade eder.)

10. "Nüfus Sayımı Yapılırken: Gürpınar Davası: Ercümend Ekrem Talu'ya". *Cumhuriyet*, nr. 4153, 5 Aralık 1935. (Ercüment Ekrem Talu'ya hitaben yazılan yazıda, uzun zamandır kendisine ait olmayan birçok makalenin sırf isim benzerliği dolayısıyla kendisinin olduğu zannedildiğinden şikayet eden yazar, soyadı kanunun çıkması ile birlikte Gürpınar soyadını aldığını ve tüm yazılarında soyadını da kullanmaya karar verdiğini ifade ederken, bu karışıklığın önlenmesi için aynı soyadını alan bazı kişilere de dava açmak zorunda kaldığını, Gürpınar soyadının yalnızca kendi ailesine ait olduğunu bildirir.

11. "Bir Adamın Yaşını Yükseltmek Onu Ölüme Yaklaştırmak Değil midir?" *Cumhuriyet*, nr.5448, 13 Temmuz 1939. (Hakkı Süha tarafından *Yeni Mecmua'*da yayımlanan bir yazıda yaşının seksen beş olduğuna dair yapılan hatayı düzeltmek maksadıyla yazılmıştır. 1864 yılında doğduğunu ifade eder ve söz konusu yanlışın düzeltilmesini rica eder.)

12. "Nefis Muhasebesi Nedeniyle Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Necip Fazıl Kısakürek'e Mektup", *Büyük Doğu*, nr.3, 1 Ekim 1943. (Kendisini aşırı şüpheci olarak tanımladığını ifade eden yazar, büyük kuvvetlerin küçük kuvvetleri her zaman yutarak onları özümsediğini, tabiatın bu vahşiliğinden başka bir gerçek olmadığını ve aslında dünyada kuvvetten başka bir şeye inanmadığını ifade eder. Neye inanıp inanmadığına karar vermeyi muhatabına bıraktığını söyler.)

13. "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Genç Öğrencilere Bir Mektubu", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, nr.3, Mart-Nisan 1945. (Ankara Üniversitesi öğrencilerinin kendisinden bir mektup istemesinden duyduğu mutluluğu dile getiren yazar, kısa bir biyografisini de mektuba dâhil etmiştir.)

14. “Necip Fazıl'a 5 Yıl Evvel Gönderilen Mektup”, *Büyük Doğu*, nr. 86, 26 Mart 1948. (*Büyük Doğu*, nr.3, 1 Ekim 1943’ de yayımlanan mektup, hiçbir değişiklik yapılmadan yeniden yayımlanmıştır.)

SONUÇ

Bu çalışmada Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1884 yılından başlayarak 1944 yılındaki vefatına kadar yaşamı boyunca gazetelerde ve dergilerde yayımladığı 225 tane makale kronolojik olarak tasnif edildi. Ardından söz konusu makaleler, Osmanlıca ve Latin harfli metinlerden faydalanılarak açıklamalı bibliyografya hâlinde konularına göre tasnif edildi. Bu vesileyle Gürpınar'ın roman, hikâye ve tiyatro yazarı kimliği haricinde aynı zamanda bir makale yazarı olduğu da gün yüzüne çıkarılmaya çalışıldı. Söz konusu makalelerin konuları ve bu konulara göre sayısal dağılımları genel bir değerlendirme yazısıyla tespit edildi.

Çalışmanın yapılma amacı olan ve ikinci bölümünü oluşturan "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Açıklamalı Bibliyografyası" nda makaleler, içerdikleri konulara göre dört gruba ayrıldı. Birinci grup, "Toplumsal Hayata ve Toplumsal Meselelere Dair Yazılar" dır. İkinci grup, "Edebiyat Yazıları" Üçüncü grup, "Ansiklopedik Yazılar" dır. Dördüncü grup, "Kendine Dair Yazılar" dır. Çalışmamızın Türk Dili ve Edebiyatı alanında yapılmasından dolayı açıklamalı bibliyografya "Edebiyat Yazıları" ilk sırada olacak şekilde hazırlanmıştır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın gazetelerde makale niteliğinde yazılar yayımlamaya başlaması ile edebî eserler yayımlamaya başlamasının aynı döneme denk geldiği tespit edilmiştir. Bu durumun, dönemin edebiyat çevresinin gazete ve dergiler etrafında eserler vermesinin bir sonucu olduğu görülmektedir. O da çağdaşı olan tüm edebiyatçılar gibi bir yandan gazete ve dergilerde roman, hikaye ve diğer edebî eserlerini tefrika ederken bir yandan da çeşitli konularda makaleler yayımlamıştır. Gazete ve dergiler etrafında şekillenen bu edebiyat çevresinin içerisinde eserler vermesi, bir yandan okuyucuya ulaşmasını kolaylaştırırken bir yandan da okuyucudan aldığı geri dönüşler sayesinde yazarlığını geliştirmesine de olanak sağlamıştır.

Gürpınar için ilk gerçek edebi çevrenin Tercüman-ı Hakikat gazetesi olduğu görülmektedir. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi ve Ahmet Mithat Efendi'nin himayesinde olduğu dönemde, çoğunlukla hamisinin yönlendirmeleri ve teşvikleri ile çeşitli yabancı dergilerden ve edebî eserlerden yaptığı çeviriler ile bir nevi edebiyatı öğrendiği dönemdir. Bir yandan roman ve hikayelerini *Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika

ederken bir yandan da çok çeşitli konularda, özellikle ansiklopedik nitelikte, birçok makale kaleme almıştır. Makalelerin çoğunda Fransızca dergi ve gazetelerden faydalandığını kendisi de ifade etmiştir. Bu dönemde Fransızların seçkin edebiyatçılarını okumuş, mesleği ile ilgili dönemin en bilinen eserlerini görme fırsatı yakalamıştır. *Tercüman-ı Hakikat* döneminde yaptığı bu çalışmalar onun uzun yazın hayatı boyunca edebî eserlerini de etkilemiştir. Gürpınar'ın eserlerinde etkili olan natüralist tavrın makalelerinde de etkili olduğu gözlemlenmektedir. Makale niteliğindeki ilk yazısı olan "Bir Genç Kızın Avaze-i Şikayeti"nde başına gelen olumsuzluklar karşısında doğadan hesap soran bir kız portresi çizilmiştir. Bu bağlamda onun ilk romanını gazetelerde yayımlamasının öncesinde natüralizm den etkilenmeye başladığı sonucuna ulaşılabilir. Gürpınar'ın bu dönem yazığı yazıların ilerde yazacağı romanlara olan etkisi *Ben Deli miyi?* adlı romanında da görülür. "Kedilenmek İlleti", "Hayalet Görmek", "İtirafı En Müşkül Olan Şey", "Bazı Zanniyâtın Hastalar Üzerindeki Etkisi" gibi yazıları ile söz konusu romandaki delilik olgusu arasında bağ kurmak mümkündür.

Gürpınar'ın edebî görüşünü makalelerinde de anlatma çabası içerisinde olması dikkat çekici bir başka durumdur. "Mauppassant" adlı yazısında Mauppasant, Emil Zola, Flaubert gibi yazarlardan bahsederken aynı zamanda realizm ve natüralizm ile alakalı görüşlerini de ifade etmiştir. Kendisini daha çok natüralizme yakın hissettiğini açıklamıştır. "Kurbağacık Hakkında-Aka Gündüz'e " başlıklı yazısında, bir yandan Aka Gündüz'ün eserini analiz ederken bir yandan da realist bakış açısının roman karakterlerini daha gerçekçi hale getirmesi konusunda görüşlerini ifade etmiştir. "Tenkit" başlıklı yazısında ise bir eleştirmende olması gereken özellikleri sıralamıştır. "Victor Hugo ile Verlaine" başlıklı yazısında romantizm ile ilgili görüşlerini anlatmıştır. "Türkçemiz Yine Çetrefilleşiyor" başlıklı yazısında edebiyat dilinin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerini ortaya koymuştur. Söz konusu yazılara daha birçok ekleme yapmak mümkündür.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarından yola çıkarak onun hakkında şu sonuca ulaşılabilir: Gürpınar, dönemin sosyal ve kültürel meselelerine sessiz kalmayan, yaşanan olayları ve toplumsal olguları kendi fikirleri ile yorumlamaya çalışan, gazete ve dergilerde yayımladığı yazıları ile aynı zamanda edebî eserlerini de harmanlayarak edebiyatın nabzını tutan aydın bir Türk edebiyatçısıdır. O da Ahmet Mithat Efendi gibi hayatı boyunca gerek gazetelerde ve

dergilerde yayımladığı makaleleri gerekse edebî eserleri ile halkı eğitmeyi amaçlamıştır. Bu sebeple birçok eleştiriye maruz kalmasına rağmen amacından uzaklaşmamıştır. Okuyucularını eserlerinde kullandığı "avama has" espriler ile yüksek bir felsefeye ulaştırmayı amaçlamıştır. Her sınıftan insanın edebiyattan zevk alabileceğini düşünen Hüseyin Rahmi "avam için edebiyat olmaz" söyleminde bulunanların asıl cahiller olduğunu savunmuştur. Söz konusu fikrinden yola çıkarak roman ve hikâyelerini oluştururken takındığı öğretici tavrı, makale niteliğindeki yazılarında da sürdürmüş ve neredeyse her yazısında mutlaka okuyucusunu eğitmeyi amaçlamıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünü oluşturan açıklamalı bibliyografyada "Edebiyat Yazıları" başlığı altında incelediğimiz yazıların içeriklerine bakıldığında, özellikle edebiyat alanında yayımladığı yazılarında en çok roman ve hikâye yazarlığı üzerinde durduğu görülmektedir. Gürpınar, roman ve hikâye yazarlığı mevzusuna bir romancı hassasiyetiyle yaklaşarak bir eserde "tasvir" ve "tahlil"in ne şekilde olması gerektiğiyle ilgili fikirler ortaya koymuştur. Bunun sebebi, hayatının temel uğraşı olarak romanı görmesidir. O, hayatı boyunca biriktirdiği tüm malzemeyi yalnızca romanlarında amaçladığı seviyeye ulaşmak için kullanmıştır. Bu sayede edebiyatçılar arasında "Üstat" unvanını hak edecek konuma gelmiştir. Tabii ki bu konumu onun eleştirilerden korunmasını sağlamamış aksine eserlerinin daha fazla dikkat çekmesine ve daha sert eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur. Sürekli eleştirilerin hedefi hâlinde bir yazar olan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın da "eleştiri"nin niteliği hakkında fikir sahibi olması beklenen bir sonuçtur. Bu bağlamda edebiyata dair yazıları içerisinde önemli bir yer tutan konulardan birisi de "eleştiri" mevzusu olmuştur. Eleştirinin tanımı ve eleştirmenin niteliği üzerine yazılar yazarken bir yandan da iyi bir eleştirmenin hangi vasıflara sahip olması gerektiğine dair fikirler ortaya koymuştur. Kendisinin de defalarca maruz kaldığı yıkıcı eleştirinin edebiyata olan zararlarını anlatmak için çaba harcamıştır.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Gürpınar'ın eserlerine birçok eleştiri yapılmıştır. O, bu eleştirilere genelde sessiz kalmamayı tercih etmiş ve bu bağlamda döneminin birçok edebî zümresi ile tartışmalara girmiştir. Bu tartışmalar bir yandan döneme damga vururken bir yandan da Gürpınar'ın eserlerini yayımladığı gazetelere bir sınırlılık getirmiştir. Örneğin *Malumat* gazetesi onun eserler verdiği dönemde faaliyet göstermesine rağmen hiçbir yazı yayımlamamıştır. Buna sebep olarak gazete

sahibi Baba Tahir'in *Alafranga* romanını izinsiz yayımlaması ve sonrasında yaptığı yıkıcı eleştirilerin Gürpınar'ı bir süreliğine de olsa edebiyattan uzaklaştırması gösterilebilir. Ayrıca *Rübâb* dergisinde de hiç yazı yayımlamamıştır. Bunun sebebi olarak ise *Cadı* romanı etrafında dönen tartışmalarda *Rübâb*'ın merkezde bulunması gösterilebilir. Yine aynı dönemde yayımlanan bir dergi olan *Servet-i Fünun* da Gürpınar'ın hiçbir yazısını yayımlamadığı dergiler arasındadır. Gürpınar ile Servet-i Fünun topluluğu arasındaki tartışmaların merkezinde ise Ahmet Mithat Efendi'nin Servet-i Fünuncular ile giriştiği "dekadanlık" tartışmaları vardır. Bu tartışmalarda elbette manevi babası Ahmet Mithat Efendi'nin yanında yer alır ve özellikle "Edebiyatta Milliyet" yazısı ile Servet-i Fünuncuları hedef alır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarında sayısal olarak en büyük yere "Toplumsal Hayata ve Toplumsal Meselelere Dair Yazılar" sahiptir. "Ansiklopedik Yazılar" ın sayılarının da edebiyata dair yazılara yakın olduğu görülmektedir. Bu, onun makale yazarlığında da edebî eserlerinde olduğu gibi halkı eğitmeyi amaçladığının bir başka kanıtıdır. Romanlarında okuyucusunu eğitmeyi amaçlayan Gürpınar, makalelerinde de aynı amacı benimsemiş; halkın günlük sorunlarından devlet yönetimine, Osmanlı toplumunda kadının yerinden aile kurumuna, kültürden sanata, halkın zevk ve ihtiyaçlarından yaşayış biçimine, manyetizmadan tıbba, insan bedeninden hayvanlar âlemine, Uzak Doğu halklarından Batı medeniyetine, vahşilerden medeniyetin doğuşuna ve batışına kadar uzanan geniş bir yelpazede okuyucusunu bilgilendirecek yazılar kaleme almıştır.

Sonuç olarak, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın gazetecilik hayatı boyunca çeşitli konuları ve disiplinleri kapsayan bir tutumla Ahmet Mithat Efendi'den devraldığı öğretici rolünü devam ettirdiği, romanlarında benimsediği natüralist tavrın bir devamı olarak makalelerinde de deneysel konulara eğildiği, bu bağlamda makalelerinin konu çeşitliliği bakımından zengin olduğu görülmektedir. Bu zenginlik hiç şüphesiz onun roman ve hikâyelerinin malzemesine önemli katkılar sağlamıştır. Son söz olarak, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın edebiyat alanındaki verimliliğinin makale yazarlığında da sürdüğünün, bir edebiyatçı olmasının yanında başarılı bir makale yazarı olarak da görülebileceği aşikârdır.

BİBLİYOGRAFYA

I. Taranan Gazete ve Dergiler

1. *Ceride-i Havadis*
2. *Tercüman-ı Hakikat*
3. *İkdam*
4. *Boşboğaz*
5. *Millet*
6. *Sabah*
7. *Yeni Mecmua*
8. *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*
9. *Âti*
10. *İleri*
11. *Zaman*
12. *Ayine*
13. *Yarın*
14. *Son Telgraf*
15. *Vakit (Haftalık Ek)*
16. *Vakit*
17. *Kadın Yolu*
18. *Yeni Kitap*
19. *Güneş*
20. *Konya Yeni Fikir Mecmuası*
21. *Milliyet*
22. *Cumhuriyet*
23. *Akşam*
24. *Muhit*
25. *Darülbedayi*
26. *Ülkü*
27. *Yeni Türk*
28. *Türk Tiyatrosu*

29. Yarım Ay

30. Yeni Adam

31. Büyük Doğu

32. Ulus

33. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi

34. Yeditepe

35. Hergün

II. Faydalanılan Kaynaklar:

A. C. (1915, Şubat 5). Muhabere Menkıbelerinden. H. Aybal içinde, *İkdam Gazetesindeki Edebiyat Yazıları (1894-1928)* (s. 19). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi).

Abadan, N. (1961). Cumhuriyet ve Ulus Gazeteleri Hakkında Muhteva Tahlili. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2*, s. 93- 118.

Alçiçek, E. (2010). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hikâyecili.* İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

Aybay, H. (2022). *İkdam Gazetesindeki Edebiyat Yazıları(1894-1928).* Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Doktora Tezi).

Baysal, F., & Sönmez, H. (2003). Gün Işığı Sait Faik Abasıyanık. *Kitaplık*(57), s. 80-91.

Beyatlı, Y. K. (1984). Tenkid Tecrübesi. Y. K. Beyatlı içinde, *Edebiyata Dâir* (2 b., s. 51-58). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.

Boratav, P. N. (1945, Ocak 1). Hüseyin Rahmi'nin Romancılığı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, s. 205-212.

Cunbur, M. (1967). İlk Dernek Kütüphanemiz. *Türk Kütüphaneciliği, 16*(1), s. 2-9.

Çıkla, S. (2009). Tanzimat'tan Günümüze Gazete-Edebiyat İlişkisi. *Türkbilig*, s. 34-63.

Doğruer, M. (2010). *Mütareke Dönemi Yayın Organlarından "İfham" Gazetesi.* Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yüksek Lisans Tezi).

Durgun, H. H. (2012, Nisan). Romantik Edebiyatın Eleştirisi Bağlamında Hüseyin Rahmi'nin "İstiğrak-ı Seherî"si. (5), s. 29-40.

Duymaz, A. (2019). *Ziya Gökalp Genç Kalemler ve Türk Yurdu Yazıları.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Duymaz, R. (2020). *İleri.* 11.11.2024 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/ileri adresinden alındı

Enginün, İ. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı.* İstanbul: Dergah.

Enginün, İ. (2021). *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e(1839-1923)* (16 b.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Garan Gökşen, B. (2022, Haziran). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Süreli Yayınlardaki Yazıları Çerçevesinde Edebiyata Dair Görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 7*(1), s. 93-120.

Göçgün, Ö. (1990). *Hüseyin Rahmi Gürpınar.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Göçgün, Ö. (1996). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 23.08.204 tarihinde TDV İslâm Araştırmaları Merkezi: https://islamansiklopedisi.org.tr/gurpinar-huseyin-rahmi adresinden alındı

Gökçek, F. (2020). *Küllerinden Doğan Anka Ahmet Mithat Efendi Üzerine Yazılar* (3 b.). İstanbul: Dergah Yayınları.

Gürpınar, H. R. (1913). *Cadı Çarpıyor.* İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.

Gürpınar, H. R. (1934, Ağustos). Annemin Ölümü. *Yeni Türk Mecmuası, 1*(25), s. 1585.

Gürpınar, H. R. (2004). Çocukluğum. G. T. Abdullah Tanrıkulu içinde, *Gazetecilikte Son Yazılarım 3* (s. 127). İstanbul: Özgür.

Gürpınar, H. R. (2021). *Mürebbiye.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gürpınar, H. R. (2022). *Bir Muadele-i Sevda.* (Z. Kültüral, Dü.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gürpınar, H. R. (2022). *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kahraman, A. (2013, 11 05). *Yeni Mecmua.* 11.11.2024 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/yeni-mecmua adresinden alındı

Karadişoğulları, E. (2005). Dergah Mecmuası'nın Türk Edebiyatı ile Milli Mücadeledeki Yeri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Yıl:11*(27), s. 219-226.

Karakoç, S. (1996). *Edebiyat Yazıları III-Eğik Ehramlar.* İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karaoğlan, C. E. (2022). *İkdâm'da Edebî ve Kültürel Faaliyetler(1925-1926).* Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

Koloğlu, O. (2010). *Osmanlı Dönemi Basının İçeriği.* İstanbul: İstanbul İletişim Fakültesi Yayınları.

Moran, B. (2021). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Yüksek Felsefe"si. B. Moran içinde, *Türk romanına eleştirel bir bakış 1 Ahmet Mithat'tan A.H. Tanpınar'a* (32 b., s. 113-131). İstanbul: İletişim.

Muhsinoğlu, N. (1944, Mart 10). İçerden Röportajlar: Hüseyin Rahmi Gürpınar. *Büyük Doğu, 1*(22), s. 4.

Müderrisoğlu, A. (2021, Temmuz). Ümid(Ümide) Dergisi Perspektifinden Osmanlı Kadınına Dair Bir İnceleme. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, s. 427-444.

Nalcıoğlu, B. U. (2013). *Osmanlı'da Muhalif Basının Doğuşu (1828-1878).* İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Nerkiz, U. (2019, Aralık 31). *Hüseyin Rahmi Gürpınar.* Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü: https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gurpinar-huseyin-rahmi adresinden alındı

Okay, O. (2018). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı* (9 b.). İstanbul: Dergâh.

Ortaç, Y. Z. (1963). *Bir Varmış Bir Yokmuş: Portreler* (2 b.). İstanbul: Akbaba Yayınevi.

Polat, N. H. (2008). *Rübâb.* 11.11.2024 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/rubab adresinden alındı

Polat, N. H. (2020, Temmuz). "Yeni Lisan" da Edebiyat-ı Cedide Eleştirisi. *Türk Dili*, s. 4-16.

Sadreddin, M. (1929, Temmuz 3). Büyük Romancımız Hüseyin Rahmi Beyde İki Saat. *Yeni Kitap, 1*(4), s. 22.

Sevengil, R. A. (1944). *Hüseyin Rahmi Gürpınar / Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları.* İstanbul: Hilmi Kitabevi.

Sevinçli, E. (1990). *Hüseyin Rahmi Gürpınar İnceleme.* İstanbul: Arba Yayınları.

Tanpınar, A. H. (1988). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (7 b.). İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Tanpınar, A. H. (1998). *Edebiyat Üzerine Makaleler.* İstanbul: Dergah Yayınları.

Tanrıkulu, A., & Tanrıkulu, G. (1998). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'In Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Tekin, M. (2011). *Tercümân-ı Hakîkat*. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) 12 2024, 20 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi. adresinden alındı

Tunç, T. (2020). *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi ve Türk edebiyatı (1878-1896)*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Doktora Tezi).

Yardımcı, İ. (1944, Mart 18). Hüseyin Rahmi'nin Hususiyetleri-Hemşiresinin Kızı Safder Hanım Anlatıyor. *Çınaraltı*(130), s. 11.